

de Strandloper

46e jaargang • nummer 1

maart 2014

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: Herbert de Bruijn

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

P.J. Spierenburg (Peter), voorzitter, Hercules 88, 2221 MD Katwijk pjspierenburg@planet.nl
F. Faber (Franciska), Secretaris, Emmastraat 20, 2211 CN Noordwijkerhout 0252-370342,
franciska.faber@kpnmail.nl
K. Vegter (Koene), penningmeester, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk koenevegter@planet.nl
P.J. Nooijen (Nel), Joh. Molegraafstraat 14, 2201 LK Noordwijk nel.nooyen@hetnet.nl
A. Swanen (Anneke), Waterkers 69, 2231 DN Rijnsburg a.swanen@ziggo.nl

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t. n .v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een acceptgiro meegestuurd.

Ledenadministratie

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: K. Vegter, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk
koenevegter@planet.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage : 600 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk.

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com

Bezorging: Jan Jacobs, Prins Bernardstraat 7, 2202 LD Noordwijk, Telefoon: 071-3610396

jan-jacobs@zonnet.nl

Homepage vereniging: <http://www.strandloper.nl>

Het laatst verschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website.

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres: natuurcentrumnoordwijk@gmail.com

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de bijgesloten agenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

Druk: Multicopy, Katwijk

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 46e jaargang nummer 2: 12 mei 2014

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Inhoud:

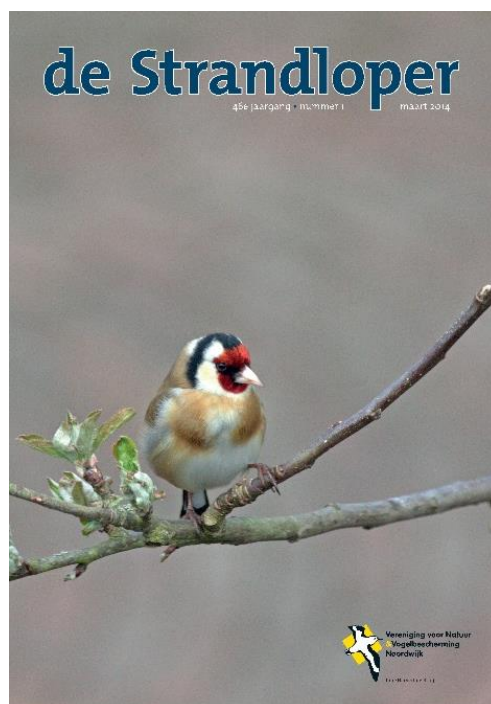
Voorplaat: foto Herbert de Bruijn, opmaak René van Rossum	pag. 1
Activiteitenagenda, Franciska Faber, Peter Spierenburg	pag. 4
Bestuursmededelingen, Franciska Faber, Peter Spierenburg	pag. 6
Jaarverslag 2013, Franciska Faber	pag. 8
Jaarrekening 2013, Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Koene Vegter	pag. 12
Uitnodiging voor de jaarvergadering 2014, Franciska Faber	pag. 14
Verslag AWD Broedvogeltellingen 2013, Jan Jacobs	pag. 15
Broedvogeltelling AWD-Westhoek 2013, Jos Zonneveld en Gab de Croock	pag. 18
Broedvogelinventarisatie AWD Wolfsveld-west 2013, Koene Vegter	pag. 18
Verslag van 6 jaar bmp in het Hoekgatterduin, Leo Schaap en George Hageman	pag. 20
Jeugdnatuurclub 2013, Annet de Willigen	pag. 26
Bijzondere plantenvondsten in 2013, Jelle van Dijk	pag. 27
Vogelzangcursus voorjaar 2014, Dineke Kistemaker	pag. 30
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, Jelle van Dijk	pag. 31
• Joop Jukema e.a. 2001 <i>Goudplevieren en wilsterflappers, eeuwenoude fascinatie voor trekvogels</i>	
• K. H. Voous & H.J. Slijper 1986. <i>Roofvogels en Uilen van Europa</i>	
• Schenking van boeken en tijdschriften van Theo Witteman	
Tuinvogels, Hein Verkade	pag. 33
Voor aankondiging Waddenweekend 2014, Ruurd Eisenga	pag. 34
Tuinvogeltelling Noordwijk, Jelle van Dijk	pag. 35
De Broedvogels van Offem 2013, Hein Verkade	pag. 37
Rondje Groen, W. Andelaar	pag. 39
Lente in de Karoo (deel 2), Herbert de Bruijn	pag. 40
Waarnemingen oktober, november en december 2013, Peter Spierenburg	pag. 44

Putter

foto Herbert de Bruijn
2013 Sassenheim

In de winter zien we niet vaak een Putter. Bij de tuinvogeltelling in het weekend van 18 en 19 januari waren er alleen twee tuinen in Boerenburg waar een Putter te zien was. Meer Putters kon je toen in de Coepelduynen vinden waar een groep van zo'n 20 vogels foerageerde op de zaden van de Duinaveruit. Ook was er in januari 2014 een groepje van 8 Putters dat af en toe in de elzen van de wijk Duinpark foerageerde.

In de broedtijd nemen Putters genoeg met weinig bomen. Het nestje wordt meestal gebouwd in een jonge loofboom. Geschikte boompjes vinden de Putters in vrijwel alle woonwijken en op bedrijventerreinen. Ook bomen in glastuinbouwgebieden zijn in trek. Zelden vinden we broedgevallen in de duinen en op de landgoederen. De meest recente gegevens wijzen op 60-70 paren voor onze omgeving. Dat zijn er duidelijk meer dan zo'n 30 jaar geleden. (JvD)

Activiteitenagenda

Inloopochtenden

Zaterdag 5 april	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 3 mei	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 7 juni	10.00 – 12.00 uur

Vroege vogelzangcursus

Iedereen die meer wil weten over de vogels die je hoort in je eigen tuin en in de natuurgebieden rondom Noordwijk, is van harte welkom op de Vroege vogelzangcursus. De cursus bestaat uit drie theorieavonden en drie excursies. De theorieavonden zijn op de donderdag 10 april, 1 mei en 8 mei. Er zijn daarnaast drie vroege vogelzang excursies op zondag 13 april, 4 mei en 11 mei. De excursies worden gehouden in diverse bos- en duingebieden in de omgeving van Noordwijk en worden begeleid door ervaren gidsen. Ze starten in de vroege ochtend even na zonsopkomst en duren ca twee tot twee en een half uur. Het cursusgeld bedraagt € 32,50 voor leden en € 40,-- voor niet-leden. Uitgebreide informatie staat elders in deze Strandloper. Contactpersoon is Dineke Kistemaker. E-mail: dkistemaker@planet.nl.

Jeugdactiviteiten

De jeugdactiviteiten zijn bestemd voor de jeugd van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld.

De kosten bedragen € 1 per kind. Deelnemen is alleen mogelijk na aanmelden via het e-mail adres: jeugdnatuurclubnoordwijk@live.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groepsgrootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf!

De meeste binnenactiviteiten van de jeugdclub vinden plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverdijk 20 in Noordwijk.

Damherten en meer

Zaterdag 15 maart

Tijd: 09.00 tot 12.00 uur

Plaats: vertrek vanaf parkeerterrein Northgohal

In de Amsterdamse Waterleidingduinen gaan we onder leiding van Gab de Croock een wandeling maken. Ongetwijfeld zullen we damherten tegenkomen, maar er is nog veel meer om te zien in dit mooie natuurgebied. Trek je wandelschoenen aan en neem een verrekijker mee als je die hebt.

Boerderij-excursie

Zaterdag 12 april

Tijd: 09.30 tot ca. 12.00 uur

Plaats: Vertrek vanaf de Northgohal

De Jeugdclub brengt een bezoek aan de boerderij van de familie Duinenveld aan de Ringvaart in Lisse. Zij hebben een groot bedrijf met melk- en vleeskoeien waar boer Mart ons rondleidt. Ook de weidevogels komen aan bod. Trek je laarzen aan en neem een verrekijker mee.

Vogelringstation (vanaf 8 jaar)

Zaterdag 17 mei (reservedatum bij slecht weer is 24 mei)

Tijd: 09.00 uur tot ca. 13.00 uur

Plaats: vertrek vanaf parkeerterrein Northgohal

De Jeugdclub mag een bezoek brengen aan het Vogelringstation in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Hier wordt ons verteld hoe er met allerlei soorten netten vogels worden gevangen en geringd. En waarom dit gedaan wordt. Neem een verrekijker, iets te eten en drinken mee. Dit unieke uitje mag je niet missen!

Let op: Dit is een activiteit voor kinderen vanaf 8 jaar.

Boerenzwaluwnest foto: Hein Verkade

De Boerenzwaluw

Zaterdag 14 juni

Tijd: 10.00 uur tot ca. 12.00 uur

Plaats: vertrek vanaf de Northgohal op de fiets!

We gaan met Hein Verkade naar de boerenzwaluwkolonie in Oud-Leeuwenhorst. Daar wordt al jaren onderzoek gedaan naar het broedsucces van deze mooie zomervogels. Elke week worden alle eitjes en jongen geteld door met een spiegeltje in de nestjes te kijken. Dit jaar wordt het extra spannend want één van de schuren waar de zwaluwen elk jaar broeden is afgelopen winter afgebroken. Zouden ze allemaal een plekje gevonden hebben in de andere stallen waar al boerenzwaluwen broeden?

Slootjesexcursie

Zaterdag 28 juni

Tijd: 10.00 – 11.15 uur

Plaats: Varkensboslaan (achter Offem)

Wat leeft er in een schoon slootje? Onder leiding van Wim Kuijper gaan we met schepnetten allerlei spannende waterdiertjes opvissen, zoals kikkervisjes, bootman-netjes, libellenlarven, stekelbaarsjes enzovoort. Wie vangt de grote waterkever? Aan het einde gaan alle diertjes weer terug het water in.

Excursies

Het algemene e-mail adres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is excursiesvnnv@gmail.com

Vogels van de polders bij Spaarnwoude

Zaterdag 29 maart

Tijd: 8.00-12.00 uur

Plaats: vertrek vanaf de Northgodreef

Bij het plas-dras gebied 'Landje van Gruijters' kun je Grutto's, Kluten, Slobeenden en Wintertalingen van dichtbij bekijken. Ook IJslandse Grutto's verzamelen zich hier. Natuurlijk bezoeken we ook de lepelaarkolonie langs de A200 bij Haarlem. Aanmelden bij excursiesvnnv@gmail.com of bij Rien Sluijs (071-3610945).

Lepelaars foto: Jan Hendriks

Wandeling landgoed Offem

Woensdag 30 april

Tijd: 19.00-21.00 uur

Plaats: vertrek vanaf de ingang aan de Nieuwe Offemweg.

Een kans om dit landgoed, dat voor publiek gesloten is, nu onder leiding van een gids te bezoeken. Tijdens de wandeling zal de aandacht uitgaan naar de historie, de plantengroei en de vogelwereld.

Wandeling landgoed Leeuwenhorst

Zondag 18 mei

Tijd: 8.00-11.00 uur

Plaats: parkeerplaats bij het Koetshuis aan de Gooweg
Na een rondje over Nieuw-Leeuwenhorst steken we de Gooweg over om via Klein-Leeuwenhorst naar Oud-Leeuwenhorst te lopen.

Aandacht voor de historie van het gebied, de gevarieerde vogelbevolking en de plantengroei.

Vogels in de Groene Jonker

Zaterdag 28 juni

Tijd: 8.00-12.30 uur

Plaats: vertrek vanaf de Northgohal

Tussen Zevenhoven en Noorden ligt het nieuwe natuurgebied Groene Jonker. Hier zijn het gehele jaar door veel vogels te zien. Eind juni gaat het om Zwarte Stern, Kempphaan, Lepelaar, Geoorde Fuut en allerlei eendensoorten. Ook de moerasvegetatie is in juni interessant. Opgeven bij excursiesvnnv@gmail.com of bij Jos Zonneveld (071-3620336).

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maand in voor- en najaar vindt een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum aan Zilver schoon 20. Voor deze vaste vrijdagavondlezingen geldt:

- De toegang is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol
- Wie zeker wil zijn van een plaatsje kan dit voor 2 euro per persoon reserveren via lezingenvnnv@gmail.com. (Gepast betalen aan de deur.

NB. De toegangskarten voor de eventuele extra lezingen die we organiseren met Boekhandel Van der Meer en de Bibliotheek Noordwijk, zijn verkrijgbaar bij de boekhandel, in de bibliotheek en op de avond zelf aan de zaal. De kosten daarvoor zijn € 5 per kaartje. Je kunt de kaartjes hiervoor niet reserveren via het lezingenvnnv e-mail adres. Dat is alleen voor de vaste vrijdagavondlezingen.

Grutto's - terug van waar vandaan?

Vrijdag 28 maart

In deze tijd van het jaren keren de Grutto's weer terug naar de Hollandse polders. Roepende grutto's boven het open land met een maartse wolkenlucht; voor velen het ultieme voorjaarsgevoel.

Maar waar waren ze eigenlijk in de afgelopen maanden? Dirk Tanger van de landelijke steltloperwerkgroep volgt de Grutto in het buitenland al jaren.

Meerdere malen zocht hij ze op in hun overwinterings- en doortrekgebieden. Juist over wat de Grutto's na het broedseizoen doen, valt nog veel te leren. Vliegen alle Grutto's door naar West-Afrika? Welke keuzes maken ze onderweg? Waar leven ze eigenlijk van in de winter? Dirk heeft het met eigen ogen gezien en vanavond laat hij ons die onbekende kant van deze fascinerende vogel zien: waar zijn de Grutto's als ze niet bij ons zijn.

Deze lezing wordt vooraf gegaan door de Algemene Ledenvergadering. De agenda en de overige stukken voor de jaarvergadering vindt u elders in deze Strandloper.

Bestuursmededelingen maart 2014

Dat wij uitstekende fotografen onder onze leden hebben, wisten we natuurlijk wel, maar dat een foto van Piet Broekhof door Natuurmonumenten uitgekozen werd voor een landelijke campagne om de Postcodeloterij te bedanken, dat was toch nog een verrassing. Het gaat om een prachtige foto van een hert in een winterlandschap. Overall kwam je de foto van Piet de afgelopen tijd tegen, van de TV-gids tot de krant en de nieuwsbrief van een buitensportmerk. Tja, het is dan wel niet onze foto, maar stiekem zijn wij er ook een beetje trots op...

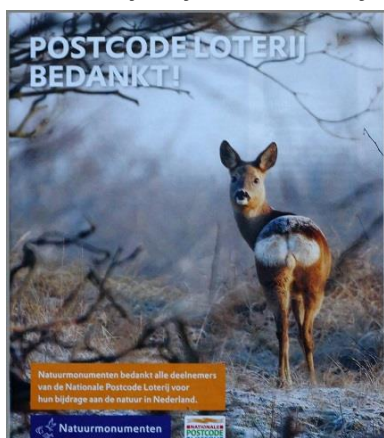

Foto Piet Broekhof

Op het moment van schrijven is er overigens weinig sprake van winter. Tot nu toe is het zacht voor de tijd van het jaar en je merkt het ook in de natuur. We moeten het doen zonder de vele bijzondere winterse taferelen van vorig jaar, toen we veel vogels in de tuinen hadden en

volop Kramsvogels. Ook de Tuinvogeltelling had er last van. Er waren minder vogels in de tuinen te tellen en Jelle van Dijk kreeg minder tellingen uit de buurt toegestuurd. Toch bleek dat zeer veel Noordwijkers hun telling naar Vogelbescherming Nederland hadden gestuurd. De vele lokale publiciteit die Jelle vorig jaar en dit jaar wist te mobiliseren, heeft daar ongetwijfeld aan bijgedragen.

Mussen in de tuin van Jos. foto: Jos Zonneveld

Ook op de website en via Facebook hebben we overigens veel aandacht besteed aan tuinvogels.

Een groepje enthousiastelingen, met Hein Verkade als initiatiefnemer, heeft er voor gezorgd dat er op de website een aparte pagina bij is gekomen over tuinvogels. Regelmatig vind je hier tips om vogels naar je tuin te lokken en verschillende leden vertellen over hun vogelrijke tuin of balkon. Dan blijkt dat je met de juiste

ingrediënten de leukste vogels in je tuin krijgt. Jos Zonneveld heeft bijvoorbeeld veel Huismussen in de tuin, maar ook mezen, Ineke van Dijk af en toe een Keep of een Boomkruiper, Annelies Marijnis weet zelfs Tjiftjaf en Zwartkop naar haar balkon te lokken en Jan Veeffkind krijgt wel eens bezoek van een Grote Bonte Specht. Kijk voor meer informatie op de website onder 'tuinvogels'.

In de tuin krijg je ze niet, maar je ziet (en hoort) ze in de zomer wel boven de huizen vliegen; Gierzwaluwen. Of wellicht nestelen ze onder uw dak? Hein Verkade doet in Noordwijk uniek onderzoek naar deze mysterieuze vogels. Een van 'zijn' zwaluwen kreeg een geolocator op de rug. Toen de vogel het volgende jaar weer terugkwam in het nestkastje bij Hein werden de gegevens uitgelezen en bleek dat 'onze' Noordwijkse Gierzwaluw een tocht had gemaakt langs Liberia en zelfs het Krugerpark wist te bereiken in het zuiden van Afrika. Via Mali vloog hij vervolgens in 8 dagen terug over de Sahara naar Noordwijk. Deze en meer wonderlijke en interessante feiten vertelde Hein bij zijn drukbezochte lezing over Gierzwaluwen. Als ze straks na Koninginnedag weer boven Noordwijk zweven, kijk je toch weer met andere ogen naar deze bijzondere vogels.

Ruben Smit

foto: Franciska Faber

Als het gaat om drukbezochte lezingen, dan mag ook de lezing van Ruben Smit niet onvermeld blijven. Deze organiseerden we samen met de Noordwijkse bibliotheek en boekhandel Van der Meer. Ruben Smit is een van de makers van de succesvolle film 'De Nieuwe Wildernis', over de Oostvaardersplassen. Met veel enthousiasme en humor verhaalde hij over het tot stand komen van de film en over de dieren in de film. Over de bijzondere trek van de Brasem in de Oostvaardersplassen en over het filmen met knetterend onweer op een kale vlakte. En over de vos die de verborgen camera ontdekte in het karkas, deze mee op sleeptouw nam (onwetend dat hij zichzelf filmde), de kabel kapot kauwde en, voordat hij hem achterliet, er nog even een plasje overheen deed...

Naast de lezingen waren er ook weer interessante excursies. De deelnemers aan de excursie naar het Noordelijk Deltagebied kwamen terug met een waslijst

aan gespotte vogels. Van Parelduiker tot Goudplevier en van IJseend tot Kempphaan en Kluut. Door de zon en de matige zuidenwind was het op de dijken prettig vogelen. Ook de excursie naar de Zuidpier van IJmuiden trof beter weer dan voorspeld. En ook hier werden de nodige leuke waarnemingen gedaan. Na een paar minuten kon de dag al niet meer stuk, want in de duintjes bij het begin van de pier foerageerde een groepje van zeven Sneeuwgorzen. Ze lieten zich tot op een tiental meters bekijken.

De Jeugdclub kwam onder andere bijeen om braakballen uit te pluizen. Er waren maar liefst achttien deelnemertjes. Nadat ze eerst algemene informatie hadden gekregen over uilen gingen ze vrolijk aan de slag, meldde Annet de Willigen van de Jeugdclub. 'Wel begon een enkeling met opgetrokken neus, want tsja, het blijft een *braakbal*...'

Wie bij de nieuwjaarsreceptie aanwezig is geweest, heeft het al gehoord: we zijn bezig met het ontwikkelen van een nieuwe website. Op het moment van schrijven, begin februari, is het eerste ontwerp klaar. Het wordt een aantrekkelijke, overzichtelijke website, waar alle nieuws makkelijk terug te vinden is. We streven ernaar om de nieuwe website in het voorjaar live te hebben. Het adres blijft wel gewoon hetzelfde; www.strandloper.nl. Als u op de website op het Facebook icoontje klikt trouwens, dan gaat u direct naar onze Facebookpagina. Iedereen kan deze bekijken, ook als u zelf geen Facebookaccount heeft. U kunt dan alleen niet reageren of 'vriend' worden van onze pagina. Het aantal 'likes' groeit gestaag en bedraagt inmiddels 113.

Het strandreservaat bij Noordvoort begint zo langzamerhand steeds concretere vorm aan te nemen. Op papier bestaat het al. De zone van anderhalve kilometer ten zuiden van de provinciegrens staat in het nieuwe bestemmingsplan al aangegeven als strandreservaat. Samen met de buurverenigingen Vogelwerkgroep

Kennemerland en IVN Kennemerland hebben we nu het initiatief genomen voor een volgende stap. Wat is er nodig om zichtbaar te maken dat dit een bijzonder deel van het strand is? Welke regels zijn nodig en hoe zorg je dat mensen zich aan die regels willen houden? We hebben onze ideeën gepresenteerd in de projectgroep Noordvoort, waar onder andere de gemeenten Noordwijk en Zandvoort, Waternet, Staatsbosbeheer en het Hoogheemraadschap van Rijnland aan deelnemen. De ideeën werden positief ontvangen. Zo komen we stapje voor stapje dichterbij. Dat die stappen niet altijd makkelijk zijn merkten we wel toen we begin februari werden opgeroepen als belanghebbende bij de rechtbank van Den Haag. Een bedrijf gebruikt het strand bij Langevelderslag om renpaarden te trainen voor de harddraverij met zogenaamde sulky's (paardenkarretjes). Wij vinden dat niet passend op het strand en zeker niet bij het strandreservaat. Mensen die op het strand van natuur komen genieten hebben er ook last van: ze moeten goed uitkijken voor de sulky's. We hadden daarom de gemeente gevraagd geen ontheffing te verlenen aan dit bedrijf. De gemeente heeft dat inderdaad niet gedaan en stond dus nu in de rechtbank tegenover hen. Wij mochten ook onze reactie geven. We wachten de uitspraak van de rechter af.

Tot slot wijs ik op de Algemene Ledenvergadering die gepland staat voor vrijdag 28 maart. Hij gaat vooraf aan de lezing van Dirk Tanger over Grutto's. De uitnodiging en de stukken staan elders in deze Strandloper. Heeft u vragen hierover? Dan kunt u ze ook voorafgaand aan de lezing mailen naar franciska.faber@kpnmail.nl. We zorgen dan dat de vragen tijdens de ALV aan de orde komen.

Graag tot ziens bij de ALV of bij een van onze activiteiten.

Met vriendelijke groet, Peter Spierenburg en Franciska Faber Namens het bestuur

*Excursie Zuiderpier IJmuiden
foto: George Hageman*

Jaarverslag 2013 - Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

De Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk (VNVN) wil de prachtige, maar ook kwetsbare natuurgebieden en landgoederen rondom Noordwijk behouden en iedereen de mogelijkheid bieden er meer over te leren en ervan te genieten.

Om dit te bereiken doen we onderzoek, organiseren we educatieve activiteiten, geven we informatie over de natuur en behartigen we de belangen van de natuur in Noordwijk en omgeving. Daarnaast vinden wij ook de sociale functie van onze vereniging zeer belangrijk; gezamenlijk dingen ondernemen en van elkaar leren.

Bestuur

Het bestuur is in 2013 10 keer bij elkaar gekomen. De samenstelling van het bestuur veranderde in maart 2013 omdat de bestuurstermijn van Ruurd Eisenga verliep en hij zich niet herkiesbaar stelde.

- Peter Spierenburg	voorzitter, lezingen
- Nel Nooijen	educatieve- en jeugd-activiteiten, vice voorzitter
- Franciska Faber	secretaris
- Koene Vegter	penningmeester
- Anneke Swanen	pr en contact bibliotheek
- Ruurd Eisenga	excursies

Ontwikkeling ledenbestand

Het ledenbestand groeide in 2013 naar 579 leden. Dat was met name te danken aan de vogelcursussen die Dineke Kistemaker organiseerde. De laagdrempelige cursussen trekken jaarlijks nieuwe enthousiastelingen, die de vereniging nog niet kennen of die geen actief lid zijn. Dit jaar werd er naast de traditionele vogelzangcursus in het voorjaar voor het eerst ook een cursus georganiseerd over vogeltrek en wintervogels in het najaar.

Jan Verwey Natuurcentrum en educatie

2013 is het eerste volledige jaar dat het Jan Verwey Natuurcentrum gevestigd was op de nieuwe locatie aan Zilverdijk 20. De laatste puntjes op de i van de inrichting werden gezet met onder andere rolgordijnen, een welkomstbord en een banner bij de ingang van de bibliotheek. Het beheer van het Jan Verwey Natuurcentrum was jarenlang in goede handen bij Jan Jacobs. In 2013 heeft hij deze taak overgedragen aan Wim Plaatzer. De coördinatie van de agenda van het Jan Verwey Natuurcentrum en de afstemming hierover met de bibliotheek ligt bij Anneke Swanen. Zij heeft dit overgenomen van Ineke van Dijk.

Er werd in 2013 volop gebruik gemaakt van de nieuwe faciliteiten. De inloopochtenden op elke eerste zaterdag van de maand lopen goed. Leden komen langs om waarnemingen uit te wisselen en een kopje koffie te drinken. Er zijn vrijwilligers aanwezig om informatie te geven aan bezoekers. Omdat de vereniging nu in hetzelfde pand gevestigd is als de bibliotheek kunnen bezoekers van de bibliotheek makkelijk binnenlopen bij

het Jan Verwey Natuurcentrum. De Educatieve werkgroep ontving verschillende scholen. De schoolkinderen leren in het Jan Verwey Natuurcentrum spelenderwijs over de natuur.

Dit jaar was er erg veel belangstelling voor de buitenexcursies; 18 klassen gingen op stap in bos of duin. De grootste 'buitenexcursie' is het jaarlijkse herfstnatuurspel in oktober. Met de aanmoedingsprijs van het Vrijwilligers Steunpunt Noordwijk van vorig jaar nog vers in het geheugen, heeft de werkgroep er weer een mooie editie van gemaakt. Meer dan 300 kinderen van basisscholen uit Noordwijk en Noordwijkerhout en hun begeleiders maakten weer een speurtocht door het Leeuwenhorstbos. Ook dit jaar was het herfstnatuurspel weer voorpaginanieuws in de lokale krant. Het Herfstnatuurspel wordt mede mogelijk gemaakt door Stichting Baalbergenfonds en Stichting Zuid-Hollands Landschap en natuurlijk door alle vrijwilligers.

De Jeugdclub richt zich op kinderen in het algemeen in de leeftijdscategorie 6-12 jaar die interesse hebben in de natuur. En dat zijn er aardig wat. Ze brachten onder andere een bezoek aan de Sterrenwacht van Foucault in De Zilk en gingen braakballen uitpluizen. Tijdens een zomerexcursie ging de Jeugdclub op pad met een vlinderzoekkaart om vlinders en libellen op naam te brengen.

De 12+ club, gericht op kinderen die de Jeugdnatuurclub zijn ontgroeid, is helaas gestopt. Er waren te weinig deelnemers aan de excursies. Het blijft moeilijk om tieners te interesseren voor natuurexcursies.

Het Jan Verwey Natuurcentrum gaf in 2013 enkele beelden van Tosca van den Haak tijdelijk in bruikleen aan het museum Oud-Noordwijk, waaronder een uil en een aalscholver. Ze waren te zien op de tentoonstelling die het museum over de Noordwijkse kunstenaars organiseerde. Tosca van den Haak was een groot natuurliefhebber en schonk de vereniging na haar overlijden enkele beelden die dagelijks tentoongesteld worden in het centrum.

Lezingen en excursies

In 2013 werden acht lezingen georganiseerd. Natuurfotograaf Han Bouwmeester had prachtige close up's van zeevogels bij Bass Rock en Korhoenders in Finland. Strandwacht Ellen van der Niet vertelde boeiend over schelpen en andere strandvondsten. Deze vrijdagavond lezing werd gecombineerd met een strandexcursie op zaterdagmiddag, waarbij het geleerde direct in praktijk kon worden gebracht. Verrassend was de lezing van grottenkenner Herman de Swart, die een boeiend kijkje bood in de onbekende wereld van de grotten. De lezing van de Noordwijkse fotograaf Theo Bosboom over zijn boek 'IJsland Puur' werd aangekondigd op de voorpagina van de lokale krant. Dit was mede de oorzaak dat voor het eerst belangstellenden teleurgesteld moesten worden. De zaal was helemaal vol.

Er werden ook weer enkele lezingen georganiseerd in samenwerking met Boekhandel Van der Meer en de Bibliotheek Noordwijk. In januari vertelde de bekende bioloog Kees Moeliker met veel humor over gewone en bizarre beesten en de mensen die ze bestuderen. Aanleiding was het verschijnen van zijn boek 'De Bilnaad van de Teek', een verzameling van zijn columns uit NRC Handelsblad. Ook Gerrit Jan Zwier kwam naar het Jan Verwey Natuurcentrum. Met zijn reisverhalen over 'Altijd Noorwegen' trok hij een volle zaal.

In 2013 werden ook weer de nodige excursies georganiseerd. Ervaren vogelaars delen hun kennis en helpen vogels op naam te brengen. De excursies zijn bovendien zeer gezellig. Dichtbij werd een bezoek gebracht aan de polders Poelgeest, waar in het vroege voorjaar veel Grutto's zitten, in combinatie met kasteel Oud-Poelgeest, vanwege de stinzenplanten. Ook stonden enkele bekende vogelgebieden op het programma, zoals de Oostvaardersplassen en Noord-Holland Noord. De deelnemers aan deze excursie maakten een indrukwekkende lijst op van meer dan 78 soorten. Ook Schouwen in Zeeland werd bezocht. Hier werden zeer veel vogelsoorten geteld, waaronder een Parelduiker en een groepje IJseenden. Het jaarlijkse Waddenweekend voor leden was dit jaar op Schiermonnikoog.

Onderzoek

Onderzoek blijft een belangrijke pijler voor de VNVN. Regelmatig worden tellingen gedaan om data te verkrijgen over de vogelstand in polder, bos en duin of over de vogeltrek. Dergelijke waarnemingen worden ter beschikking gesteld aan het landelijk waarnemingennet. In elke Strandloper worden daarnaast opvallende waarnemingen besproken.

Hein Verkade telt al langere tijd de vogels op het strand tussen de strandpalen 81 en 71; tussen de vuurtoren van Noordwijk en de provinciegrens van Noord-Holland. In de Strandloper van juni geeft hij een verklaring voor de grote fluctuaties in de aantallen meeuwen op het strand in de winter van 2012. Het hangt samen met de weersomstandigheden en het voedselaanbod. In de Strandloper werd ook verslag gedaan van de broedvogeltellingen in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Met dank aan de inspanningen van Jelle van Dijk publiceerden de lokale kranten uitgebreid over de Nationale Tuinvogeltelling in januari. Steeds meer landelijke deelnemers uit de buurt sturen hun uitslag daardoor ook naar hem. Hij deed verslag van de lokale resultaten over 55 tuinen, waar de Merel op nummer 1 stond, gevolgd door de Koolmees en de Roodborst.

De tuinvogeltelling is een laagdrempelige manier om bij inwoners interesse te wekken voor vogels en vogels tellen. Naast de tuinvogeltelling doet de vereniging daarom ook al jaren mee aan de Eurobirdwatch. Dergelijke landelijke activiteiten van Vogelbescherming Nederland genereren bovendien publiciteit. Noordwijk had dit jaar een primeur met de Robin vogelradar. Dankzij de goede contacten met Vogelbescherming Nederland kwam deze bijzondere radar bij de Noordwijkse trektelpost te staan.

Met dank aan het mooie weer kwamen meer dan 200 mensen een kijkje nemen. Helaas was er door het mooie

weer ook weinig trek. Een bijzondere waarneming was een IJsvogel.

Een aantal leden werkt mee aan het Atlas project van SOVON. In het Nederlandse en Europese natuurbelief is grote behoefte aan actuele en nauwkeurige gegevens over verspreiding en aantallen van vogels. Tellers van de VNVN leveren een bijdrage aan deze Atlas van alle Nederlandse broedvogels en wintergasten. De vereniging leverde bovendien een extra bijdrage door een soort te sponsoren; de Drieteenstrandloper, de 'logovogel' van de vereniging.

Publicaties

In het kwartaalblad de Strandloper was aandacht voor uiteenlopende onderwerpen zoals reisverslagen, onderzoeken, informatie over aanwinsten van de Jan Verwey Bibliotheek, een historisch artikel over de bosjes van Verwey en een fotoserie over het ringen van jonge Torenvalken in Noordwijkerhout. Het blad werd in 2013 vier keer verspreid naar zo'n 570 leden. Voor het tweede opeenvolgende jaar werd de Strandloper in kleur uitgebracht. Dat werd mogelijk door de inkomsten uit het vogelboek, dat de vereniging in 2011 uitbracht. De verkopen van het vogelboek liepen in 2013 weliswaar terug, maar het boek is nog steeds actueel en wordt nog steeds verkocht. In 2013 verscheen nog een lovend artikel over het vogelboek in het Nederlands Dagblad en het boek werd opgenomen in de Nederlandse Vogelscheurkalender als 'monumentaal boek'.

Het aantal bezoekers van de website strandloper.nl bedraagt op doordeweekse dagen 70 à 80 bezoekers per dag. In het weekend is het aantal bezoeken altijd hoger; ca. 100 bezoekers per dag. De website publiceert dagelijks het laatste nieuws over de natuur in de buurt, foto's van leden en informatie over activiteiten.

De Facebookpagina groeide van 55 naar 107 'likes' in 2013. Op de pagina worden de activiteiten gecommuniceerd en er is volop ruimte voor foto's van 'vrienden' en bijzondere waarnemingen in de natuur rondom Noordwijk. Absolute Facebook hits waren de foto's van Ineke van Dijk, die konijnen in een struik fotografeerde tijdens de strenge winter (door 200 mensen gelezen), en van Piet Broekhof van vier spelende jonge vosjes (door 400 mensen gelezen).

Natuurbelief

De vereniging hecht veel belang aan samenwerking met de gemeente Noordwijk. Onze intentie is om door samenwerking en overleg meer en meer kwalitatieve natuur te realiseren in en om Noordwijk. Elk kwartaal vindt er overleg plaats over het Natuurbeleidsplan van Noordwijk. Dit jaar dachten we mee over bij-vriendelijk beheer van bermen en een gedragscode Flora- en Faunawet voor groenbeheer. Verder is met begrazing door paarden een goede oplossing gevonden voor het beheer van het gebiedje de Watersnip. Eind mei 2013 was de vereniging aanwezig bij de opening van het uitzichtspunt Noordvoort. Op de grens tussen Noordwijk en Zandvoort mogen de duinen weer stuiven, zodat een natuurlijk, gevarieerd landschap ontstaat. Het project is een initiatief van Hoogheemraadschap Rijnland, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, Waternet en de gemeenten Noordwijk en Zandvoort. De VNVN ijvert

voor een strandreservaat op deze plek. Daarom heeft de vereniging gepleit om in de Strandnota strandzoning op te nemen: druk strand voor de boulevard, rustig strand verderop en voorrang voor de natuur bij Noordvoort. Grote aantallen vogels zullen van de rust profiteren en bij voldoende rust zullen zelfs zeehonden hier weer op het strand komen. We ondersteunen de samenwerkende partijen in dit project, met name de gemeente Noordwijk,

met kennis, ervaring en onderzoek. We werken hierin samen met de Vogelwerkgroep Kennemerland en IVN Kennemerland.

Verder werken we, als het gaat om natuurzaken die gemeentegrenzen overschrijden, regelmatig samen met MODB (Milieu Overleg Duin- en Bollenstreek) en met Stichting Duinbehoud.

Overzicht activiteiten 2013

Jeugdactiviteiten	Excursies	Lezingen
Fossielenworkshop (19/1)	Winterwandeling Amsterdamse Waterleidingduinen (27/1)	De Bilnaad van de teek – Kees Moeliker (18/1)
Braakballen uitpluizen (9/2)	Vogelexcursie Oostvaardersplassen (16/2)	Zeevogels en korhoenders – Han Bouwmeester (25/1)
Sterren en planeten (22/3)	Vogel- en plantenexcursie Poelgeest (24/3)	Levende grotten – Herman de Swart (22/2)
Het duin in met de boswachter (13/4)	Vogelexcursie Groene Jonker (13/4)	Bijen en bloemen – Arie Koster (22/3)
Eendenkooi Warmond (25/5)	Fietsexcursie Bollenstreek (11/5)	Altijd Noorwegen – Gerrit Jan Zwier (19/4)
Slootjes-excursie (15/6)	Plantenexcursie Jac. P. Thijssepark (25/5)	Schelpen en andere strandvondsten – Ellen van der Niet (27/9)
Libellen en vlinders (6/7)	Vogelexcursie Schouwen (23/6)	Dwars door Zuid-Amerika – Cock Schrameijer (25/10)
Op zoek naar zeediertjes (7/9)	Vogelexcursie Noord-Holland Noord (27/7)	IJsland Puur – Theo Bosboom (29/11)
Vleermuisexcursie (20/9)	Vogelexcursie Workumerwaard (24/8)	
Herfstnatuurspel (23/10)	Waddenweekend Schiermonnikoog (13-15/9)	
Struinen in de duinen (2/11)	Strandexcursie (28/9)	
	Eurobirdwatch (5/10)	
	Amsterdamse Waterleidingduinen (10/11)	
	Vogelexcursie Noordelijk Deltagebied (28/12)	

Braakballen uitpluizen foto: Annet van Willigen

Ontwikkeling ledenbestand (stand ledenaantal per 1 januari)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====
1 NOORDWIJK	303	297	299	296	286	304	321	318	323	327	336
2 NOORDWIJKERHOUT, DE ZILK	35	38	42	44	45	45	45	47	46	46	47
3 KATWIJK	27	28	26	26	26	24	24	25	22	23	23
4 RIJNSBURG, VALKENBURG	13	13	17	19	20	20	20	20	19	19	19
5 LEIDEN E.O.	40	38	41	44	45	44	43	40	42	40	46
6 BOLLENSTREEK	60	64	71	70	73	71	79	83	80	79	76
7 ELDERS	34	33	34	40	42	40	41	43	39	36	32
	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----
TOTAAL	512	511	530	539	537	548	573	576	571	570	579

Plannen voor 2014

Een greep uit de plannen voor 2014:

- Voortzetting samenwerking met partijen als boekhandel Van der Meer en de Bibliotheek Noordwijk in de vorm van gezamenlijke lezingen.
- Deelname aan diverse landelijke initiatieven op het gebied van vogelbescherming zoals Tuinvogeltelling, Nationale vogelweek en Eurobirdwatch. De landelijke en lokale activiteiten versterken elkaar en bieden de mogelijkheid tot publiciteit.
- Advies en ondersteuning aan de gemeente voor de verdere ontwikkeling van Noordvoort, om op termijn te komen tot een uniek strandreservaat in Nederland, aantrekkelijk voor de Drieteenstrandloper en voor zeehonden om te rusten.
- Organiseren van een Vogelcursus voor zowel leden als niet-leden, bestaande uit zowel theorie- als praktijklessen
- Vernieuwing van de website strandloper.nl om deze nog aantrekkelijker, completer en gebruiksvriendelijker te maken.
- Blijvende inzet van Facebook, om leden te informeren en gelegenheid te bieden voor interactie.
- Aandacht voor vogels die dicht bij de mensen staan: tuinvogels. Het tuinvogelproject voorziet onder andere in lokale informatie op de website, promotie via Facebook en de mogelijkheid om leden met een vogelrijke tuin om tips te vragen.

Franciska Faber Secretaris

Noordvoort bron: www.blikopnoordwijk.nl

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK

JAARREKENING 2013

UITGAVEN	Begroting 2013	Exploitatie 2013	Begroting 2014
Bestuur/Algemeen	1.500	1.633	1.500
Activiteiten/Werkgroepen	4.500	4.563	5.000
Waddenweekend	3.000	2.494	3.000
Contributies derden	200	193	250
Strandloper	8.300	7.973	8.500
Nieuwe Inrichting	5.500	4.118	2.500
JVN Energie/Onderhoud	8.500	8.120	8.500
JVN Huur	22.000	21.971	23.000
Reservering Publicaties			
Reservering Energie/Onderhoud			
Batig Saldo		14	
Totaal	53.500	51.079	52.250

INKOMSTEN

Contributies/Donaties	9.000	9.672	9.500
Diverse Inkomsten/Subsidie	10.000	12.168	9.500
Schenken/Legaten	p.m.	-.-	p.m.
Rente	700	784	500
Verkoop diversen	1.000	2.240	p.m.
Waddenweekend	3.000	2.600	3.000
Strandloper Advertenties	500	480	450
JVN Inkomsten divers	800	1.164	800
JVN Huur	22.000	21.971	23.000
Nadelig Saldo tlv Res. Inrichting	4.000		2.500
Nadelig saldo tlv Res. Publicaties	2.000		2.000
Nadelig Saldo tlv Alg Reserve	500		1.000
Totaal	53.500	51.079	52.250

BALANS per 1 januari 2013

Activa

Voorraad/Bezittingen	p.m.
Banksaldi	48.130
Totaal	48.130

Passiva

Algemene reserve	5.325
Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
Reserve Energie/Onderhoud	10.000
Reserve Speciale Activ/Project	6.200
Reserve Publicaties	18.000
Contributies vooruitbetaald	105
Totaal	48.130

BALANS per 31 december 2013

Voorraad/Bezittingen	p.m.	Algemene reserve	5.339
Banksaldi	48.114	Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
		Reserve Energie/Onderhoud	10.000
		Reserve Speciale Activ/Project	6.200
		Reserve Publicaties	18.000
		Contributies vooruitbetaald	75
Totaal	48.114	Totaal	48.114

TOELICHTING

Algemeen

2013 is het eerste volledige jaar van het Jan Verwey Natuurcentrum/JVN in haar nieuwe onderkomen in de Bibliotheek Bollenstreek Noordwijk.

Zowel wat betreft bezoekers als georganiseerde activiteiten is dit jaar positief verlopen en ook in financieel opzicht is sprake van een positief resultaat.

De inkomsten en uitgaven zijn vrijwel met elkaar in evenwicht, met dien verstande dat de uitgaven gemiddeld iets lager zijn dan begroot en de inkomsten over vrijwel de hele linie duidelijk hoger zodat de ingeschatte benutting van diverse reserves voor een totaalbedrag van € 6.500 uiteindelijk niet nodig blijkt. Hierbij is wel te bedenken dat een aantal voorziene uitgaven voor bijvoorbeeld nieuwe inrichting nog gedaan moet worden en dat op het terrein van energie en onderhoud diverse achterstallige kosten zijn te verwachten.

De gemeente Noordwijk heeft de vereniging voor 2013 een algemene subsidie verleend voor een totaalbedrag van € 31.321, waarvan € 21.971 bestemd is voor de huur van het JVN. Dit bedrag wordt door de gemeente intern verrekend.

Van het resterende subsidiebedrag van € 9.350 is € 2.250 bestemd voor de realisering van diverse educatieve activiteiten op natuurgebied en € 7.100 voor de kosten van energie en onderhoud die de bibliotheek ons in rekening brengt. Dit laatste bedrag is gebaseerd op het totaal aan vierkante meters van het JVN in de bibliotheek.

Door de positieve exploitatie in 2013 is de algemene reserve marginaal gestegen met € 14.

Exploitatie 2013

In 2013 zijn de diverse inkomsten over het algemeen hoger dan begroot. Dit geldt voor de inkomsten uit contributies, uit subsidies en diversen, uit de verkoop van *Tussen tulpen en de zee* en de JVN-inkomsten van lezingen e.d.

Hierbij speelt vooral een rol dat in 2013 onder leiding van Dineke Kistemaker twee zeer succesvolle cursussen Vogelgeluiden zijn gegeven. Hierdoor zijn niet alleen de diverse inkomsten gestegen maar dit heeft tevens een positief effect gehad op de verkoop van genoemd vogelboek en de aanwas van nieuwe leden: netto met een tiental gestegen.

De contributiebijdragen zijn met een gemiddeld bedrag van bijna € 17 ongeveer hetzelfde gebleven. De extra kosten voor de Strandloper in kleur – opnieuw zeer fraai dit jaar – kunnen uit de reguliere exploitatie worden gefinancierd. Het Waddenweekend 2013 op Schiermonnikoog heeft met een positief resultaat gedraaid.

De uitgaven voor algemene en bestuurskosten en die voor de diverse door de vereniging georganiseerde activiteiten zijn dit jaar weer hoger mede onder invloed van de extra georganiseerde cursus, de overgang op de IBAN en een bijdrage aan een gierzwaluwproject.

De kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en dergelijke vallen in 2013 binnen de begroting maar zullen pas in 2014 volledig duidelijk worden.

Voor de organisatie van het succesvolle Herfstnatuurspel is opnieuw een subsidie van € 500 ontvangen van de stichting Baalbergenfonds.

Begroting 2014

Uitgaven

- Algemene en bestuurskosten: uitgaven bestemd voor onkosten bestuur, vergaderkosten, kosten administratie en contributie-inning, verzekeringen e.d. Verwacht wordt dat deze post in 2014 op vrijwel hetzelfde niveau zal liggen als 2013.
- Activiteiten en werkgroepen: uitgaven bestemd voor de educatieve en andere werkgroepen, het organiseren van lezingen, excursies, schoolbezoeken, het Herfstnatuurspel en het op peil houden van de JVN- bibliotheek: hier wordt een stijging verwacht.
- Waddenweekend: in wezen een budgettair neutrale post omdat de kosten over de deelnemers worden omgeslagen.
- Contributies derden: een redelijk vaste post voor een aantal lidmaatschappen van natuurorganisaties en abonnementen op verwante tijdschriften.
- Jan Verwey Natuurcentrum: de uitgaven in de nieuwe situatie op het gebied van brandveiligheid, energie, onderhoud, beveiliging en schoonmaak zullen zich in 2014 verder uitkristalliseren. Ook is sprake van enkele achterstallige kosten.
- Strandloper: de kosten van de uitgave van het verenigingsblad de Strandloper 4x per jaar zijn hoger geworden als gevolg van de druk in kleur.
- Nieuwe inrichting: ook in 2014 zal hiervoor nog een aantal uitgaven worden gedaan.

Inkomsten

- Contributies: inkomsten gebaseerd op de bijdragen van ca. 560 leden die gemiddeld ca. € 17 betalen (bij een minimumcontributie van € 10).

- Diverse inkomsten en subsidies: bij de gemeente Noordwijk is een subsidie aangevraagd van in totaal € 31.321, bestemd voor huur ad € 21.971 (nog exclusief jaarlijks stijgingspercentage), kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en degelijke ad € 7.100 en realisering van diverse educatieve activiteiten ad € 2.250. Eind december 2013 is een subsidie verleend voor 2014 van € 32.271, bestemd voor huur € 22.921 (wordt intern verrekend), energie e.d. € 7.100 en activiteiten € 2.250.
- Bij het Baalbergenfonds is € 500 subsidie aangevraagd voor het Herfstnatuurspel.
- Schenkingen/Legaten: pro memorie.
- Rente: hier is sprake van dalende opbrengsten.
- Verkoop: de verkoop van *Tussen tulpen en de zee* is nu duidelijk teruggelopen en wordt daarmee een p.m. post.
- Jan Verwey Natuurcentrum: inkomsten mogelijk stijgend door organisatie van meer activiteiten in de nieuwe situatie.
- Advertenties Strandloper: inkomsten teruglopend door minder advertenties.
- Om de geplande uitgaven te kunnen realiseren moet mogelijk een beroep worden gedaan op enkele reserveposten: inrichting (€ 2.500), publicaties (€ 2.000) en algemene reserve (€ 1.000). Gelukkig is daar ook de nodige ruimte voor.

Balans

Doordat de exploitatie over 2013 nagenoeg sluitend is zijn de diverse speciale reserveringsposten hetzelfde gebleven, te weten:

- reserve voor inrichting en apparatuur van € 8.500: in 2014 worden op dit gebied nog additionele kosten verwacht
- reserve voor energie en onderhoud van € 10.000: hier is nog sprake van nakomende kosten over afgelopen jaren
- reserve voor nieuwe publicaties en publiciteit van € 18.000: te benutten voor extra kosten Strandloper in kleur en het upgraden van onze website www.strandloper.nl
- reserve voor speciale activiteiten en projecten van € 6.200: waar nodig nader in te vullen

De algemene reserve is door het batig saldo van € 14 tot € 5.339 gestegen. Zo nodig kan deze reserve te zijner tijd gedeeltelijk ook benut worden voor de viering van het 50-jarig jubileum van de vereniging in 2016.

Koene Vegter, penningmeester, Noordwijk, januari 2014

Uitnodiging voor de Jaarvergadering 2014

Graag nodigen wij u uit voor de Jaarvergadering van 2014, die plaats vindt op vrijdag 28 maart om 20.00 uur in het Jan Verwey Natuurcentrum (Zilverschoon 20). De agenda ziet er als volgt uit:

1. Jaarverslag 2013
2. Financieel verslag 2013
3. Verslag kascommissie
4. Begroting 2014
5. Benoeming kascommissie
6. Bestuursverkiezing

Het jaarverslag en het financieel jaarverslag leest u elders in deze Strandloper.

De kascommissie in 2013 bestond uit Toine Nooijen en Wim Plaatzer. Voor 2014 controleren Wim Plaatzer en Rien Sluijs de jaarrekening. Reservelid voor de kascommissie voor 2015 is Kees Verweij.

In het bestuur zijn Koene Vegter (penningmeester), Nel Nooijen en Franciska Faber (secretaris) aftredend. Koene Vegter stelt zich herkiesbaar voor een nieuwe termijn van 3 jaar. Nel Nooijen en Franciska Faber hebben aangegeven zich niet herkiesbaar te stellen. We hebben George Hageman bereid gevonden de functie van secretaris op zich te nemen. Daarnaast stelt Sam van der Meij zich verkiesbaar als bestuurslid.

De Jaarvergadering gaat vooraf aan de lezing van Dirk Tanger over Grutto's. De lezing zal daarom iets later starten. Mocht u vragen hebben voor de jaarvergadering, bijvoorbeeld over het jaarverslag of over de begroting, dan kunt u deze ook vooraf aan ons laten weten. Wij zorgen dan dat deze vragen in de jaarvergadering aan de orde komen. U kunt uw vragen mailen naar franciska.faber@kpnmail.nl.

Wij zien u graag op 28 maart.

Namens het bestuur, Franciska Faber Secretaris

Verslag AWD Broedvogeltellingen 2013

Jan Jacobs

Sinds 1986 inventariseren leden van onze natuurvereniging de broedvogels in 5 kavels in de Amsterdamse Waterleiding Duinen. De kavels zijn 30 tot 50 hectare groot en liggen in het Zuid-Hollandse deel van de AWD. De broedvogels worden geteld volgens de SOVON-methode en de gegevens worden aan SOVON en Waternet ter beschikking gesteld. De gegevens van alle kavels zijn dit jaar digitaal ingevoerd en verwerkt met autoclustering volgens de SOVON-richtlijnen.

Gijs Kokkieshoek

Geïnterviewd door Annelies Marijnis en Jan Jacobs

Het geïnterviewde terrein ligt ten noorden van de Langevelderslag, naast het rijwielpad achter het Zuid-Hollands Landschap. Het wordt in het westen en noorden begrensd door de Houtweg en de Halfwegeslag. Het terrein heeft een oppervlak van ca. 47 ha, waarvan ca. 7 ha duinberkenbos, ca. 15 ha duindoornstruweel, een toenemend oppervlakte stuifzand en stuifplekken en ca. 20 ha open duin met Duinriet, Zandzegge en Helmgras. Het terrein is erg geaccidentieerd.

Het wordt begraaft door een flink aantal Damherten.

Er werden 12 bezoeken afgelegd, tijdens overwegend koude ochtenden.

Er zijn dit jaar 27 soorten broedvogels geteld, evenveel als in 2011 en 2012. Maar het aantal territoria is flink toegenomen, van 126 tot 151. Dat betekent dat na enkele slechte jaren het herstel van 2011 zich opnieuw heeft voortgezet.

De Fitis is in dit terrein een zeer algemene soort geworden. Hij was goed voor 27 territoria t.o. 17 in 2012. Ook Boomleeuwerik, Heggemus, Nachtegaal en Grasmus deden het goed. We hebben wel enkele Roodborsten gezien, maar deze waarnemingen vielen buiten de datumgrenzen. Vermoedelijk zijn dat nog trekkers geweest. Ook 5 Tapuiten, gezien op 28 mei, waren geen blijvers.

We telden dit jaar weer 2 Goudvinken. Voor het eerst was er ook een Buizerd in het terrein. De Zwarte Kraai verdween als broedvogel, maar werd nog wel vaak rondom het terrein gezien.

Tabel 1. Broedvogels Gijs Kokkieshoek				
soort	2011	2012	2013	
Buizerd			1	
Houtduif			1	
Houtduif	1		2	
Koekoek		1	1	
Groene Specht		1		
Grote Bonte Specht	1	1	1	
Boomleeuwerik	7	7	10	
Veldleeuwerik	1			
Boompieper	2	1	1	
Graspieper	3	3	3	
Winterkoning	3	2	1	
Heggemus	16	14	16	
Roodborst	2			
Nachtegaal	13	11	15	
Zwarte Roodstaart	1			
Gekraagde Roodstaart	2	4	2	
Roodborsttapuit	1	5	4	
Merel	7	5	7	
Zanglijster	1	1	1	
Sprinkhaanzanger		1		
Braamsluiper	5	4	3	
Grasmus	14	11	17	
Zwartkop	3	2	1	
Tijftjaf	4	2	3	
Fitis	12	17	26	
Staatmees	1			
Pimpelmees	3	2	3	
Koolmees	7	10	10	
Gaai		2	2	
Ekster	2	3	2	
Kauw		1		
Zwarte Kraai	2	4		
Vink	3	7	6	
Kneu	5	4	10	
Goudvink			2	
aantal soorten	27	27	27	
aantal broedgevallen	122	126	151	

Boeveld-west

Geïnterviewd door Jan Veeffkind en Willem Baalbergen

Tabel 2. Broedvogels Boeveld-West			
soort	2011	2012	2013
Houtduif	2	1	
Koekoek	1	1	
Boomleeuwerik	2	2	2
Boompieper		2	1
Graspieper	2	2	2
Winterkoning			
Heggemus	5	8	6
Roodborst			
Nachtegaal	8	6	6
Blauwborst			1
Gekr. Roodstaart		2	1
Roodborsttapuit	3	3	3
Merel	2	3	1
Zanglijster			1
Sprinkhaanzanger			
Rietzanger	1		
Braamsluiper	3	2	1
Grasmus	9	7	7
Tuinfluit	1	1	1
Zwartkop		1	
Tijftjaf	1	1	2
Fitis	11	14	11
Glanskop			
Pimpelmees	2		
Koolmees	3	2	2
Gaai	1		
Ekster		1	
Zwarte Kraai	1		1
Vink	3	2	2
Kneu	3	1	1
Goudvink	1	1	
Rietgors	1		
aantal soorten	22	22	19
aantal broedgevallen	66	64	52

Het gebied wordt in het noorden begrensd door het Finlayweggetje, in het oosten door de Houtweg, in het zuiden door het raster van de Langevelderslag en in het westen door de Van Limburg Stirumvallei. Het betreft een vrij kaal duinterrein, met toppen tot een hoogte van 18 meter. Langs de Houtweg vinden we begroeiing met struweel, terwijl in het noordelijke stuk het Verbrande Vlak ligt. Deze duinvallei is dicht begroeid met onder meer Ratelpopulier.

De totale oppervlakte bedraagt ongeveer 18 ha. Vanwege de ligging dicht bij de ingang van de Langevelderslag is de recreatiedruk redelijk groot. Wellicht in verband hiermee, is in dit terrein een flinke achteruitgang in het aantal territoria te zien, nl. bijna 20%. Vijf soorten verdwenen geheel, namelijk Houtduif, Koekoek, Zwartkop, Ekster en Goudvink.

Voor het eerst broedde er een paartje Blauwborst in de Van Limburg Stirumvallei. De Zwarte Kraai keerde, na een jaar afwezigheid, weer terug.

Wolfsveld-west

Geïnterviewd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter.

Voor een uitgebreid verslag van deze inventarisatie door Koene Vegter: zie pag. 18 in deze Strandloper.

Het terrein is ongeveer 35 hectare groot en ligt tussen het Boeveld en de Ruigenhoekse Schulpweg, langs het voormalige Van Limburg Stirumkanaal. Het telt vijf beboste duindellen in een overwegend open duinlandschap.

Ook in deze kavel is de broedvogelstand met rond 10% teruggelopen.

Tabel 3. Broedvogels Wolfsveld-West			
soort	2011	2012	2013
Houtduif	1	1	
Koekoek	1	2	1
Grote Bonte Specht	1		
Boomleeuwerik	4	1	2
Boompieper		1	1
Graspieper	1		1
Winterkoning		1	1
Heggemus	14	11	11
Nachtegaal	20	21	19
Blauwborst			1
Zwarte Roodstaart			1
Gekr. Roodstaart	1	2	3
Roodborsttapuit	2	1	1
Merel	5	7	3
Zanglijster	1		2
Sprinkhaanzanger	3	3	2
Braamsluiper	2	3	1
Grasmus	22	25	17
Tuinfluit	1		2
Zwartkop	2	1	
Tijftjaf	3	3	3
Fitis	23	19	21
Staatmees	1		
Pimpelmees	1	1	
Koolmees	8	12	6
Gaai	1	1	2
Ekster			
Zwarte Kraai	2	2	1
Vink	7	11	9
Kneu	5	8	9
Goudvink		1	2
Rietgors	1	1	2
aantal soorten	26	24	26
aantal broedgevallen	133	139	124

Grasmus en Koolmees gingen sterk achteruit. De Zwartkop en de Pimpelmees verdwenen geheel van het toneel.

De Goudvink en de Rietgors hadden voor het eerst elk twee territoria in dit terrein. Voorheen kwamen ze nooit verder dan één territorium. De Blauwborst was ook weer aanwezig met één paartje. De Gekraagde Roodstaart is opnieuw in aantal gestegen en staat nu op 3 broedsels. De overige broedvogels waren min of meer stabiel in aantal.

Westhoek/Haasvelderbeken

Geïnterviewd door Gab de Croock en Jos Zonneveld.

soort	2011	2012	2013
Houtduif			
Koekoek			1
Grote Bonte Specht			1
Kleine Bonte Specht		1	
Boomleeuwerik	3	3	3
Boompieper	7	11	10
Graspieper			
Witte Kwikstaart		1	
Winterkoning	2		
Heggenmus	5	7	9
Roodborst			
Nachtegaal	2	2	3
Gekr. Roodstaart	14	13	6
Roodborsttapuit	5	6	3
Tapuit	2		
Merel	4	5	
Zanglijster		1	
Sprinkhaanzanger	1		1
Braamsluiper	1	1	
Grasmus	11	8	9
Tuinfluit	1		
Zwartkop	3	2	
Tijffjaf	3	2	3
Fitis	19	21	21
Staatmees		1	1
Pimpelmees	4	3	2
Koolmees	8	10	10
Gaai	2	2	1
Ekster	1		
Zwarte Kraai	1	1	
Spreeuw		3	
Vink	12	16	8
Kneu	3	2	1
Goudvink			
aantal soorten	23	23	18
aantal broedgevallen	114	122	93

zoals Pan van de Heiweg, Pan van Janus, Berkenpan, Kattendel, Ligusterdel en Wilgenpoot. Het is een sterk struweelgebied en rijkelijk begroeid met Duindoorn en Meidoorn. De voorheen overheersende Amerikaanse Vogelkers is na rigoureuze kap in de afgelopen jaren grotendeels verdwenen en wordt door ingerasterde koeien en schapen kort gehouden. Behalve deze ingezette grazers lopen er flinke aantallen Damherten in de Westhoek.

In de Westhoek daalde het aantal soorten broedvogels met 5 en het aantal territoria van 122 naar 93, d.i. ruim 30%.

De Merel, voorheen altijd goed voor 5 tot 7 broedsels, is uit het terrein verdwenen, evenals de Zanglijster en de Zwartkop. Was er vorig jaar nog sprake van een opmars van Vinken en Spreeuwen, dit jaar is de Spreeuw geheel verdwenen en het aantal Vinken gehalveerd. De Gekraagde Roodstaart ging van 13 broedsels in 2012 terug naar 6. De stobben van de gezaagde Amerikaanse Vogelkers zijn voor een groot deel verwijderd, en juist daarin maakten deze vogels hun nest. Het aantal Roodborsttapuiten daalde weer van 6 naar 3. Het relatief grote aantal mezen handhaafde zich in deze kavel.

De overige vogelsoorten waren min of meer stabiel.

Hoekgatterduin

Geïnterviewd door Leo Schaap en George Hageman

soort	2011	2012	2013
Knobbelzwaan			1
Canadese Gans			1
Gauwe Gans		2	
Nijlgans	2	1	1
Krakeend			1
Wilde Eend	2	3	4
Kuifeend		1	3
Buizerd			1
Meerkoet	4	4	1
Houtsnip		2	1
Houtduif	4	2	1
Koekoek	1	1	
Groene Specht			1
Grote Bonte Specht	4	4	3
Kleine Bonte Specht		3	
Boomleeuwerik	7	5	7
Boompieper	9	14	11
Witte Kwikstaart			1
Winterkoning	3		
Heggenmus	8	7	4
Roodborst	1		
Nachtegaal	13	8	6
Gekraagde Roodstaart	6	8	10
Roodborsttapuit	2	3	4
Merel	8	6	7
Zanglijster	3	2	1
Sprinkhaanzanger	2		
Braamsluiper	6	3	3
Grasmus	15	12	13
Tuinfluit	7	7	8
Zwartkop	4	5	3
Tijffjaf	4	4	5
Fitis	36	31	31
Staatmees	2	1	3
Glanskop			1
Pimpelmees	6	7	9
Koolmees	8	15	13
Boompkruiper		1	2
Gaai	4	2	3
Ekster	2	2	
Zwarte Kraai	3	4	3
Vink	11	12	12
Groenling	2	2	1
Putter		1	3
Kneu	4	5	4
Goudvink	1	2	
aantal soorten	33	36	38
aantal broedgevallen	194	192	187

Voor een uitgebreide beschrijving van de broedvogels in het Hoekgatterduin: zie pag. 20; "Verslag van 6 jaar BMP in het Hoekgatterduin" door Leo Schaap en George Hageman.

Het geïnterviewde gebied is ca. 50 ha groot. Het wordt in het noorden en oosten begrensd door de Hoekgatterweg, in het zuiden door de Zilker Slag (Joppeweg) en in het westen door het Oosterkanaal.

Door het gebied lopen enkele zandpaden.

Het gebied kenmerkt zich door een rug van vrij kale duinen met veel stuifgaten. We vinden verspreid over het terrein enkele bosjes van voornamelijk eiken-hakhout.

Langs het Oosterkanaal vinden we enkele bosjes van de Oostenrijkse Den. Het Hoekgatterduin heeft als enige kavel open water.

De watervogels in en langs het kanaal deden het goed, met nieuwe broedvogels als Knobbelzwaan, Canadese Gans en Krakeend. Ook de Wilde Eend en Kuifeend bleven ruim op peil. De Gauwe Gans is dit jaar niet als broedvogel teruggekeerd. Het aantal Meerkoeten beperkte zich tot slechts één paar.

Bij de struweel- en bosvogels verdwenen Kleine Bonte Specht en Goudvink. Heggenmus en Nachtegaal daalden verder in aantal. De Gekraagde Roodstaart en de Boomleeuwerik stegen verder in aantal territoria. Ook de Putter kwam goed terug en bezette dit jaar 3 territoria.

Nieuw waren dit jaar de Buizerd en de Witte Kwikstaart met elk één territorium. De Houtsnip is teruggekomen.

Het aantal vogelsoorten was in 2013 met 38 aan de hoge kant. Het aantal broedsels bedroeg 187 en dat kwam in de buurt van het langjarig gemiddelde.

Conclusie

Er hebben in de vijf kavels 47 soorten vogels gebroed. Eerder waren de jaren 1987 en 2000 met 44 soorten het hoogst. Het gemiddelde aantal soorten sinds 1986 in alle gebieden tezamen is 41. We kunnen dus concluderen dat 2013 een zeer soortenrijk jaar is geweest.

Opmerkelijk is dat bosbroeders, zoals Merel, Zwartkop, Ekster en Houtduif zeer sterk achteruit zijn gegaan, ofwel als broedvogel geheel verdwenen zijn, zoals Roodborst, Spreeuw en Kleine Bonte Specht. De Gekraagde Roodstaart lijkt over zijn top heen te zijn.

Broedvogeltelling AWD-Westhoek 2013

Jos Zonneveld en Gab de Croock

Zoals iedereen wel heeft gemerkt, is het een erg nat en koud voorjaar geweest.

We begonnen op 16 maart met een paar verdwaalde Merels, Koolmezen en een enkele Boomleeuwerik. Het bleef in april koud en nat, dus hadden we ook in april weinig waarnemingen. Ook hadden we een keer met 4 graden een dichte mist. Dan is er ook weinig te beleven. Zelfs op 21 april en 27 april was het nog 's ochtends resp. 4 en 2 graden! Maar toe hadden we al wel wat Fitissen, Boompiepers en een Gekraagde Roodstaart. In mei hadden we nog naar verhouding lage temperaturen, maar nu waren wel veel meer vogels te horen en te zien. Maar wat zang betreft viel het erg tegen.

Boompieper foto: Jos Zonneveld

Er waren verschillende stronken van de Amerikaanse Vogelkers verdwenen. In die stronken broedden vorig jaar de Gekraagde Roodstaarten. We denken dat we er om die reden dit jaar minder konden tellen, namelijk

maar 6 paar. We hebben dit jaar één Sprinkhaanzanger kunnen noteren als broedvogel. Dit seizoen ook erg weinig Tapuiten gezien, waar we vorig jaar nog regelmatig een waarneming hadden. Dit jaar nauwelijks, twee keer in het hele seizoen.

We hebben geen Tuinfluiter kunnen noteren en ook helemaal geen Merels meer. Al met al denken we dat er weinig jonge vogels zijn grootgebracht. Het was te koud en te nat en er was te weinig voedsel. Het broedseizoen kwam daardoor erg laat op gang, als de vogels al tot broeden kwamen. In totaal hebben we 18 soorten kunnen noteren, vorig jaar nog 23.

Vrouwkje Gekraagde Roodstaart foto: Jos Zonneveld

In ons gebied lopen veel meer Damherten, elke keer zagen we wel groepjes van 5 à 6 exemplaren. In vorige jaren waren dat er veel minder.

Dit jaar hebben we geen Vos in de Westhoek gehad. We hebben in ieder geval geen jongen gezien!

We hopen dat het volgend jaar weer een beter broedseizoen wordt, met beter weer, zowel voor ons als voor de vogels.

Broedvogelinventarisatie AWD Wolfsveld-West 2013

Geïnterviewd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter (verslag/foto)

Terreinomschrijving

Het Wolfsveld ligt met zijn 35 hectare langs het voormalige Van Limburg Stirumkanaal en wordt verder begrensd door het Finleyweggetje aan de zuidoostkant en de Ruigenhoeker Schulpweg in het noorden. Het is een redelijk geaccidenteerd terrein met een vijftal dellen, waaronder het Abelendel, het Spejendel, het Biezenvlak en het Ronde Vlak, met een variatie aan begroeiing van Meidoorn, Berk, Duinliguster, Vlier, Ratelpopulier en oprukkende Duindoorn.

Toelichting op de inventarisatie 2013

Medio maart vlieg ik dit jaar zelf - in één dag - van Zuidelijk Afrika naar Nederland en kom daarbij van plus dertig in min drie annex sneeuwjacht terecht, zodat ik mij levendig kan voorstellen dat de trekvogels in dit bijzonder koude voorjaar er niet zo'n haast mee maken. Toch beginnen wij 21 maart op de eerste dag van de lente bij nul graden, een koude noordenwind en lichte sneeuwval aan onze jaarlijkse broedvogelinventarisatie. Veel levert dit nog niet op en de volgende weken wordt het alleen maar slechter: temperaturen onder nul en een harde noordooster zorgen op 4 april voor een laagterecord van 7 soorten en 17 territoria. De week daarop is het vanwege buien al helemaal geen doen en

een week daarna is het droog, warmer en waait de wind voor de verandering eens uit het zuidwesten, maar dan wel weer met windkracht zeven zodat alleen in de delletjes nog iets van vogelzang is te horen.

Zo ploeteren wij dit voorjaar maar wat voort, cancelen nog twee keer vanwege de regen- ook al een record want in de afgelopen vijf jaar nooit voorgekomen – maar besluiten uiteindelijk onze ochtendbezoeken op 6 juni met om 6 uur al mooi zonnig weer bij niet al teveel wind en 19 soorten met 71 territoria.

In totaal hebben wij dan in de periode eind maart tot begin juni 2013 tussen 6 en 10 uur 's ochtends 9 bezoeken gebracht aan dit afwisselende duingebied. Uiteindelijk leidt dit in 2013 tot in totaal 26 soorten met 124 territoria, waarbij in vergelijking met 2012 en 2011 het aantal soorten ongeveer hetzelfde is maar het aantal territoria duidelijk minder (in 2012 139 en in 2011 133 territoria).

Zoals elk jaar weer zijn het In het begin van de inventarisatierondes vooral de Heggenmus met 11 (idem in 2012), de Koolmees met 6 (12 in 2012) en de Vink met 9 (11 in 2012) die acte de présence geven. Met een duidelijk lagere score voor de Koolmees.

De gebruikelijke top drie voor deze biotoop bestaat weer uit Fitis, Nachtegaal en Grasmus en met resp. 21, 19 en 17 broedgevallen versus 19, 21 en 25 in 2012, waaruit blijkt dat vooral de Grasmus het heeft laten afweten.

Ook de Merel scoort met 3 vs. 7 broedgevallen duidelijk lager en de Kneu met 9 vs. 11 licht lager.

Daarnaast komt in dit gebied een aantal vogelsoorten voor met kleine aantallen territoria, waarvan het elk jaar weer spannend is in hoeverre ze al dan niet zijn op te sporen en waar te nemen. Dit jaar gaat het om de

Tjiftjaf (3), Winterkoning (1), Zwarte Kraai (1), Roodborsttapuit (1), Rietgors (2), Vlaamse Gaai (2), Gekraagde Roodstaart (3), Goudvink (2), Koekoek (1), Boompieper (1), Sprinkhaanzanger (2), Graspieper (1), Zanglijster (2), Braamsluiper (1), Boomleeuwerik (2), Tuinfluit (2), Zanglijster (2) en tot slot tot onze grote blijdschap na enkele jaren weer een paartje Blauwborst op zijn vertrouwde plek aan de rand van het Biezenvlak met daar ook nog als nieuweling een Zwarte Roodstaart.

In vergelijking met voorgaande jaren kunnen in 2013 niet genoteerd worden de Pimpelmees, de Zwartkop, de Ekster, de Staartmees en de Houtduif.

Buiten de datumgrenzen en/of criteria vallend zijn dit jaar waargenomen: Houtsnip, Roodborst en Tapuit.

Overvliegend zijn in deze periode genoteerd:

Gierzwaluw, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Aalscholver, Boerenzwaluw, Grauwe Gans, Visdief, Sperwer, Buizerd, Blauwe Kiekendief vrouw, Boomvalk, Canadese Gans (75 in twee groepen), Tureluur, Wulp, Kievit, Nijlgans, Holenduif en Spreeuw met als afscheidsgroet op de laatste ochtend nog een viertal laag overzwiepende Knobbelswanen.

Begin juni zijn dan eindelijk de meidoorns vol in bloei gekomen waarmee de natuur toch weer gewoon haar weg neemt.

Al met al is 2013 daarmee vooral een koud, winderig en nat inventarisatiejaar geweest waarin de waarnemingen maar moeizaam op gang kwamen en uiteindelijk tot lagere maar toch ook weer mooie resultaten in het Wolfsveld leidden.

Inventarisatie (Wim Plaatzer) in het fraaie Spejndel foto: Koene Vegter

VERSLAG van 6 jaar bmp in het Hoekgatterduin

Leo Schaap en George Hageman

Inleiding

Het Hoekgatterduin wordt al weer een paar jaar door Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder op broedvogels geïnventariseerd, waarvan hier verslag wordt gedaan. De broedvogeltellingen worden uitgevoerd volgens de Sovon BMP (Broedvogel Monitoring Project) methode. Dit is een vrij ingewikkelde telling omdat ze gebaseerd is op een aantal regels die per soort verschillen.

In 2008 begon een nieuw team met BMP tellingen in het Hoekgatterduin. Toen deden ook Pieter de Jong en Jaap Eisenga mee, om samen te leren hoe een dergelijk onderzoek moet worden uitgevoerd. De eerste jaren werden de waarnemingen handmatig uitgewerkt tot territoria. Dit wordt handmatige clustering genoemd. Met ingang van 2011 worden de waarnemingen op de website van Sovon ingevoerd, waarna het BMP programma het aantal territoria berekent, de administratie uitvoert en de waarnemingen op soortkaarten weergeeft. Dit wordt autoclustering genoemd. Voorheen kostte het administratieve werk een paar avondjes, nu gaat het veel sneller. Over de BMP methode en de verschillen tussen hand- en autoclustering is in de Strandloper (1) verslag gedaan.

Aan het werk in het Hoekgatterduin.

Foto Joost Bouwmeester

De handmatige BMP methode wordt goed beschreven in de handleiding van 2011 (2). Voor autoclustering is de handleiding uitgebreid met een apart deel (3).

Dit artikel beslaat slechts de tellingen van de laatste 6 jaar. Al in 1978 werden verschillende kavels in de Amsterdamse Waterleidingduinen door leden van de vereniging onderzocht, waardoor een lange reeks onderzoeksgegevens ter beschikking staat. Er wordt gewerkt aan een overzicht van deze gegevens waarover later zal worden geschreven.

Stuifkuil met Meidoorn. Foto Leo Schaap

Het Hoekgatterduin

Het Hoekgatterduin ligt dicht bij de ingang De Zilk van de Amsterdamse Waterleiding Duinen. Het inventarisatiegebied is ca. 50 ha groot en wordt begrensd door het Oosterkanaal aan de westkant, door de Hoekgatterweg aan de oost- en noordkant van het gebied en de Zilkerslag (Joppeweg) aan de zuidkant. Aan de hand van een Google Earth afbeelding is het gebied goed te beoordelen. De ingetekende lijn geeft een veel gelopen route aan om de inventarisatie uit te voeren.

Het terrein is erg gevarieerd en behoorlijk geaccidenteerd. Het bestaat deels uit dicht struweel van Duindoorn, Amerikaanse vogelkers en Kardinaalsmuts, vooral langs het Oosterkanaal. In het noorden en zuiden zijn bossen van Amerikaanse Eik te vinden en verder komt er hoger struweel voor van Berk, Esdoorn, Meidoorn en Abeel. Er zijn diverse vlakten van gras/mos en stuifkuilen. Uit waarnemingen in het veld is op te maken dat de stuifkuilen iets in omvang toenemen; op het verstoven zand vestigen zich nieuwe helmplanten.

Oude Oostenrijkse dennen zijn in het noorden van het telgebied te vinden. Er staan grote en mooie bomen zoals Eik en Es, en er groeien Meidoorns en Vlierstruiken die in het voorjaar prachtig tot bloei kunnen komen. Bekend zijn de roze Meidoorns dicht bij de ingang. Vooral in de buurt van de ingang De Zilk komen percelen met Adelaarsvarens voor die er op duiden dat het hier om kalkarme en verzuurde duingrond gaat.

De vlakten met Adelaarsvarens liggen nog op een strandwal terwijl de rest van het gebied tot de grijze duinen wordt gerekend. Dat er in dit kalkarme oude duingebied toch veel Duindoorns voorkomen is te danken aan opgestoven zand en de graafwerkzaamheden voor het Oosterkanaal. Het landschap wordt ook wel gekenmerkt als een combinatie van duindoorn- en buntgraslandschap. Over het landschap en de vegetatie is een mooi boek verschenen; *Hiëroglyfen in het zand* (4). Hierin worden de ontwikkeling en kenmerken van verschillende landschappen in het duin goed beschreven.

In het boek 'Lezen in het Duin' (5) is veel over de historie en het gebruik van het duingebied te lezen. Hieruit blijkt dat in het gebied nog een paar zeer oude structuren te herkennen zijn, zoals een voormalige duinrel, de Kromme Beek, die vroeger het Vogelenveld ontwaterde en het Melkpad naar voormalige boerderijen in de AWD.

Luchtfoto hoekgatterduin met looproute. Foto Google Earth

In een Strandloper uit 1985 (8) is de volgende alinea te vinden: “Uit publicaties van J.P. Strijbos en van inlichtingen van oudere vogelaars uit Noordwijk weten we dat het onderzochte gebied een bekend ‘Griellenduin’ is geweest. In 1954 werd hier het laatste nest van deze soort vastgesteld”.

Het gebied werd sinds 2008 door schapen in flexirasters begraasd (drukbe grazing). De flexirasters zijn inmiddels verdwenen en daarvoor in de plaats (2012) zijn vrijlopende schapen gekomen die alleen door wildrasters in wegen en paden binnen het gebied worden gehouden.

Kaalslag van vogelkers 2012. Foto George Hageman

In het duin is de Vogelkers bestreden en dat heeft vermoedelijk al omstreeks 2004 geleid tot behoorlijke ingrepen in het struweel van de zuidwest kant. In 2012 werd de inventarisatie uitgevoerd in een gehavend landschap.

De Amerikaanse Vogelkers was in het gehele gebied met veel geweld gekapt en gesnoeid en dat heeft opnieuw vooral de zuidwest hoek van het gebied aangetast. Ook elders zijn forse sporen te vinden van gekapte en gesnoei de Amerikaanse Vogelkers. Hierdoor is het struweel door het gehele gebied behoorlijk uitgedund.

De tabellen

In Tabel 1 zijn de belangrijkste kengetallen van de tellingen en de resultaten per ecologische groep opgenomen.

Het Hoekgatterduin kent verschillende biotopen inclusief een kanaal waar watervogels voorkomen. Het is daarom handig en interessant de vogels naar ecologische groepen in te delen. Daarvoor is de indeling gekozen die door de Vogelwerkgroep Meijndel wordt gebruikt (7).

Jaar BMP	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Onderzocht door	LS+GH	LS+GH	LS+GH	LS+GH	LS+GH	LS+GH
Clustermethode	Hand	Hand	Auto	Auto	Auto	Auto
Aantal normbezoeken SV	8	9,5	9,05	9,525	9,075	7,5
Aantal bezoeken	11	14	13	14	15	15
Waarvan avondbezoeken	1	1	1	1	3	3
Periode in dagen	84	98	85	78	96	101
Startdatum	5-apr	7-mrt	19-mrt	26-mrt	10-mrt	13-mrt
Einddatum	28-jun	13-jun	12-jun	12-jun	14-jun	22-jun
Territoria per groep:						
Diverse	2	1	1	2	1	1
Open water	5	7	13	8	11	12
Open bos en randen	36	26	30	28	36	36
Opgaand en gesloten bos	43	39	45	41	52	51
Struiken en struwelen	121	114	121	115	92	87
Totaal	207	187	210	194	192	187
Totaal aantal soorten	36	33	36	32	35	37

Tabel 1. Verzamelde gegevens

Uit de tabel blijkt dat vooral de vogels van ‘struiken en struwelen’ goed in het Hoekgatterduin zijn vertegenwoordigd. Op de tweede plaats komen de vogels van ‘opgaand gesloten bos’, daarna die van ‘open bos en randen’ gevolgd door de groep ‘open water’.

De jaren 2008 en 2009 zijn uitgevoerd volgens de handmatige BMP methode. Voor de onderzoeken van 2010 t/m 2013 is autoclustering toegepast.

De tabel laat verder zien hoeveel bezoeken er per jaar aan het gebied werden gebracht. Het aantal bezoeken is inclusief enkele

korte bezoeken die specifiek op watervogels of b.v. de Houtsnip zijn gericht. In de BMP methode telt niet ieder bezoek even zwaar. Bezoeken rond zonsopgang wegen zwaarder dan bezoeken in de morgen en avond. De weging resulteert in een aantal normbezoeken voor standvogels. Het aantal bezoeken, het aantal normbezoeken en periode zijn van belang om de kwaliteit van het BMP onderzoek in te schatten.

Diverse soorten

De groep diverse soorten kent maar 2 soorten, een vertegenwoordiging uit de ecologische groep 'pioniervegetatie', de Witte Kwikstaart, en de Koekoek die niet in een bepaalde groep wordt ondergebracht. In het begin van de jaren tachtig werd de Witte Kwikstaart ook al een paar keer als territorium vastgelegd. Voor 2013 was het een verrassing deze soort tegen te komen. In de afgelopen 5 jaar was dat niet eerder gebeurd, ook niet als incidentele waarneming.

Hij werd een paar keer foeragerend waargenomen, maar dat is voor de BMP methode niet voldoende: hij moet baltsen, zingen of als paar worden aangetroffen. Gelukkig werden aan het eind van het seizoen net uitgevlogen jongen gezien, zodat hij als territorium genoteerd kon worden. De Koekoek heeft een groot territorium. Hij hoeft maar één keer roepend te worden waargenomen om als territorium te scoren. In 2008 en 2009 werden twee Koekoeken tegelijkertijd roepend in het Hoekgatterduin waargenomen, zodat er twee territoria werden geteld.

Watervogels

Het Oosterkanaal behoort tot het Hoekgatterduin, waarmee ook watervogels tot de monitoring behoren. De gevonden territoria zijn vooral gebaseerd op waarnemingen die volgens de BMP regels daartoe leiden. Het is opvallend dat er maar weinig nesten worden gevonden en ook weinig pullen zijn gezien. Van de Meerkoet wordt regelmatig een nest in aanbouw gespot, maar jonge vogels zijn niet gezien.

De Nijlgans strijkt af en toe in het gebied neer en probeert soms op het nest van een Zwarte Kraai te landen. In 2012 is een aantal kapotte, lege, eieren gevonden die aan de Nijlgans werden toegeschreven. Dat er weinig pullen in het water worden aangetroffen zou kunnen door predatie door zowel Vos als Snoek. Een paar keer werd een Snoek van meer dan een meter gezien; kleine eenden zijn een lekkernij voor hen. Alleen de Canadese Gans werd met pullen om en in het water aangetroffen. Een waarneming die ook in 2006 werd gedaan. Er staat overigens weinig riet in het kanaal, zodat nesten niet goed verstopt kunnen worden. Een merkwaardige groep dus, die watervogels, waaruit duidelijk af te leiden valt dat het aantal territoria niet bepaald correspondeert met het broedresultaat. In onderstaande Tabel 2 worden de getelde soorten en hun aantallen weergegeven.

Open water	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knobbelzw aan	0	0	1	0	0	1
Grauw e Gans	0	0	0	0	2	0
Canadese gans	0	0	0	0	0	1
Nijlgans	0	0	0	2	1	1
Krakeend	1	0	0	0	0	1
Soepeend	0	1	0	0	0	0
Meerkoet	2	4	6	4	4	1
Wilde Eend	1	1	2	2	3	4
Kuifeend	1	1	4	0	1	3
Totaal	5	7	13	8	11	12

Tabel 2. Vogels van open water

Vogels van open bos en randen

Deze ecologische groep is vanwege de verspreid voorkomende bosjes met een aantal karakteristieke soorten

vertegenwoordigd. De onderstaande tabel geeft daarvan een overzicht.

Open bos en randen	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spotvogel	0	0	1	0	0	0
Putter	0	0	0	0	1	3
Boompieper	21	13	13	9	14	11
Gekraagde Roodstaart	2	5	7	6	8	10
Ekster	2	1	1	2	2	0
Zwarte Kraai	2	4	3	3	4	3
Groenling	1	0	1	2	2	1
Groene Specht	2	1	2	0	0	1
Boomleeuw erik	6	2	2	6	5	7
Totaal	36	26	30	28	36	36

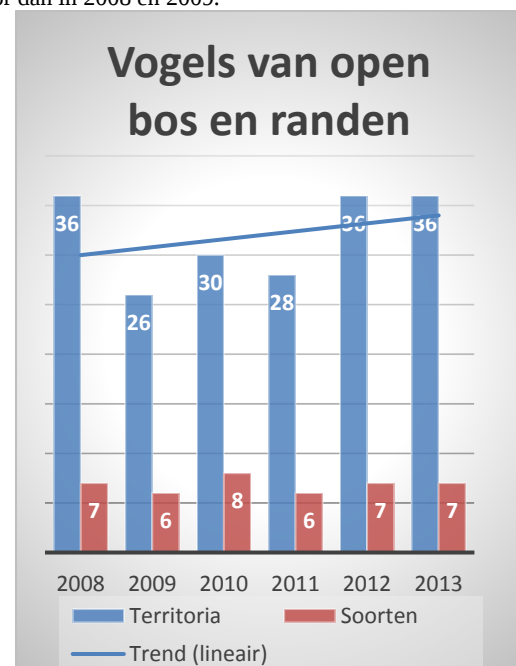
Tabel 3. Vogels van open bos en randen

De Spotvogel is een incident die ook maar één keer zingend binnen de datumgrenzen hoeft te worden aangetroffen om als territorium te gelden. In het verleden is deze soort slechts één keer eerder in het Hoekgatterduin vastgelegd. In 2013 werd de Spotvogel ook een keer gehoord maar net buiten de grenzen van het gebied.

Toen in 2008 met monitoren begonnen werd, was het resultaat met betrekking tot de Boomleeuw erik bijna niet te geloven. Het idee was dat hier sprake was van beginnersfouten en daardoor overschat. Nu, een paar jaar later, hebben deze waarnemingen meer overtuiging gekregen, het is duidelijk dat de Boomleeuw erik goed gedijt in het Hoekgatterduin, net als de Boompieper, die zich op een goed niveau weet te handhaven. Overigens lijkt het aantal in 2008 overdreven doordat dit waarschijnlijk het gevolg is van dubbelstellingen

De Gekraagde Roodstaart neemt duidelijk toe en reageert waarschijnlijk goed op de ruiming van de Vogelkers. Het is een mooie en karakteristieke vogel voor dit biotoop. Hij zit graag in de toppen van de hoogste bomen te zingen.

Het lijkt er ook op dat de vinken zoals Putter en Groenling het gebied aantrekkelijk beginnen te vinden. Ze laten zich frequenter in het gebied zien en komen in de laatste jaren meer voor dan in 2008 en 2009.

Grafiek 1. vogels van open bos en randen

De Zwarte Kraai is altijd aanwezig met een paar paartjes. Op diverse plaatsen in hoge bomen zijn nesten van de Zwarte Kraai aangetroffen. Soms zien we een paartje met een jonge vogel maar dat aantal is klein ten opzichte van het aantal paartjes.

Boomleeuwerik. Foto George Hageman

Helaas wordt de Groene Specht al een paar jaar als regelmatige waarneming gemist. Waarschijnlijk hebben de relatief strenge winters hun tol geëist. Het territorium in 2013 is slechts gebaseerd op twee waarnemingen vroeg in het voorjaar, bij het eikenbos in het zuiden van het gebied. De waarneming voldoet aan de SOVON criteria voor een territorium.

Gekraagde Roodstaart. Foto George Hageman

Het lijkt erop dat de vogels van 'open bos en randen' het goed doen en iets in aantal toenemen. Zie grafiek 1.

Vogels van opgaand en gesloten bos

Gesloten bos komt maar beperkt voor in het Hoekgatterduin. In het zuiden en noorden zijn bossen van de Amerikaanse Eik te vinden terwijl er verspreid in het gebied enkele gemengde loofbosjes te vinden zijn met soms hoge bomen. Deze bossen zijn meestal niet erg dicht en goed toegankelijk. In de praktijk is het verschil tussen vogels van 'opgaand gesloten bos' en 'open bos en randen' niet goed aan te wijzen. Afgezien van de relatief dichte Eikenbossen is er geen sprake van gesloten bos, het zijn allemaal plukken bos die verspreid in het duinterrein voorkomen. De waarnemingen zijn in Tabel 4 samengevat.

Opgaand en gesloten bos	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Buizerd	0	0	0	0	0	1
Kleine Bonte Specht	0	0	0	0	3	0
Kuifmees	1	0	0	0	0	0
Boomkruiper	0	0	0	0	1	2
Spreeuw	2	0	0	0	0	0
Tijftjaf	8	2	4	3	4	5
Glanskop	2	1	3	0	0	1
Pimpelmees	6	8	9	6	7	9
Koolmees	10	11	11	9	15	13
Wielew aal	0	1	0	0	0	0
Gai	2	3	3	4	2	3
Vink	5	8	8	11	12	12
Houtsnip	0	0	0	0	2	1
Houtduif	3	2	3	4	2	1
Grote Bonte Specht	4	3	4	4	4	3
Totaal	43	39	45	41	52	51

Tabel 4. Vogels van opgaand en gesloten bos

De groep doet het niet slecht zoals bijgaande grafiek 2 laat zien. In aantal overheersen Vink, Koolmees en Pimpelmees. De Vink is duidelijk gebonden aan hoger bos terwijl Koolmees en Pimpelmees overal in het terrein zijn te vinden. Zij lijken helemaal niet gebonden te zijn aan deze biotoop.

De groep kent ook een paar bijzondere soorten die niet zo algemeen zijn. De Boomkruiper is pas de laatste twee jaar waargenomen in de bossen van Amerikaanse Eik. Het aantal waarnemingen van de Glanskop neemt de laatste jaren toe en in 2013 konden we de vorderingen van een nestje in een stammetje van een vlier goed volgen. De waarnemingen van de Glanskop leidden niet altijd tot een territorium omdat ze niet aan het criterium van een geldige waarneming voldeden. Een Glanskop moet zingen, het waarnemen van een volwassen vogel of een paartje is niet genoeg.

De Houtduif kwam vroeger volgens oude tellingen veel meer voor. De Havik, die ook regelmatig het Hoekgatterduin bezoekt, houdt waarschijnlijk het aantal binnen de perken.

De Wielewaal wordt helaas maar heel weinig waargenomen. Hoewel de omgeving van het Hoekgatterduin van oudsher bekend staat om waarnemingen van de Wielewaal, is hij slechts zeer zelden te horen. In 2009 werd zijn zang luid en duidelijk gehoord in het zuidelijke eikenbos. Deze waarneming werd toen ondersteund door derden. In latere jaren is hij nog één keer gehoord aan de overkant van het Oosterkanaal.

Een verhaal apart is de Kleine Bonte Specht, 3 territoria in één jaar! Hoewel het aantal waarnemingen in de omgeving van Noordwijk toeneemt, lijkt dit erg veel van het goede. De Kleine Bonte Specht was nooit eerder in het Hoekgatterduin

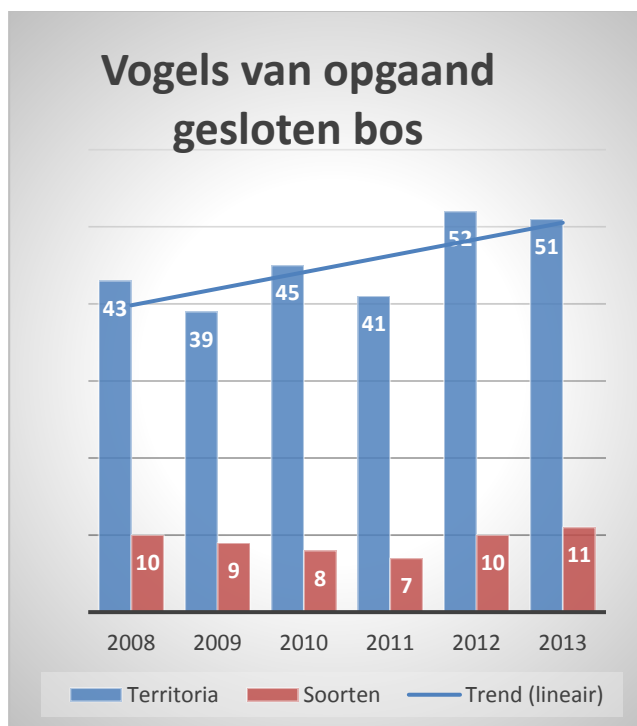

Glanskop met voer. foto George Hageman

waargenomen. Eén territorium heeft zeker tot een broedgeval geleid en is gebaseerd op een serie waarnemingen, de andere twee territoria zijn slechts gebaseerd op één geldige waarneming op voldoende afstand van elkaar om aan de criteria te kunnen voldoen. Zo zijn de regels. Voor de standaardisering van de BMP methode is het van belang dat de onderzoeker zich strikt aan deze regels houdt en er geen eigen 'interpretatie' op na houdt.

Het territorium van de Buizerd is gebaseerd op een aantal waarnemingen van een paartje in het terrein. Hoewel er een aantal grote nesten in verschillende bomen te vinden is, zijn de Buizers nooit op een nest waargenomen. Het vermoeden is dat het paartje niet tot broeden is gekomen.

Het waarnemen van een Houtsnip in het broedseizoen is een bijzondere belevenis. Hoewel al eens een Houtsnip in het vroege voorjaar werd opgestoten, was het een verrassing om, na avondbezoek in de schemering, twee Houtsnippen boven het Hoekgatterduin kort te zien kruisen en baltsen. Tijdens een ander bezoek, 's-morgens werd het knorrende geluid dat deze vogel maakt nog een keer tussen de Adelaarsvarens gehoord. Dat je alleen maar hoeft te wachten op de Houtsnip, bleek in 2013. Op warme zomeravonden vlak voor het invallen van de duisternis, liet deze Houtsnip zich herhaaldelijk op dezelfde plaats zien. Hij komt dan uit het gebied met de Adelaarsvarens en vliegt langs de bosrand aan de Zilkerslag. Soms passeert hij een paar keer met een tussenpose van 10 tot 20 minuten en laat daarbij zijn knorrende geluid horen. Het vermoeden bestaat dat er meer dan één of twee Houtsnippen territoria zijn, maar het tellen ervan is niet gemakkelijk. Een Houtsnip bestrijkt een groot gebied. Een aantal tellers zou zich dan gelijktijdig op verschillende gekozen locaties moeten opstellen en de waarnemingen met exacte tijd en richting noteren om later te kunnen vergelijken.

Grafiek 2. vogels van opgaand gesloten bos

Vogels van struiken en struwelen

De vogels van struiken en struwelen zijn verreweg de grootste ecologische groep in het Hoekgatterduin. Er zitten veel typisch alledaagse duinvogels in, die zich deels kunnen handhaven maar voor een ander deel in aantal afnemen. Vogels die zich kunnen handhaven zijn Merel, Zwartkop en Staartmees. De

Roodborsttapuit, Tuinfluiter en Kneu lijken iets toe te nemen. De Roodborsttapuit doet het ook goed in de andere referentie percelen, Gijs Kokkieshoek en Boeveld-west. Zie onderstaande Tabel 5.

Struiken en struwelen	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Goudvink	1	0	2	1	2	0
Winterkoning	6	6	3	3	0	0
Heggenmus	8	8	7	8	7	4
Roodborst	3	4	4	1	0	0
Nachtegaal	11	11	14	13	8	6
Roodborsttapuit	4	2	3	2	3	4
Merel	9	9	7	8	6	7
Zanglijster	0	0	1	3	2	1
Sprinkhaanzanger	2	1	4	2	0	0
Braamsluiper	7	2	6	6	3	3
Grasmus	21	21	17	15	12	13
Tuinfluiter	1	4	5	7	7	8
Zwartkop	5	3	5	4	5	3
Fitis	38	38	37	36	31	31
Staatmees	2	3	3	2	1	3
Kneu	3	2	3	4	5	4
Totaal	121	114	121	115	92	87

Tabel 5. Vogels van struiken en struwelen

Het onderscheid in zang van de Zwartkop en Tuinfluiter kost vooral in het begin van het seizoen hoofdbrekens; later is het onderscheid gemakkelijker te herkennen. Een lastige soort is de Kneu. De waarnemingen zijn dikwijls paartjes, die kneuterend ergens in lage struikjes neerdalen. De clustering laat dan zien dat deze waarnemingen dicht bij elkaar liggen en zodoende territoria vormen.

De Goudvink is een bijzondere vogel in deze groep. Hij wordt niet ieder jaar waargenomen, maar als hij zich liet zien, dan was dat meestal op dezelfde plek. Ieder jaar wordt vol verwachting uitgekeken naar deze exotische vogel, die kort na aankomst een zeer verborgen bestaan leidt.

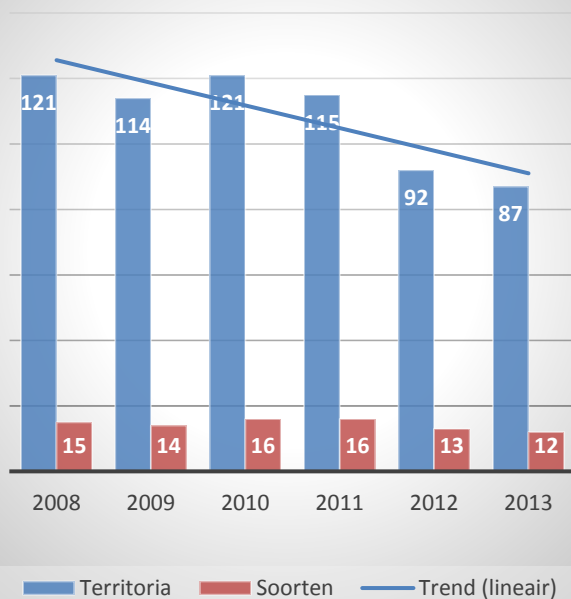

.Goudvink. Foto George Hageman

De laatste strenge winters hebben waarschijnlijk gevolgen gehad voor Winterkoning en Roodborst; zij zijn in 2012 en 2013 niet meer waargenomen. Een verschijnsel dat zich ook in andere percelen heeft voorgedaan (8). De teruggang van de Grasmus lijkt zich al voor het kappen van de Amerikaanse Vogelkers te hebben ingezet maar ook deze soort heeft waarschijnlijk last van het open worden van het terrein. Het aantal territoria van de Nachtegaal wordt gehalveerd terwijl dat van de Gekraagde Roodstaart toeneemt.

Het werd ook al door Gab de Crook en Jos Zonneveld in de Westhoek waargenomen (8).

Vogels van struiken en struwelen

Grafiek 3, vogels van struiken en struwelen

De Sprinkhaanzanger is in 2012 en 2013 niet meer gehoord. Mogelijk is ook hij het slachtoffer van de uitdunning, maar het kan ook andere oorzaken hebben omdat de trend in andere BMP percelen eveneens negatief is. Grafiek 3 laat zien dat het aantal territoria daalde van 121 naar 87, een daling van bijna 30%.

Beoordeling

Met dit verslag van 6 jaar BMP in het Hoekgatterduin wordt een beeld gegeven van de ontwikkeling van de vogelstand in het Hoekgatterduin. De BMP methode heeft zich ontwikkeld tot een goed gestandaardiseerde meetmethode om de vogelstand in kaart te brengen. Men dient zich echter bewust te zijn van verschillen in uitvoering en beoordeling. De uitwerking is nu weliswaar gestandaardiseerd, maar het veldwerk is onderhevig aan subjectieve invulling. Bovendien laten handclustering en autoclustering op soort niveau behoorlijke verschillen zien (9). Door de handclustering van 2010 te vervangen door autoclustering nam het aantal territoria toe van 193 naar 210 territoria.

Het team is in de onderzochte periode niet gewijzigd waardoor een belangrijke variabele, kennis en kunde van het team, constant is gehouden. Het zou overigens erg interessant zijn de jaren 2008 en 2009 nog eens kritisch tegen het licht te houden en eveneens met autoclustering uit te voeren.

De kwaliteit van de onderzoeken is goed. Zij voldoen aan de door Sovon gestelde eisen. Alleen het onderzoek van 2008 startte feitelijk te laat en was tevens een leerjaar voor het nieuwe team waarnemers. Vanwege de late start is het aantal bezoeken voor een goede vergelijking in 2008 aan de lage kant. Bovendien werd in dat jaar een andere route gelopen dan in de volgende jaren gebruikelijk was. De indruk is, dat dit in 2008 tot een overschatting van het aantal territoria heeft geleid.

De resultaten van 6 jaar BMP onderzoek kunnen het best aan de hand van een lineaire trendlijn worden beoordeeld. Deze lijn is een berekening van de beste rechte lijn door een aantal metingen en geeft de meest waarschijnlijke trend weer.

- Hoewel gering in aantal, nemen de watervogels toe.
- De trendlijn van de vogels van 'open bos en randen' laat een toename zien van ca. 16%.

- De vogels van 'opgaand en gesloten bos' laten een toenemende trend zien van ca. 20%.
- De trend van de vogels van 'struiken en struwelen' laat een duidelijke afname zien van ca. 30%.

Het kan bijna niet anders dan dat de vogels van 'struiken en struwelen' sterk afnemen door het verwijderen van de Amerikaanse Vogelkers. In de tabel is tevens te zien dat de teruggang vooral in de laatste twee jaar heeft plaatsgevonden. Twee andere referentiepercelen, Gijs Kokkieshoek en Wolfsveld-west, waar geen Vogelkers werd gekapt, laten bovendien voor deze groep juist een toename zien.

Ook in het perceel Boeveld-west werd niet gekapt, maar daar laat het een geringe afname zien. In de Westhoek is al langer een negatieve trend zichtbaar door de ingrepen die daar plaatsvinden. Het lijkt er ook op dat in het Hoekgatterduin de twee andere groepen profiteren van het meer open worden van het terrein. Zij kunnen ook baat hebben bij de landelijke tendens die door SOVON voor een aantal belangrijke soorten in deze groepen wordt gerapporteerd. Het aantal territoria is afhankelijk van het aantal waarnemingen. De BMP methode clustert deze waarnemingen tot territoria. Voor de Fitis leverde dat een afname op van 38 tot 31 stuks. De waarnemingen echter, die voornamelijk op zang zijn gebaseerd, verminderden tot bijna de helft! Een zeer opmerkelijk verschijnsel, dat in het veld duidelijk hoorbaar was.

Daarnaast verdwijnen soorten en komen er andere bij waardoor een BMP perceel nooit hetzelfde is. Het is continue in ontwikkeling en maakt het daarom zo spannend en interessant om te blijven volgen.

Referenties

In dit onderzoek wordt naar verschillende referenties verwezen die hieronder worden beschreven. Alle foto's zijn in het Hoekgatterduin genomen. Behalve de boeken zijn alle documenten in pdf formaat beschikbaar. Wie geïnteresseerd is in de referenties kan een mailtje sturen aan lhjschaap@gmail.com.

1. **Schaap, L.**, 2011. Broedvogel Monitoring Project gaat digitaal. Ervaringen in het Hoekgatterduin. De Strandloper 43 (3): 18 - 23.
2. **Van Dijk A.J. en Boele A.**, 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
3. **Van Dijk, A.J., Noback, M., Sierdsema H., Troost, G. en Vergeer, J.W.**, 2012. Handleiding autoclustering in BMP. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
4. **Van Til, M. en Mourik, J.** 1999. Hiërogliefen van het zand. Vegetatie en landschap van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Gemeentewaterleidingen Amsterdam, Amsterdam.
5. **Baeyens, G. en Mourik, J.** 2012. Lezen in het duin. Nagenieten van de Gouden Eeuw. KNNV Uitgeverij, Zeist. ISBN 978 90 5011 3670.
6. **Aartse, E. en Baalbergen, W.**, 1985. Broedvogelinventarisatie in de Amsterdamse Waterleidingduinen 1984. De Strandloper 17 (1): 29 – 47.
7. **Hooijmans, F.C.**, 2011. Broedvogelmonitoring Meijendel 2010. Holland's Duinen 58: 7 – 21.
8. **Jacobs, J.**, 2012. Verslag AWD Broedvogeltellingen 2011. De Strandloper 44 (1): 20 – 21.
9. **Schaap, L.H.J.**, 2012. Sovon auto- en handclustering vergeleken. Natuuronderzoek. Natuurberichten uit de Amsterdamse Waterleidingduinen 22 (1): 3-5.

Jeugdnatuurclub 2013

De Jeugdnatuurclub is ook in 2013 weer zeer goed bezocht. Zo'n 140 kinderen in de leeftijd van 6 t/m 12 jaar namen deel aan 9 excursies. Ook dit jaar weer veel nieuwe gezichtjes, sommige daarvan zie je één keer en anderen staan stevast elke keer op de deelnemerslijst. Ze komen niet alleen uit Noordwijk, maar ook uit Noordwijkerhout, Voorhout, Katwijk Sassenheim en Leiden. Het is erg leuk om met deze enthousiaste kinderen op stap te gaan en met hen te ontdekken wat voor moois de natuur te bieden heeft.

Aanmelden gebeurt via e-mailadres

jeugdnatuurclubnoordwijk@live.nl. Dat verloopt goed en is praktisch. Sommige excursies zijn al snel volgeboekt. Bij de wat minder bekende activiteiten komt er een aankondiging in de plaatselijke bladen of stel ik mijn trouwe klantjes op de hoogte via de mail. Het gebeurt niet vaak dat ze met lege handen naar huis gaan na afloop van de excursie. Uiteraard wat ze zelf vinden of maken, maar ook met zoekkaarten in vele soorten. Deze worden altijd enthousiast in ontvangst genomen. Aan de hand daarvan kunnen ze aan hun ouders gemakkelijk vertellen wat ze hebben geleerd en beleefd.

Het jaar begon met Ben Blokhuizen. Die had gelukkig weer tijd om ons mee te nemen in de wereld van de fossielen. Voor het braakballen uitpluizen in februari waren 25 deelnemers; het blijft een succesnummer. In maart naar de sterrenwacht in de Zilk. Helaas net als 2 jaar geleden weer bewolkt weer, maar toch een hele mooie avond dankzij de digitale presentatie, het planetarium en het enthousiasme van de fam. Van Straalen. De noord-duinen zijn we dit keer ingegaan o.l.v. oud-boswachter Mart Gielen. In mei stond de Warmondse eendenkooi op het programma, maar helaas waren daar te weinig aanmeldingen voor en is die niet doorgegaan. Wel jammer, want het kostte heel wat

moeite voordat wij daar welkom waren. De slootjes-excursie was de volgende. En weer was het, net als vorig jaar, bar en boos weer met veel regen, maar ze werd toch goed bezocht door een aantal enthousiaste 'vissertjes'.

Voor het eerst voor de Jeugdclub was er de Libellen- en vlinder excursie o.l.v. Jaap Eisenga. Normaal gesproken zijn er begin juli velen te vinden, maar door het koude voorjaar was dat beduidend minder. Gelukkig lieten de St. Jacobsvlinder en de Keizerlibel zich wel goed zien.

Na de zomervakantie startten we met het vissen met garnalennetjes op allerlei zeediertjes en het "vleermuisspotten" in Leeuwenhorst.

Als laatste stond de duinexcursie met Robert Sluis op de agenda.

De paddenstoelenwandeling vond dit jaar niet plaats, en dat is in geen jaren gebeurd. Hopelijk passen de agenda's dit jaar wel.

Een aantal excursies kunnen elk jaar herhaald worden, anderen elke 2 of 3 jaar. Maar de kunst is om toch weer nieuwe activiteiten op te sporen en te organiseren. Zo ben ik heel blij dat we dit voorjaar naar het vogelringstation kunnen gaan en dat Hein ons meeneemt naar de boerenzwaluwen. Er is binnen de vereniging veel kennis en ervaring. Misschien zijn er wel kleine projecten die met de Jeugdclub gedeeld zouden kunnen worden. Ik zou daar graag gebruik van willen maken! Denkt u iets voor de Jeugdclub te kunnen betekenen, neem contact met mij op via Jeugdnatuurclubnoordwijk@live.nl. Iets is al snel interessant voor kinderen en alles is bespreekbaar; over het hoe, wat, wanneer en groepsgrootte. Alles kan en ik regel het. De Jeugdnatuurclub is toch een belangrijk onderdeel van de vereniging, dus schroom niet.

Wie de jeugd heeft

Annet de Willigen (zelf ex-jeugdclublid)

Bijzondere plantenvondsten in 2013

Jelle van Dijk

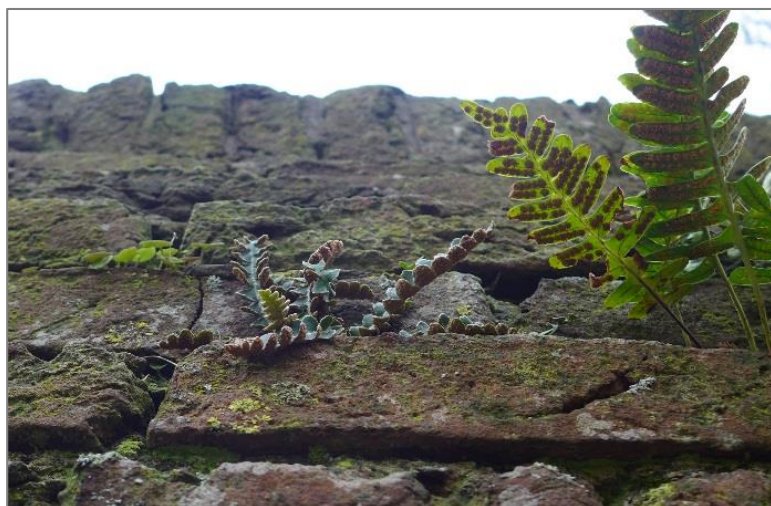
Dankzij het toegenomen gebruik van de website www.waarneming.nl voor het insturen van waarnemingen, worden ook op plantengebied veel vondsten in bredere kring bekend. Vandaar dat in dit overzicht meer waarnemers dan in voorgaande jaren genoemd kunnen worden. Verder konden dankzij de deskundigen van www.waarneming.nl enkele foutieve determinaties gecorrigeerd worden.

Bij de nieuwe soorten voor onze regio gaat het in een aantal gevallen weer om verwilderde tuinsoorten. Bijzondere aandacht verdienen de soorten die in diverse bermen door gemeenten zijn ingezaaid als 'wilde bloemen'. Van die gemeentelijke zaaipakketten is soms na enkele jaren niets meer terug te vinden, maar in andere gevallen weten sommige soorten zich jarenlang te handhaven. Voordat straks niemand meer weet hoe een soort onze regio heeft bereikt, is het daarom van belang de beschikbare informatie nu goed vast te leggen. Het vorige artikel in deze serie verscheen in de Strandloper van september 2013.

Nieuwe soorten voor de Duin- en Bollenstreek

Schubvaren *Asplenium ceterach*

In december vond Casper Zuyderduyn deze soort op de kerkhofmuur aan de zuidkant van de Oude Jeroenskerk (blok 30-17-31). De plant stond op vijf meter hoogte waardoor aanplant op deze plaats onwaarschijnlijk lijkt. Tegenwoordig vestigt dit zeldzame varentje zich op steeds meer plaatsen in het stadsmilieu.

Schubvaren (links)

Stijf hardgras *Catapodium rigidum*

In juli trof JvD tientallen plantjes van deze soort aan op een opslagterreintje langs het Oegstgeesterkanaal (blok 30-27-32). Martien de Graaf trof deze soort in de afgelopen jaren veelvuldig aan in Leiden en andere plaatsen buiten ons onderzoeksgebied.

Bleek cypergras *Cyperus eragrostis*

In augustus ontdekte Casper Zuyderduyn enkele planten in een ruderaal terrein langs het Oegstgeesterkanaal (blok 30-27-32). Iets verder bleek een groeiplaats met 300 ex. te zijn! Op het terrein van Willem van den Bergh trof JvD deze soort aan langs een nieuw gegraven sloot. Martien de Graaf vond deze soort tussen straattegels in de Lissese Poelpolder (blok 30-18-24). Deze exoot komt uit subtropisch Amerika en rukt op vanuit het zuiden.

Hangende zegge *Carex pendula*

In augustus ontdekte JvD een grote pol op een braakliggende terrein langs het Oegstgeesterkanaal (blok 30-27-32). Deze plant komt echt wild in ons land alleen op enkele plaatsen in Zuid-Limburg voor. In tuincentra wordt deze fraaie plant echter vaak te koop aangeboden, waardoor verwildering op ruderaal plaatsen kan optreden.

Zandteunisbloem *Oenothera deflexa*

In augustus ontdekte Wim Langbroek deze soort in een braakliggend terrein langs het Oegstgeesterkanaal (blok 30-27-32). Hoe zeldzaam deze soort werkelijk is, blijft voorlopig nog de vraag, omdat deze kleine teunisbloem in de vorige druk van *Heukels' Flora van Nederland* nog niet was opgenomen.

Aarereprijs *Veronica spicata*

In augustus trof JvD deze soort aan in een berm bij Lisse (blok 30-18-13). Deze soort is in het wild in NO-Europa te vinden (bijv. op Öland in Zweden). Hier gaat het om een verwilderde tuinplant.

Ruige weegbree *Plantago media*

Deze soort werd in 2010 uitgezaaid in de berm van de Gooweg bij het Everwijnpark. In 2013 was deze soort hier nog steeds aanwezig. Ruige weegbree is wijdverspreid in het rivierengebied.

Trompetboom *Catalpa bignonioides*

In juli trof JvD een verwilderd, struikvormig exemplaar aan bij de rotonde aan het einde van de Gooweg in Noordwijkerhout (blok 30-17-14). Deze fraaie boom is afkomstig uit Noord-Amerika en wordt hier en daar in plantsoenen en tuinen aangeplant.

Bitterling *Blackstonia perfoliata*

In 2012 vond Johan Goudzwaard enkele bloeiende planten in de Van Limburg Stirumvallei (blok 24-47-45). Deze soort was vroeger beperkt tot de duinen van Voorne, maar duikt tegenwoordig af en toe op in natuurontwikkelingsgebieden elders in de duinen.

Heemst *Althaea officinalis*

In augustus 2012 vond JvD vijf forse planten van deze soort langs de trekvaart bij station Lisse (blok 24-58-33). Deze planten werden door hem aanvankelijk voor stokrozen gehouden, maar het team van www.waarneming.nl was van mening dat het hier Heemst betrof! In de tijd van de kruidenteelt was Heemst rond Noordwijk een veel geteeld gewas!

Heemst

Frans hertshooi *Hypericum x desetangsii*

Eind juli vonden Ralph Smits en Matthijs Courbois in de Coepelduynen (blok 30-16-54) een hertshooiplant die wat afweek van het Sint-Janskruid. Het betrof hier een kruising van Sint-Janskruid met Kantig hertshooi (*H. perforatum x maculatum*). De blaadjes missen de typische perforatie van Sint-Janskruid. Ook zijn de kelkblaadjes aan de top getand.

Waterdrieblad *Menyanthes trifoliata*

In 2008 plantte de gemeente Noordwijk diverse soorten moeras- en oeverplanten aan langs de grote vijver in de oostpunt van de nieuwe wijk Boechorst (blok 30-17-42). Uit dit pakket weet het Waterdrieblad stand te houden al komt de plant niet in bloei. Aan het begin van de vorige eeuw moet deze soort ook gestaan hebben in een poel bij de boerderij Puik en Duin langs de Duinweg.

Oosterse morgenster *Tragopogon pratensis subsp. orientalis*

In juli trof JvD één bloeiende plant aan op een bedrijventerrein in Voorhout (blok 30-17-54). Deze soort wordt hier en daar uitgezaaid in bermen, bijvoorbeeld ten oosten van het Centraal Station in Amsterdam en langs de Noordelijke Randweg in Den Haag. Hier werden (vanuit de auto) tot in januari 2014 nog bloeiende planten gezien!

Trosalant *Inula racemosa*

Het betreft hier eigenlijk geen nieuwe vondst, maar een nieuwe determinatie. Het gaat om de forse planten langs de trekvaart bij de Noordwijkerhoek (blok 30-17-43) die aanvankelijk voor Griekse alant *Inula helenium* werden gehouden. Het controleteam van www.waarneming.nl wees er op dat dit niet de **Griekse alant** betrof, maar *Inula racemosa*. Deze plant is inheems in de Himalaya en wordt in Europa gekweekt vanwege de medicinale stoffen in de wortels.

Nieuwe vondsten van zeldzame soorten**Steenbreekvaren** *Asplenium trichomanes*

In 1982 groeide dit varentje nog op het muurtje rond het kerkhof van de oude kerk van Sassenheim. In 2013 vond Casper Zuyderduyn één plantje op een muurtje bij de Oude Jeroenskerk in Noordwijk-Binnen (blok 30-16-31). Een mooie groeiplaats net buiten ons studiegebied bevindt zich op de kademuur van het Prins Hendrikkanaal in Katwijk.

Watersla *Pista stratiotes*

Eind september trof Martien de Graaf een grote groeiplaats aan in een sloot aan de Engelselaan in Voorhout (blok 30-17-45).

Paarbladig fonteinkruid *Groenlandia densa*

In juli vond JvD honderden planten in de sloot achter Sancta Maria waar hij rond 1995 ook deze soort aantrof. Andere groeiplaatsen zijn in onze regio niet bekend. Ook de **Brede waterpest** *Elodea canadensis* bleek in deze sloot nog steeds voor te komen. Deze soort, oorspronkelijk een exoot, staat tegenwoordig op de Rode Lijst

Hondskruid *Anacamptis pyramidalis*

In juli vond Joost Bouwmeester twee bloeiende planten op het terrein van de Noordwijkse Golfclub (blok 24-57-24). De laatste jaren wordt deze soort wel eens aangetroffen in bermen, dus buiten de bekende groeiplaatsen in de Coepelduynen. Deze keer gaat het om een groeiplaats in de duinen en de vraag is of de soort zich hier zal weten te handhaven.

Corsicaanse kerstroos *Helleborus lividus subsp. corsicus*

Martien de Graaf trof in augustus een fraai exemplaar aan langs de Catharijnelaan in De Engel (blok 30-18-22).

Franse silene *Silene gallica*

In 1981 was deze soort te zien op een bouwterrein in Noordwijkerhout. In 2013 trof JvD tientallen plantjes aan in een berm in de wijk Boechorst (blok 30-16-42).

Trosalant

Nerfamarant *Amaranthus blitoides*

Langs een pad bij ingang De Zilk (blok24-58-53) vond JvD enkele tientallen planten. In het Noord-Hollandse deel van de AW-duinen kent deze soort een veel ruimere verspreiding.

Groene amarant *Amaranthus hybridus*

Onderzoek door JvD maakte duidelijk, dat veel amaranten ten onrechte voor Papegaaienkruid werden versleten, maar in werkelijkheid Groene amaranten waren. Deze soort werd aangetroffen op 's-Gravendijk (blok 30-16-55) en op een gronddepot bij de Ruigenhoek (blok 24-58-22). De Groene amarant werd eenmaal eerder gemeld (Pastoorslaan Hillegom). Tot welke ondersoort de planten in onze regio behoren, is niet duidelijk.

Gewone zoutmelde *Atriplex portulacoides*

In 1992 en 1993 groeide er een plantje van deze soort aan de zuidzijde van de Katwijkse Uitwatering. In 2013 werd door velen een forse plant van deze soort op de noordzijde van de uitwatering gezien.

Moeraswolfsmelk *Euphorbia palustris*

In 2008 werd deze soort uitgepoot langs de grote vijver van de wijk Boechorst (blok 30-16-42). Hier weet deze soort zich nog steeds met enkele planten (niet bloeiend) te handhaven.

Kruisbladige wolfsmelk *Euphorbia lathyrus*

In december vond JvD enkele tientallen kiemplanten in de overtuin op de hoek Voorstraat - Heilige Geestweg (blok 30-16-31).

Liggend hertschooi *Hypericum humifusum*

In juli vond JvD op een bospaadje van Oud-Leeuwenhorst (blok30-17-23) enkele bloeiende plantjes van deze soort. Deze zeldzame soort was eerder in 2007 in het Langeveld (ZHL) gevonden.

Groot heksenkruid *Circaea lutetiana*

Deze soort was al bekend van de hakhoutbossen van Keukenhof en Wassergeest. Ook op Offem is een flinke groeiplaats bekend. In 2013 ontdekte JvD een grote groeiplaats in de Noordduinen (blok 24-57-42) en diverse groeiplaatsen in het bos van GGZ In Geest bij Vogelenzang.

Watermuur *Myosoton aquaticum*

In juli vond JvD enkele planten op het parkeerterrein van Decos aan de Zwarteweg (blok 30-26-15). In 2009 was deze soort nog te vinden op het terrein van Sint Bavo. De grootste groeiplaats van de regio bevond zich vroeger bij Ruigenhoek op de plaats waar nu bungalowdorp Dunimar ligt.

Geelwitte helmbloem *Pseudofumaria alba*

In augustus vond Casper Zuyderduin deze soort tussen de bestrating in 't Heen (blok 30-27-21). Deze soort

werd eerder in 2009 en 2012 gevonden, eveneens tussen het plaveisel.

Ronde ooievaarsbek *Geranium rotundifolium*

Op een bouwterreintje in de wijk Patrimonium te Hillegom (blok 25-41-51) vond Martien de Graaf een vrij grote groeiplaats van deze zeldzame soort. Tot eind september was nog volop bloei te zien.

Kaukasisch vergeet-mij-nietje *Myosotis macrophylla*

Van deze plant vond Martien de Graaf enkele nieuwe groeiplaatsen en wel in de J.P. Gouverneurslaan te Sassenheim (blok 30-18-52) en in het centrum van Noordwijk-Binnen (blok 30-17-31).

Sikkelklaver *Medicago falcata*

In augustus trof JvD enkele planten aan op een verwilderd deel van een bedrijventerrein in Sassenheim-Zuid. Sikkelklaver was tot nu alleen bekend van één plek langs de Northgodreef in Noordwijk aan Zee.

Dubbelkelk

Dubbelkelk *Picris echinoides*

In augustus vond JvD een forse plant in de berm van de Menakkerweg (blok 30-17-51). Het betreft hier de vierde vondst voor de regio. Dubbelkelk is algemeen in Zeeuws-Vlaanderen en verder zuidelijk.

Late stekelnoot *Xanthium strumarium*

Op grondhopen langs de Eisingastraat ('s-Gravendijk) vond Martien de Graaf fraai uitgegroeide planten van deze soort (blok 30-26-15). In onze regio is deze soort alleen van dit soort terreinen bekend.

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

Vogelzangcursus 2014

Zou u ook wel eens willen weten welke vogel er zo mooi zingt in uw achtertuin en zou u iets meer willen leren over de vogels in bos en duin? Kom dan in april naar onze Vroege Vogelzangcursus.

Het is een cursus voor iedereen die iets meer over vogels en hun zang wil leren. De cursus is ook toegankelijk voor niet-leden.

Avonden:

Er zijn drie theorieavonden op de

donderdagen 10 april, 1 mei en 8 mei

Tijd: 20.00 uur tot 22.15 uur. (zaal open om 19.45 uur)

Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum,
Zilverschoon 20, Noordwijk. (ingang
achterzijde bibliotheek)

Tuinfluiter foto: Jan Hendriks

Op de avonden is er vóór de pauze een Power Point presentatie waarin aandacht besteed wordt aan het herkennen van vogels, waarom ze zingen, waar ze broeden en in welk biotoop ze leven.

Na de pauze zijn er diverse practica waar we o.a. oefenen om verschillende geluiden uit elkaar te houden. Op de tweede avond, zal Wil Heemskerk (de man van de cd's "Luisteren in het Duin") het practicum verzorgen.

Excursies:

Er zijn drie vroege vogelzang excursies op de **zondagen 13 april, 4 mei en 11 mei**

De excursies worden gehouden in diverse bos- en duingebieden in de omgeving van Noordwijk en worden begeleid door ervaren gidsen. Ze starten in de vroege ochtend even na zonsopkomst en duren ± twee tot twee en half uur.

Kosten:

Het cursusgeld is € 32,50 voor leden en € 40,-- voor niet-leden incl. lesmateriaal en koffie. Wanneer men als niet-lid meteen lid wordt voor € 10,-- is het cursusgeld €32,50.

Aanmelden voor de vogelcursus en evt. lidmaatschap kan per e-mail naar dkistemaker@planet.nl o.v.v. naam, volledig adres en telefoonnummer.

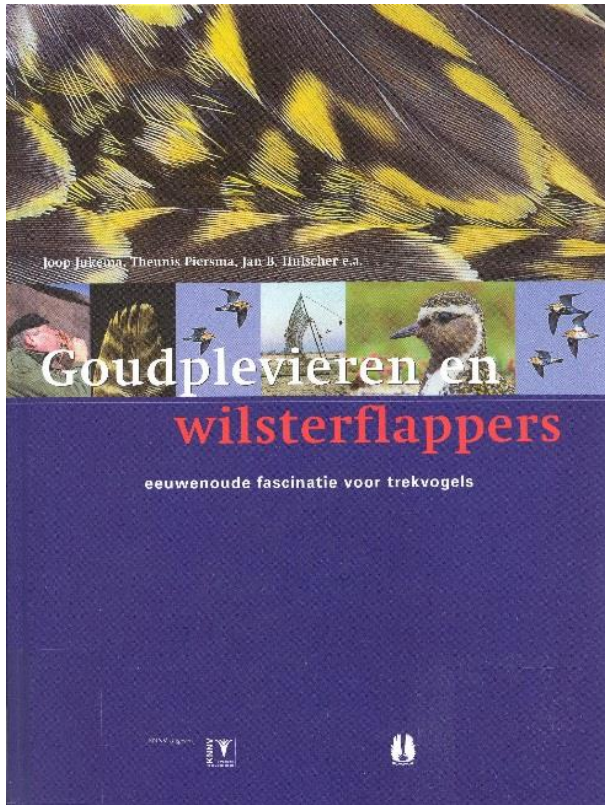
Na opgave ontvangt u een bericht dat U bent ingeschreven en krijgt u verdere gegevens hoe u het cursusgeld kan overmaken.

Voor verdere informatie kunt u bellen met Dineke Kistemaker 071 3612219

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Joop Jukema, Theunis Piersma, Jan. B. Hulscher, Erik J. Bunscoeke, Anita Koolhaas & Arend Veenstra 2001. *Goudplevieren en wilsterflappers, eeuwenoude fascinatie voor trekvogels*. Fryske Akademy, Ljouwert & KNNV Uitgeverij, Utrecht. 271 pagina's. Prijs € 33 (bij Polare in Leiden slechts € 5).

Dit is niet zo maar een boek, het is een document. Eeuwenlang werden Wilsters (Fries voor Goudplevieren) gevangen (geflapt in het Fries) voor de consumptie, niet alleen in Friesland, maar ook in Groningen en de kop van Noord-Holland. In geschreven bronnen zijn aanwijzingen te vinden dat het vangen met netten al in de zeventiende eeuw plaats vond. En ook daarvoor zal er vangst van deze vogels zijn geweest. Bij opgravingen in de terp van Wijnaldum (vlakbij Harlingen) trof men veel botjes van Kemphanen en Wilsters aan, een bewijs voor vogelvangst in de vroege Middeleeuwen.

Aan het begin van de vorige eeuw waren er in Noord-Nederland nog zo'n 300 flappers actief die bij elkaar per jaar naar schatting 100.000 Goudplevieren vingen. Voor de flappers betekende een goede vangst een welkome aanvulling op het karige loon dat zij als dagloner ontvingen. Om succes bij het flappen te hebben moest de flapper veel geduld hebben en ook goed tegen koud weer kunnen. In 1969 was het aantal gevangen vogels teruggelopen tot 18.000 per jaar. Na 1978 was het vangen voor de pot wettelijk niet meer toegestaan. Voor de meeste flappers was de lol er toen wel af, maar tien

flappers waren inmiddels omgeschoold tot vogelringer. Zij gingen door met het oude ambacht. Inmiddels zijn er weer zo'n 50 flappers actief in de noordelijke provincies. Behalve Goudplevieren vangen ze ook Rosse Grutto's en Kemphanen om te ringen. Bij het boek wordt een CD geleverd waarop interviews met oude flappers zijn opgenomen uit de tijd dat er uitsluitend voor de pot werd gevangen.

Het is vooral aan Joop Jukema en Theunis Piersma te danken dat er een prachtige symbiose is gegroeid tussen flappers en wetenschappers. Die samenwerking heeft niet alleen dit prachtige boek opgeleverd maar ook bijzondere, wetenschappelijke artikelen over Goudplevieren, Kemphanen en Rosse Grutto's.

Het boek is op geweldige wijze geïllustreerd. De techniek van het flappen wordt verduidelijkt met goede tekeningen en foto's van Jan van de Kam. Ook de historische foto's uit de eerste helft van de vorige eeuw roepen een beeld op dat wij niet meer kennen. Kaartjes maken duidelijk waar in het noorden de beste vangplekken te vinden waren. Lijsten met ringvondsten uit meer recente jaren laten zien dat overwinterende Goudplevieren vaak opvallend plaatstrouw zijn. In Groningen geringde Goudplevieren worden vrijwel alleen in Groningen teruggevangen en dan vaak op dezelfde plaats als jaren eerder. Met het aanbrengen van grote kleurringen is duidelijk geworden dat sterke plaatstrouw bij meer overwinterende vogelsoorten voorkomt. In onze omgeving is dat bijvoorbeeld door Hein Verkade voor Zilvermeeuwen aangetoond.

De lopende tekst is goed en toegankelijk geschreven. Maar heb je geen zin dat allemaal te lezen, ga dan de foto's langs en lees de bijbehorende onderschriften. Er gaat een wereld voor je open!

K. H. Voous & H.J. Slijper 1986. Roofvogels en Uilen van Europa. E.J. Brill, Leiden. 204 pagina's. Prijs € 1,- bij Kringloopwinkel Sassenheim

In de tweede helft van de jaren zeventig startten Karel Voous en Henk Slijper een uniek project. In elke aflevering van het ledenblad van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels ("de Lepelaar" geheten, later voortgezet als "Vogels"), verscheen een paginagrote afbeelding van een roofvogel of uil, met daarnaast één of meer pagina's informatieve tekst. Hendrik Johannes Slijper (1922 - 2007) was een zeer gewaardeerde vogelschilder die zijn loopbaan was begonnen als illustrator van bolgewassen bij Prof. van Slogteren in Lisse. Daarnaast was hij een enthousiast valkenier die zich ook bezig hield met de revalidatie van gewonde roofvogels. Karel Hendrik Voous (1922 - 2002) was een toonaangevende wetenschapper op het gebied van de vogelsystematiek. Beroemd werd hij met zijn "Atlas van Europese Vogels" (1960). Naast zijn wetenschappelijk werk toonde Voous grote belangstelling voor natuurbescherming en alles wat zich in "vogelend Nederland" afspeelde. Zo was hij redacteur van allerlei vogeltijdschriften en stimuleerde met

handgeschreven briefjes enthousiaste amateurs zoals deze recensent.

Op de platen van Slijper zijn de kenmerken van de roofvogel of uil altijd goed te zien. Verschillen tussen mannetjes en vrouwtjes (kiekendieven, Smelleken) of tussen adult en juveniel (Havik, Bastaardarend) zijn fraai uitgebeeld.

De achtergrond bestaat steeds uit een goed gekozen impressie van het landschap waarin de vogel als broedvogel te vinden is. De teksten van Voous gaan niet alleen in op broedgebied en voedsel, maar vooral ook op de bedreigingen.

Toen die teksten werden geschreven lag de 'zwarte' periode waarin persistente bestrijdingsmiddelen in de landbouw werden gebruikt, nog maar net achter ons. Hoe rampzalig de toestand voor roofvogels toen was, werd in 1974 treffend

beschreven in het boek "Birds of prey in Europe", geschreven door Maarten Bijleveld, een promovendus van Voous. Dit boek wordt dan ook vele malen genoemd in de teksten die Voous bij de platen van Slijper schreef. Hierdoor zijn de teksten van Voous ook nu nog interessant. Maar daarnaast weet Voous de beschreven vogel ook goed te typeren door het noemen van allerlei bijzonderheden. Zo noemt hij bij de Sperweruil, die dankzij de maandenlange aanwezigheid in Zwolle nationale bekendheid kreeg: "De Sperweruil neemt een geheel eigen plaats in. Hij is overdag actief, gedraagt zich opvallend en is in geen enkel opzicht bevreesd voor de mens. Talrijk zijn de verhalen van onderzoekers die bij de nadering van een nest op drieste wijze door een Sperweruil werden aangevallen en tot bloedens toe op hoofd en rug werden verwond."

Vermeldenswaard is nog dat het boek wordt ingeleid door een voorwoord van Prins Bernhard, de toenmalige voorzitter van het Wereld Natuur Fonds.

Verdere aanwinsten

Met grote dank aan ons lid Theo Witteman in Sassenheim kwam de Jan Verwey Bibliotheek in het bezit van een mooie serie tijdschriften en enkele boeken. Daarbij is een serie jaargangen (1938 t/m 1945) van het bijzondere maandblad "In weer en wind". Op het titelblad is te lezen: "Geïllustreerd maandschrift gewijd aan natuurleven, reizen, volkskunde en buitensport onder redactie van Rinke Tolman en ds. J.I. van Schaick." De beide redacteurs leerden elkaar kennen toen Van Schaick een aantal jaren in Soest (de woonplaats van Rinke Tolman) woonde en samen begonnen ze in 1937 met het tijdschrift "In weer en wind". In 1950 fuseerde dit tijdschrift met het blad "de Wandelaar" tot het tijdschrift

"De Wandelaar in Weer en Wind." Bij al deze tijdschriften ging het om het populariseren van de natuurbeleving. Al bladerend door de jaargang 1938 kom je ook nu nog bekende namen onder de auteurs tegen zoals R.A. Maas Geesteranus, F.P.J. Kooymans, B.J.

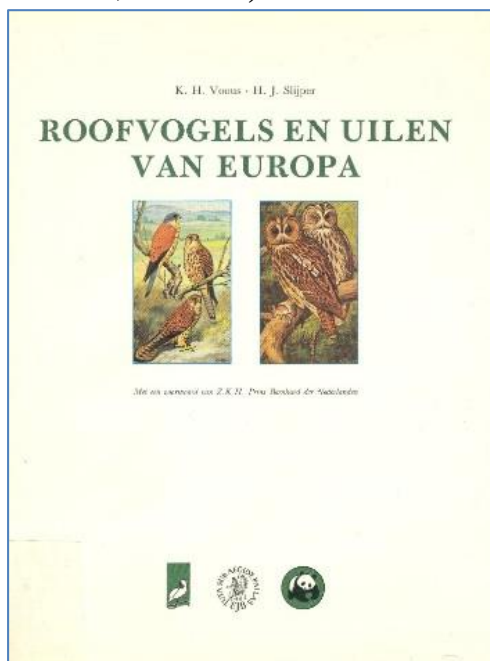
Lempke, F. Haverschmidt, Fop I. Brouwer, Jan P. Strijbos en K. Hulsbos. Opvallend zijn de fraaie zwartwit foto's van zowel planten als vogels (allemaal vanuit de schuilhut!).

In de jaargangen uit de jaren 1940-1945 krijg je de indruk dat de oorlog nauwelijks invloed had op de natuurbeleving. Wel trekt een artikel over de plantengroei op het puin van Rotterdam de aandacht. Ook zijn uit die jaren geen reisverhalen van Jan P. Strijbos opgenomen. Het aantal pagina's in 1944 en 1945 is per jaargang maar een kwart van het aantal in 1939. Alleen in het eerste nummer na de bevrijding blikt Rinke Tolman terug op die vijf moeilijke oorlogsjaren. Volgens Prof. Voous hebben de boeken van Ds. van Schaick en de tijdschriften die hij redigeerde veel betekenis gehad voor de uitbreiding van liefde en waardering voor de natuur, niet het minst in godsdienstige kringen.

Verder werd de bibliotheek aangevuld met een mooie serie ingebonden jaargangen van "De Levende Natuur". Het gaat hier om de jaargangen 1910 en 1911 en een complete serie uit de periode 1935-1947. In deze periode verscheen het blad niet tussen september 1944 en december 1946. Vermoedelijk staat dat in verband met het overlijden van oprichter en eindredacteur Jac. P. Thijssen in januari 1945.

Tenslotte hebben de volgende boeken een plaats in onze bibliotheek gekregen:

- Geïllustreerde schoofflora voor Nederland (H. Heukels, 1922)
- Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten (Benny Génsbol, 2004)
- Omgang met planten (Jac. P. Thijssen, een herdruk uit 1979 van de klassieker uit 1909)
- Zwerven door ons Bomenland (Gait L. Berk, 1979)
- Weer en Natuur van dag tot dag (Vic Langenhoff, 1993)
- Water bron van het leven (meerdere auteurs, 1989)
- Beleef de natuur in Nederland (Buro Kloeg, 1997)
- Vogels Kijken, een sport (J. van Gelderen, 1985)
- Nature phenomena (Fred Hazelhoff & Rob Reijnen, 1994).

Tuinvogels

Hein Verkade

Meesjes aan de pinda's, musjes op de broodkruiden, een paartje tortels op de schutting in de ochtendzon. Tuinvogels brengen de natuur dicht bij huis. Tegenwoordig wordt dit alles steeds vaker digitaal vastgelegd. Regelmatig worden er foto's doorgestuurd naar 'de strandloper' met een vraag: 'Wat is dat voor een duif?' En dan blijkt het geen gewoon torteltje te zijn maar een Houtduif. 'Oh er zijn dus meer soorten duiven.....?! Maar deze zien we bijna nooit!'. Ja, dat klopt, je ziet tegenwoordig naast de vertrouwde Turkse Tortels ook Houtduiven in dorps tuinen verschijnen. Het is slechts één voorbeeld van vragen over vogels in de tuin. Zo ontvangen we vragen en opmerkingen over nestkastjes, wintervoeding, jonge eendjes, groen in de tuin, roofvogels en katten die zangvogeltjes vangen enz. enz.

De tijd is rijp om de tuinvogels een eigen platform te geven. De eerste stappen hiervoor zijn genomen op onze site www.strandloper.nl. Onder de button 'tuinvogels' is een aantal rubrieken opgenomen. Zo staat er een aantal foto's van voorbeeldtuinen van leden van onze vereniging met daarbij hun eigen ervaringen en soorten die zij hebben waargenomen. Je kunt contact met hen opnemen wanneer je adviezen wilt hebben over het

vogelvriendelijk inrichten van je eigen tuin of balkon. Wil je er zelf eens een kijkje nemen stuur hen dan een mailtje om een afspraak te maken.

Daarnaast worden de rubrieken 'tuinvogeltips' en 'foto van de week' regelmatig vernieuwd.

Natuurlijk is het mogelijk om allerlei vragen over tuinvogels in te sturen of leuke ervaringen en eigen foto's met anderen te delen. Dus zie je het nestje Koolmezen uitvliegen of heb je een foto van een Sperwer die een Turkse Tortel heeft geslagen stuur deze dan op. Wie weet hebben anderen gelijksoortige ervaringen.

Wanneer blijkt dat er belangstelling is voor de nieuwe rubriek op de site zal het project 'tuinvogels' langzamerhand worden uitgebreid. Zo kun je denken aan het houden van plaatselijke tuinvogeltellingen naast de wintertelling van Vogelbescherming Nederland waar al veel mensen uit onze regio aan meedoen.

Maar er zijn natuurlijk talloze andere initiatieven mogelijk. Breng dat gewoon naar voren, dan wordt het een breed gedragen en dynamisch project.

Veel plezier met de vogels in je tuin of op je balkon.

Vooraankondiging Waddenweekend 2014

Vlieland

Ons onderkomen 't West End foto: George Hageman

Van vrijdagmiddag 12, tot zondagavond 14 september vindt het traditionele waddenweekend plaats. Dit jaar gaan we naar het bij velen geliefde Vlieland. We verblijven in groepsaccommodatie 't West End. Aan het einde van de Dorpstraat en direct aan het wad gelegen. Er wordt daar gezamenlijk gegeten.

Vlieland is door de verscheidenheid aan biotopen uitermate vogelrijk. De Waddenzee is in september het gebied waar veel vogels komen 'opvetten' voordat ze hun reis naar het zuiden kunnen voortzetten. In natuurgebied de Kroonspolders vinden we soorten die aan zoet water zijn gebonden; daarnaast worden deze polders gebruikt als rustplaats bij vloed. In de trektijd worden vaak zeldzame vogels aangetroffen. De Sneeuwuilen die er nu verblijven, zullen wel gevlogen zijn, maar wie weet wat wij er aan zullen treffen! Het eiland wordt fietsend en te voet verkend. Het waddenweekend is voor iedereen geschikt, van beginnend vogelaar tot expert, dus meldt u gerust aan!

De organisatie is in handen van Ruurd Eisenga.

Vooraanmelding is mogelijk onder vermelding van: Waddenweekend, naam en mobiel telefoonnummer via excursiesvnn@gmail.com. Kosten ca. € 100, - Nadere informatie komt in het juninummer van de Strandloper en op de website.

Vlucht Scholeksters Vlieland 2010 foto: George Hageman

Tuinvogeltelling Noordwijk 2014

Jelle van Dijk

Voor de elfde maal werd dit jaar (in het weekend van 18 en 19 januari) de *Nationale Tuinvogeltelling* gehouden. Viel de telling in januari 2013 in een periode met sneeuw en ijs, in januari 2014 hadden we te maken met bijna de zachtste januarimaand ooit! Vorig jaar kwamen de vogels in flinke aantallen op de tuinen af om daar wekenlang van het aangeboden voer te genieten. In de superzachte winter van januari 2014 was de binding met de tuinen veel minder. Ook in tuinen waar al wekenlang werd gevoerd, waren de aantallen lager dan in voorgaande jaren. Diverse inzenders merkten op dat de vogels geen belangstelling toonden voor al de heerlijkheden die in hun tuin lagen uitgesteld. Blijkbaar was er voor veel vogels momenteel nog volop voedsel in bossen, landgoederen en duinen te vinden.

Door het kleinere aantal vogels in de tuinen was de animo om aan de telling mee te doen een stuk lager dan in 2013. Toen waren er landelijk gezien 49.000 mensen die hun telling naar *Vogelbescherming Nederland* (www.tuinvogeltelling.nl) stuurden, nu waren het er 38.000. Via de plaatselijke kranten en de website van onze vereniging (www.strandloper.nl) was opgeroepen om toch vooral aan dit evenement deel te nemen.

Deze oproepen resulteerden in de hoogste 'tuintellingsdichtheid' van Nederland! Uit ruim 80 Noordwijkse tuinen ontving *Vogelbescherming Nederland* een lijstje met getelde vogels! De oproep om het resultaat ook naar mij op te sturen resulteerde in 34 inzendingen van Noordwijkse tuinen. Daarnaast waren er inzendingen uit Katwijk-Noord (2), Noordwijkerhout (4), Lisse (1), Voorhout (1) en Oegstgeest (1). Het volgende overzicht heeft betrekking op de Noordwijkse tellingen. Hierna zal nog wat worden opgemerkt over de waarnemingen in de 'buitengewesten'.

Roodborst foto: Sjaak Broekhof

In de onderstaande tabel wordt de volgorde bepaald door het aantal Noordwijkse tuinen waarin de soort is opgemerkt. Tussen haakjes is het totaal aantal ex. vermeld. Voorbeeld: er werden in totaal 36 Pimpelmezen geteld, verdeeld over 18 Noordwijkse tuinen.

1.	Turkse Tortel	27 (86)
2.	Koolmees	27 (63)
3.	Merel	27 (44)
4.	Vink	25 (70)
5.	Kauw	23 (66)
6.	Heggenmus	20 (26)
7.	Roodborst	19 (19)
8.	Pimpelmees	18 (36)
9.	Huismus	17 (92)
10.	Spreeuw	13 (35)
11.	Ekster	13 (18)
12.	Groenling	12 (32)
13.	Houtduif	6 (8)
14.	Winterkoning	5 (5)
15.	Stadsduif	3 (14)
16.	Ringmus	3 (6)
17.	Zanglijster	3 (4)
18.	Putter	2 (4)
19.	Grote Bonte Specht	2 (2)
20.	Zwarte Kraai	2 (2)
21.	Gaai	1 (2)
22.	Kuifmees	1 (2)
23.	Zwarte Mees	1 (1)
24.	Zilvermeeuw	1 (1)

Talrijkste soorten

Ook dit jaar was de Huismus weer de talrijkste soort, maar het totaal van 92 ex. steekt wat mager af tegen de 261 ex. uit 2013 en de 136 ex. uit 2012. De meeste

Huismussen zaten weer in het Vinkeveld, maar de aantallen van dit jaar verbleken ten opzichte van de tientallen uit voorgaande jaren.

Andere plaatsen met groepjes van 8-12 ex. waren Stakman Bossestraat, Dreefkant en Prins Bernhardstraat.

In de helft van de tuinen waren geen Huismussen te zien, een verschijnsel dat we in voorgaande jaren ook al vaststelden.

Met meer dan 50 ex. waren de volgende soorten aanwezig: Turkse Tortel, Kauw, Vink en Koolmees. Deze soorten werden, in tegenstelling tot de Huismus, wel in een flink aantal tuinen gezien.

Meest verbreide soorten

Stond de Merel in voorgaande jaren bovenaan wat het aantal tuinen betreft, nu wordt die positie door de Turkse Tortel ingenomen. Opvallend is dat er zelfs wat meer tortels zijn geteld dan vorig jaar. Het aantal tuinen met een Roodborst lag een stuk lager dan in 2013. Ook opvallend was dat nu nergens meer dan één Roodborst werd gezien. Roodborsten die elkaar tijdens de telling de tuin uitvochten, werden dit jaar niet gemeld.

Dit jaar is door *Vogelbescherming Nederland* uitgeroepen tot "het jaar van de Spreeuw". Nu was deze soort in 13 tuinen aanwezig waarbij slechts 35 ex. werden geteld. Een laag aantal afgezet tegen de groep van 30 ex. die vanuit een tuin in Duinpark in een verderop staande hoge populier was te zien. Niet één Spreeuw uit deze groep liet zich echter verleiden om even de rijk gedekte voedertafel te bezoeken!

Min of meer 'vaste gasten' waren de stadsduiven die ook dit jaar weer bij Piet Broekhof neerstreken. Ook Hein Verkade mocht voor het derde jaar op rij 'zijn' Zilvermeeuw noteren.

Vogelrijke tuinen

Grote uitschieters wat aantallen en soorten betreft waren er dit jaar niet bij. Een tuin aan de Atjehweg was goed voor 13 soorten waarbij Zwarte Mees, Grote Bonte Specht, Gaai en Zwarte Kraai het vermelden waard zijn. In twee tuinen (H. Vinkhof en Strandloper) was zowel de Huismus als de Ringmus te zien. De tuin in het Breloftpark, ieder jaar goed voor veel vogels en bijzondere soorten, trok dit jaar ook minder vogels (13 soorten, 26 ex.). Vermeldenswaard is ook de tuin van mevr. Ruigrok aan de Pieternelweg waarin 12 soorten gezien werden, waaronder 2 Kuifmezen! In totaal waren er maar 13 tuinen waar 10 soorten of meer werden gezien.

Tuinen buiten Noordwijk

Het beeld dat hierboven naar voren komt voor de Noordwijkse tuinen, is in grote lijnen ook te zien in de tuinen buiten Noordwijk.

In de drie tuinen in de bebouwde kom van Noordwijkerhout werden geen Huismussen en

Spreeuwen gezien. Wel was hier een tuin waar een Blauwe Reiger op bezoek kwam! Een bijzondere positie nam de tuin van Langeveldterweg 85 aan de rand van Sancta Maria in. Vermoedelijk gaat het hier om een nogal groot stuk, want het ging hier om 116 vogels verdeeld over 19 soorten! Hierbij waren soorten die elders niet of nauwelijks waren gezien zoals Staartmees (5), Boomkruiper (1) en Waterhoen (6).

Uit de twee tuinen in Katwijk-Noord kwam een waarneming van 5 Merels (hoogste aantal in één tuin!) en een Zwarte Kraai, een soort die in Noordwijk maar tweemaal werd opgemerkt.

In de tuin aan de Boekhorstlaan in Voorhout wemelde het van de Huismussen (26) en Spreeuwen (11). In Lisse trok een tuin een Kokmeeuw aan. Vorig jaar hoefde je maar een handje brood in de tuin te strooien of je had Kokmeeuwen op je voer!

Een nogal afwijkende telling kwam uit een tuin grenzend aan de Polders Poelgeest, het bekende natuurgebied tegen de spoorlijn aan tussen Oegstgeest en Warmond. Hier werden Grauwe Ganzen (20) en allerlei andere watervogels gezien.

Tot slot

Dank aan iedereen die de moeite nam de resultaten van de tuinvogeltelling ook naar mij op te sturen. Alle inzenders hebben op maandag 20 januari al een verslagje ontvangen. Wellicht overbodig om hier te wijzen op de speciale tuinvogelpagina op de website van onze vereniging. Hier zijn allerlei weetjes, tips en bijzonderheden over enkele vogelrijke tuinen te vinden. Ook allerlei nieuwtjes worden hier geplaatst. Ook op de website van *Vogelbescherming Nederland* is veel informatie over tuinvogels te vinden. Daar vind je bijvoorbeeld ook hoe je voor een vogelvriendelijke inrichting van de tuin advies kunt inwinnen bij tuinconsulenten. In onze regio wonen er twee: Renée Noppen (Noordwijkerhout) en Ad Erich (Voorhout). Maar ook is op die site een mooi rapport over 10 jaar tuinvogeltellingen in Nederland te vinden.

Kuifmezen foto: Piet Broekhof

De broedvogels van Offem in 2013

Hein Verkade

Historie

In het verleden is het landgoed Offem jaren achtereenvolgend geïnventariseerd op broedvogels. Tussen 1972 en 1995 werd de telling door o.a. Dick Hoek, Willem van Duijn, Kees Verweij en ondergetekende uitgevoerd. Na 1995 is alleen de kolonie Blauwe Reigers jaarlijks geteld. De hoogste tijd dus om de hele broedvogelbevolking weer eens in kaart te brengen.

Er is in de periode van 1995 tot 2013 veel veranderd in en rond Offem. Alle gebouwen op het terrein zijn inmiddels afgebroken of grondig gerenoveerd. Daarnaast is er op het bollenlandje van Salman in de zuidwesthoek van het landgoed het villaparkje 'Hofvenne' verrezen. Ook rondom Offem veranderde veel. In 1995 was het nog vrijwel helemaal omsloten door bos en open ruimte. Eerst werd in het bosje rond Klein Offem aan de noordwestzijde een rij villa's langs de Nieuwe Offemweg gebouwd. Vervolgens verrees ten noordoosten langs het Schie de nieuwbouwwijk 'Boechorst'. Tenslotte werd langs de Hogeweg aan de zuidwestzijde een vrijwel gesloten rij villa's gebouwd. Op dit moment is alleen de zuidoostkant bij de Nachtegaalslaan en de Varkensboslaan nog open gebied.

Het landgoed zelf heeft ook een metamorfose ondergaan in de afgelopen 18 jaar. Onder de vorige bewoonster werd weinig aan onderhoud gedaan, waardoor de begroeiing weelderig kon uitdijen. De grasmatten groeiden in de zomer uit tot een bloemenzee met veel vlinders. De nieuwe bewoners pakten het achterstallig onderhoud grondig aan. Alle slootjes en greppeltjes

werden geschoond en verdiept en de bloemrijke weides veranderden in kortgeschoren gazons. De bestaande onderbegroeiing werd vervangen door veel groenblijvende heesters als Hulst en Taxus. Daarnaast is het bos zelf een stuk ouder geworden. Voeg hier dan ook nog eens de enorme landelijke aantalsveranderingen van de verschillende vogelsoorten in die lange periode aan toe en je wordt wel heel nieuwsgierig naar de huidige stand van de broedvogels op Offem.

Resultaten

Het geïnventariseerde oppervlak is vorig jaar een beetje aangepast aan de oostzijde. In het verleden liep de grens op de lijn waar het oude bos ophield halverwege de Varkensboslaan. Het gebied erachter is inmiddels een stuk minder open door de aanleg van een brede houtsingel er omheen. Het vormt nu meer een eenheid met het landgoed en is daarom toegevoegd aan het inventarisatiegebied. Voor enkele soorten heeft dit gevolgen voor de resultaten. Dit geldt met name voor enkele soorten watervogels, zoals Wilde Eend, Krakeend en Meerkoet. Daarnaast zorgt de jonge houtsingel voor extra struikbroeders als Fitis, Tuinfluiter en Grasmus. In de tabel is voor 2013 een onderscheid gemaakt in het oorspronkelijke (oud) en het huidige kavel (oud+nieuw). Er is voor gekozen om het resultaat van de inventarisatie in 2013 naast die uit 1974 en 1992 te zetten. Een enorme tijdsperiode met opmerkelijke aantalsveranderingen. De grote intervallen zorgen er ook voor dat sommige tijdelijke ontwikkelingen niet worden opgemerkt. Zo is de Grote Lijster na 1992 verschenen als broedvogel om

Offem in het voorjaar !

zich vervolgens een aantal jaren te handhaven met twee broedparen. Inmiddels is deze prachtige soort helaas weer verdwenen.

Ook in de interpretatie van de tellingen is het nodige veranderd in de afgelopen 40 jaar.

In 1974 maakte iedere vogelteller zijn eigen afwegingen bij het bepalen van de broedzekerheid. In Noordwijk werden de eigen ideeën hieromtrent aangevuld met de 'regels' die de Haagse en Haarlemse vogelvrienden er op na hielden. In de jaren tachtig is men onder leiding van Sovon tot een landelijke telmethode gekomen, bekend onder de naam BMP. Toch bood dit nog de mogelijkheid voor een stukje persoonlijke interpretatie. Hieraan is enkele jaren geleden definitief een einde gekomen door de invoering van 'autoclustering'. Alle waarnemingen worden via dit programma in de computer opgeslagen. Vervolgens berekent deze hoeveel geldige territoria van broedvogels er moeten zijn. Deze standaardisatie van de gegevens uit het hele land maakt de resultaten nog beter vergelijkbaar. Doordat in 1992 en in 2013 op Offem volgens de Sovon-methode is geteld kunnen de resultaten naast die van heel Nederland worden gelegd. Het betrekkelijk kleine aantal territoria op Offem maakt een vergelijking op soortniveau soms riskant. Daarom wordt voornamelijk op een wat globaler niveau van bijvoorbeeld water- of bosvogels vergeleken.

De populatieontwikkeling van de broedvogels op Offem staat niet op zichzelf. Landelijk nemen een aantal soorten (sterk) toe of af. De resultaten van Offem worden naast de landelijke trends over de afgelopen 20 jaar gezet zoals vermeld in de 'Vogelbalans' uitgegeven door Sovon.

Een aantal soorten hebben het zowel landelijk als op Offem slecht gedaan in die periode. Dit geldt met name voor Blauwe Reiger, Boomvalk, Sperwer, Houtduif, Zomertortel, Tuinfluiter, Fitis, Spreeuw en Huismus. Aan de andere kant zitten er gelukkig ook een aantal soorten in de lift, zowel landelijk als op Offem. In dit rijtje staan onder andere Buizerd, Havik, Nijlgans, Groene Specht, Merel, Zanglijster, Zwartkop, Pimpelmees, Boomkruiper, Boomklever, Vink en Groenling.

Vervolgens is het interessant te kijken naar de soorten die een afwijkend patroon vertonen ten opzichte van de landelijke cijfers. Allereerst de soorten die het op Offem beter deden in de afgelopen 20 jaar. De soorten die dan bijna letterlijk komen bovendrijven zijn de Wilde Eend, het Waterhoen en de Meerkoet. Opvallend dat juist deze watervogels het relatief goed doen op het landgoed. Waarschijnlijk profiteren zij van het onderhoud van de waterwegen op Offem. In de jaren negentig waren veel slootjes en greppeltjes dichtgeslibd en verzuurd door bladval waardoor zij ongeschikt waren geworden voor watervogels.

Ook de Heggenmus doet het opvallend goed en dit succes lijkt redelijk verklaarbaar. De soort is met 3 territoria goed vertegenwoordigd in het villaparkje 'Hofvenne'. Zij

	1974 oud	1992 oud	2013 oud	2013 nieuw	2013 oud+nieuw
Fuut	0	2	1	0	1
Blauwe Reiger	1	27	1	0	1
Nijlgans	0	1	2	1	3
Krakeend	0	0	0	3	3
Wilde Eend	6	5	7	4	11
Soepeend			3	1	4
Sperwer	0	2	0	0	0
Havik	0	0	1	0	1
Buizerd	0	0	2	0	2
Torenvalk	1	0	0	0	0
Boomvalk	1	1	0	0	0
Fazant	2	3	0	0	0
Waterhoen	4	5	5	0	5
Meerkoet	1	2	8	3	11
Holenduif	0	10	4	0	4
Houtduif	28	24	8	0	8
Turkse Tortel	6	0	3	0	3
Zomertortel	8	3	0	0	0
Koekoek	1	0	0	1	1
Bosuil	0	1	2	0	2
IJsvogel	1	0	0	0	0
Gierzwaluw	0	1	0	0	0
Groene Specht	1	1	2	0	2
Grote Bonte Specht	1	5	5	0	5
Winterkoning	15	38	25	3	28
Heggenmus	7	6	10	2	12
Roodborst	12	21	20	0	20
Nachtegaal	0	1	0	0	0
Merel	20	33	42	2	44
Zanglijster	8	7	13	0	13
Grasmus	0	0	0	1	1
Tuinfluiter	8	4	2	3	5
Zwartkop	5	10	12	2	14
Spotvogel	1	0	0	0	0
Tijftjaf	5	20	17	1	18
Fitis	10	5	1	1	2
Grauwe Vliegenv.	2	0	0	0	0
Goudhaan	0	0	1	0	1
Staartmees	1	2	2	0	2
Glanskop	2	1	0	0	0
Pimpelmees	5	19	23	1	24
Koolmees	11	30	25	2	27
Boomklever	0	0	4	0	4
Boomkruiper	2	6	11	0	11
Gaai	3	4	3	0	3
Ekster	2	3	1	1	2
Kauw	15	11	3	0	3
Zwarte Kraai	2	3	2	0	2
Spreeuw	20	11	0	0	0
Huisemus	10 ?	4	0	1	1
Ringmus	5	0	0	0	0
Vink	1	0	8	0	8
Groenling	2	0	7	1	8
totaal	222	332	286	34	320

voelen zich duidelijk thuis in de jonge gevarieerde tuinen. Ook de Groenling doet het hier opvallend goed.

Naast deze successen zijn er echter ook een aantal soorten die het minder goed doen op Offem. In dit rijtje staan onder andere Tijftjaf, Glanskop, Koolmees, Roodborst, Winterkoning, Holenduif en Kauw. Zij vallen allemaal in de categorie echte bosvogels. Net als bij de watervogels speelt ook hier het onderhoud op het landgoed waarschijnlijk een rol. Door het achterstallige onderhoud in de jaren negentig stond er toen relatief veel stervend en dood hout in het bos. Dit zorgde voor veel nestgelegenheid voor onder andere Koolmees, Glanskop, Holenduif en Kauw. De laatste twee en ook de Houtduif hebben nog een extra probleem. In het begin van de eenentwintigste eeuw heeft de Havik zich op Offem gevestigd. Deze roofvogel heeft duiven en kraaiachtigen hoog op het menu staan.

De weelderige ondergroei bood nestgelegenheid aan de andere soorten in het bovengenoemde rijtje. De nieuwe aanplant van Hulst, Taxus en Rhododendron is vooral in de winter landschappelijk wel fraai maar wordt door een aantal vogelsoorten minder gewaardeerd als broed- en foerageerhabitat. Het is vrij eenvoudig hier verandering in aan te brengen. Wanneer op een aantal plekken het huidige beleid wat wordt aangepast door vooral de struiklaag weer een kans te geven, zal dit zeker een positief effect hebben op de populatie bosvogels. Er zijn best wel wat hoekjes buiten het zicht vanuit de villa te vinden waar dit mogelijk is. Hier hoeft dan ook niet direct het dode hout verwijderd te worden. Ditzelfde geldt voor de gazons. Het zijn ideale foerageerplekken voor de lijsters en het is begrijpelijk is dat deze rondom de villa keurig gemaaid worden. Maar wat verder hiervandaan doet een extensiever beheerd graslandje wonderen, zeker ook voor de vlinderstand. Kortom, een wat meer gevarieerd onderhoud zal een nog rijkere vogelstand opleveren en misschien zelfs de terugkeer van soorten als de Glanskop en de Nachtegaal. Op het nabijgelegen landgoed Nieuw-Leeuwenhorst handhaven deze soorten

zich wel als broedvogel. Offem manifesteert zich steeds meer als een groene en vogelrijke oase omsloten door het oprukkende dorp Noordwijk-Binnen.

datum	starttijd	eindtijd	
7-feb	19.45	21.30	nacht
17-feb	20.45	22.45	nacht
28-feb	20.30	22.00	nacht
3-mrt	6.25	9.25	zonop
21-mrt	6.05	9.20	zonop
7-apr	6.30	9.45	zonop
15-apr	5.55	9.00	zonop
21-apr	5.40	9.20	zonop
1-mei	5.10	8.35	zonop
7-mei	5.05	8.30	zonop
28-mei	4.30	7.30	zonop
11-jul	4.55	6.55	zonop

bezoeken aan Offem in 2013

Vossestreken

Geen ander dier maakt zoveel emoties los en brengt de pennen in beweging als de Vos. Velen zullen zich nog de tumultueuze bijeenkomsten in het oude natuurcentrum herinneren. Met de bioloog Mulder en enkele jachtopzichters/stroppers in het strijdperk. Mulder hield vast aan zijn opvatting dat de Vos maar een beperkte invloed heeft op de broedvogels van de duinen en een verrijking voor de natuur betekent, terwijl zijn opponenten van mening waren dat de Vos alles, wat in de duinen leeft, opvreet en uitgeroeid moet worden.

Een van de leden van onze vereniging heeft zich de laatste tijd wat verdiept in de veranderingen van de soorten en aantalen broedvogels in het duin. Ik mocht hem daarbij assisteren. Het werd daarbij duidelijk dat met name de groundbroeders drastisch achteruit zijn gegaan, voor een groot deel zelfs zijn verdwenen. Nu is het wat kort door de bocht om de Vos daarbij als schuldige aan

te wijzen. Maar het is wel erg toevallig dat juist in de jaren tachtig de groundbroeders in een vrije val zijn geraakt, kort nadat de Vos in het duin verscheen. Mulder deed van 1979 tot 1984 in het Noord-Hollandse Duinreservaat onderzoek naar de Vos. Daarbij bleek dat in 1984 de Bergeenden, Wulpen, Fazanten en Patrijzen nog volop in het duin aanwezig waren. Dat mag dan zo zijn, de vraag is echter of ze nog wel tot broeden kwamen. De conclusie van het rapport dat er vooralsnog geen noodzaak was om de Vossenstand te reguleren lijkt daarom wat voorbarig.

De ontmoeting van een Vos in het duin heeft wel iets. Zeker als het beest zo weinig schuw is dat je hem of haar bijna kan aaien. Het overkwam ons eens bij het kijken naar watervogels in het infiltratiegebied van de Amsterdamse waterleidingduinen. Een Vos besnuffelde eerst onze fietsen, daarna onze schoenen en verdween weer in de bosjes. Dat is toch een natuurervaring van de bovenste plank; dat zie je een Wulp nog niet doen! Of moet je zeggen dat ons duin met makke Vossen en damherten steeds meer op een dierentuin gaat lijken? Geef mij maar een jodelende Wulp in de lucht.

W.Andelaar

Lente in de Karoo (deel 2)

Herbert de Bruijn

Vrijdag 27/9. We zijn in de Karoo. In de Grote Karoo om precies te zijn. En die is inderdaad groot. Met ongeveer 400000 km² bijna één derde van ZA en ruim tien maal zo groot als Nederland. Het is een halfwoestijn, bestaande uit enorme dorre vlakten, gelardeerd met berggebieden en hier en daar een plekje groen. Er valt gemiddeld 200 mm regen per jaar. Er is iets vreemds met de Karoo. Je kunt er een dag lang door zo'n vlakte rijden met niets anders dan een begroeiing van lage, grijsbruine, dorrig struikjes. Zoiets als een Hollands heideveld in het najaar, maar veel stoffiger. De enige afwisseling bestaat uit de verschillende tinten bruin. Zo'n vijftig schat ik. Heel veel mensen vinden dat dodelijk saai. Sommigen worden angstig, raken zelfs in paniek. De derde mogelijkheid is dat je in een lichte euforie raakt door de onbegrensde en schijnbaar onbedorven ruimte rondom. De groep addicts is kleiner dan de eerste. Daarom is het Karoo National Park, ons reisdoel van vandaag, veel minder populair dan bijvoorbeeld Addo of Mountain Zebra. En dat is jammer, want het is een juweeltje. Maar eerst gaan we naar Graaff-Reinet, om te tanken, boodschappen te doen voor het weekend en wat rond te kijken. Graaff-Reinet werd in 1786 gesticht, als vijfde blanke nederzetting in de toenmalige Kaapkolonie. Veel van de oorspronkelijke huizen in de kenmerkende Kaapse architectuur zijn bewaard gebleven en het kent de grootste monumentendichtheid van ZA. Kortom een rustig, lief, oud stadje. Maar vandaag niet! Er heerst al bijna een jaar arbeidsonrust in ZA, die begon met een grote mijnwerkersstaking in Marikana in de Noordwest provincie. En als we Graaff-Reinet binnen rijden, krioelt het er van de politie, die een grote menigte dansende, demonstrerende arbeiders begeleidt. We besluiten het rondkijken uit te stellen tot volgend jaar. Wat volgt is een urenlange autorit door zo'n heideachtig landschap. We genieten volop. Vanuit richting Kaapstad doen Matthijs en Gaby hetzelfde en we arriveren enkele minuten na elkaar bij het Karoo National Park. Dat park ligt vlak bij de stad Beaufort-Wes op de uitlopers van de Nuweveld Mountains en hoort met zijn kleine 800 km² tot de middenmoot.

Witkruisarend (Zwarte Arend) foto: Herbert de Bruijn

Het is over het algemeen vrij ruig met meerdere 4x4 routes. Daar gaan we morgen op spelen. Nadat we ons ingericht hebben, is er, tot aan het avondeten, nog wat tijd over. Gerard en ik besluiten de loop rond de Lammertjiesleegte te rijden, een tamelijk vlak gebied met twee soorten zebra's en veel gazellen en antilopen. Een bord naast het pad kondigt aan dat de "gameviewing" om 18.00 uur gesloten wordt. Dit keer zijn we geen dagjesmensen en dus is dat bord niet voor ons bedoeld. Dacht ik. De weg voert ons door een mooi landschap en we zien alle soorten hoefdieren die we al kennen plus de Eland, de grootste Afrikaanse antilope. Hij ziet er wel heel anders uit dan we ons voorstellen bij de naam Eland. Verder aan nieuwe vogels de Karoospekvreter en de Karoolewerik.

Als we tegen zevenen terugkomen bij het begin van de route is er, dwars over de weg, een slagboom die er eerst niet was. We zitten vast op een paar honderd meter van wat we de hoofdweg noemen, de weg van de main gate naar de receptie. Zo nu en dan passeert er een auto over die hoofdweg. In mijn beste morse, sein ik een S.O.S. met de koplampen, maar niemand die het ziet. Na ongeveer een half uur komt er uit de richting van het hoofdgebouw iets aan rijden met een bemoedigend groot zoeklicht er op. Dat iets is een grote Landrover, die nauwelijks groot genoeg is voor de ranger en zijn assistent die ons komen bevrijden. Mijn uitleg over de verkeerde interpretatie van het waarschuwbord wordt geaccepteerd. Dat scheelt een flinke boete! Ik moet wel beloven dit niet nog eens te doen: men wordt nooit vrolijk wanneer er een vermissing in het park wordt gemeld.

Zaterdag 28/9. Tegen de verwachting in – het is in de loop van de nacht afgekoeld tot 5 °C en het huis is niet bepaald winddicht - hebben we heerlijk geslapen. Tijd voor actie. Het eerste stuk van de Potlekkertjie Loop brengt ons naar de 4x4 paden, die we allemaal proberen. Ze blijken vrij eenvoudig te zijn, dus er is gelegenheid genoeg om rond te kijken. We zijn vooral gespitst op de Witkruisarend (Zwarte Arend), waarvan er twintig paar in dit park huizen en broeden. Vandaag zijn ze niet waar wij zijn.

Volstruis in ganzenpas foto: Herbert de Bruijn

Wel worden we gefopt door een Withalskraai. Dat is helemaal geen kraai, maar een grote raaf met een kolossale kromme snavel en een grote witte vlek in de nek die ons even op het verkeerde spoor zet.

Tussen alle hoefdieren waar we nu wel aan gewend zijn, vallen een paar bijzonder mooie Gembokken op. Een aardig moment is het als een grote groep Volstruis in ganzenpas tegen een heuveltje op loopt, waarbij ze, in de volle zon, fraai afsteken tegen de blauwe bergen op de horizon.

In de namiddag lopen we de Fossil Trail, een 400 meter lang geplaveid wandelpad met informatieborden over de bijzonder interessante geologie en paleontologie van de Karoo, afgewisseld met soms spectaculaire fossielen in de open lucht of in vitrines. Voor die 400 meter hebben we bijna een uur nodig!

Achter ons huis ligt een aantal “koppies” van de Nuweveld Mountains in de avondzon.

Het zijn tafelbergen; daar zijn er hier veel van en vaak mooier dan die ene bekende bij Kaapstad. Van een aantal bestaat een brede bovenrand uit verticaal geplooid gesteente, waardoor het nu lijkt alsof ze gedekt zijn met oranje tafelkleedjes.

Morgen vertrekken we hier weer en daarom spreken we af voor het ontbijt nog eenmaal op jacht te gaan naar de Zwarte Arend.

Zondag 29/9. Vogels, nog maar net wakker na weer een koude nacht, warmen zich in de ochtendzon, in de toppen van de struiken achter ons huis. Dat levert onder meer eindelijk een paar geslaagde foto's op van de Rooivlerkspreu en, kort na ons vertrek richting Klipspringerspas, een paar prima foto's van een Bokmakierie. De weg naar de hooggelegen pas voert langs steile afgronden. Gelukkig zijn er op de meest duizelingwekkende plekken muurtjes gemetseld van natuursteen. Op zo'n muurtje zit een familie bavianen

wakker te worden in de zon. Pa geeuwt ongegeneerd en ma houdt zich bezig met twee nu al drukke kinders. Een eindje verder staat een klipspringer op het muurtje. Zijn hoefjes zijn zo onder zijn pootjes gemonteerd dat het lijkt alsof hij op zijn tenen staat. Bij onze nadering doet hij wat zijn naam al suggereert. Zonder veel omhaal springt hij de diepte in.

Aan de andere kant van het ravijn strekt zich een kilometers lange verticale rode rotswand uit. Aan onze kant zijn er twee uitkijkpunten. Het eerste levert niets op maar uiterekend recht tegenover het tweede is het eindelijk raak: een paartje Zwarte Arend! We kijken onze ogen uit en laten de camera's ratelen. Op de terugweg krijgen we als toegift nog wat Bavianen, een Klipspringer en een Afrikaanse Boomvalk, die aanvankelijk zijn naam eer aandoet, maar zich even later ook heel fraai in de vlucht laat fotograferen.

Na het ontbijt vertrekken Matthijs en Gaby naar huis; ze moeten morgen weer aan het werk. Wij doen nog een ommetje. Het doel van vandaag is Sedgfield, aan de zuidkust.

een familie bavianen foto: Herbert de Bruijn

Om in het zuiden te komen, moeten we over de Grootswartberge. Dat kan op twee manieren. De eerste is over de Swartberg Pass. Dat hebben we een paar jaar geleden gedaan en ik moet het een ieder die ook maar een greintje last heeft van hoogtevrees met klem afraden. Dat was eens maar nooit weer!

Niet voor niets ligt er in de buurt een dorpje dat Die Hel heet.

We kiezen vanuit Beaufort-Wes de N12 die pal naar het zuiden loopt.

Arda heeft nog steeds spijt dat ze vanochtend niet meegegaan is. Niet zozeer vanwege de arenden, maar vanwege

de bavianen. Ze wordt op haar wenken bediend. We zijn nog maar korte tijd op weg of we zien in de rechterberm een mannetje - man is meer op zijn plaats - zitten die voortdurend van links naar rechts kijkt, alsof hij op de uitkijk zit. En dat doet hij ook! Even verderop is een grote groep bezig de weg over te steken, dan hop over een hoog prikkeldraadhek een boomgaard in en plunderen maar. De eerste honderd kilometer voeren ons weer door een dorre vlakte met hier en daar een groepje koeien of springbokken. En dan doemen de Swartberge op. De pas die nu voor ons ligt heet de Meiringspoort en we weten niet wat die voor ons in petto heeft. Hij blijkt onbeschrijflijk mooi te zijn, maar ik zal een zwakke poging wagen. In eerste aanleg dateert de pas uit 1857, maar hij is nu aangepast aan de hoofdverkeersweg N12. Dat betekent dat hij twee rijstroken breed is. Hij voert langs verticale rotswanden, waarin golvende lagen rood zandsteen te zien zijn of waaruit grote rotsblokken steken met scherpe hexagonale kristalvormen in kleuren van melkwit tot bordeauxrood en begroeid met korstmossen van geel tot fluorescerend groen, gloeiend in het zonlicht. Die rotswanden zijn soms honderden meters hoog. Over eenvoudige bruggetjes van betonplaten passeren we tientallen keren dezelfde Grootrivier die door dit gebied meandert.

Ongeveer halverwege de pas is er een pleisterplaats met een informatiebalie en keurige sanitaire voorzieningen. Er zijn ook veel vogels: Rooivlerkstreepkoppe, Gewone Spekvreter, Rooivlerkspreeu, Kransduif, Groot-rooibandsuikerbekkie, Kaapse Wever, Huismosie en Gewone Mossie. De meest interessante ontdekking staat op naam van Arda: een jong vogeltje, prooi van een klauwier, opgeprikt op een doorn van een acaciastruik. Vaak over gelezen en gehoord, maar nog nooit gezien. Na het passeren van de Meiringspoort zijn we in de Kleine Karoo, gelegen tussen de Swartberge in het noorden en de Outeniekwaberge en Kammanassieberge

Bleshoen foto: Gerard Pels

in het zuiden. De Kleine Karoo is veel minder droog dan de Grote en overal bloeien bloemen: velden, struiken en bomen vol. Overal is kleur. Op een zeker moment zien we in de verte een steile rotswand van zuiver bordeauxrood en tegelijkertijd vliegt er vanuit de berm een kleine zwerm Rooivinken op. Er is hier zelfs wat wijnbouw. In de buurt van het dorpje De Rust ziet Gerard een grote leguaan half in de berm liggen. Ik keer de auto zo snel mogelijk – op een snelweg waar je zo eens in de vijf à tien minuten een tegenligger ontmoet, is dat geen probleem – maar de "vogel" is al gevlogen. De Outeniqua Pass waarmee we de Kleine Karoo weer verlaten is totaal anders dan de Meiringspoort. Hier geen steile kale rotswanden, maar glooiende hellingen onder een wollige deken van grassen en mossen en veel bloemen. Een voorbode van de tuin van Zuid Afrika. Ons onderkomen voor deze nacht, Lakeside Lodge in Sedgefield, heeft een grote parkachtige tuin en ligt, zoals de naam al doet vermoeden, aan een meer. Daar zien we echter alleen maar een Bleshoender in, een Meerkoet met als extraatje een rode knobbel op zijn voorhoofd. Verder nog een paartje Kolgans (Nijlgans!), maar die zitten niet in het water maar op een kale tak van een grote den. In diezelfde den zien we later ook nog een Grijslaksmen en een Swartkopwielewaal. Verder hipt natuurlijk overal het Gewone Kwikkie rond, tot in onze kamer toe.

Bij de bedrijfsleidster informeren we naar een goed restaurant in de buurt. Maar het is zondag, dus(?) alles is dicht, op een Italiaan na. Het wordt op een wat denigrerende toon uitgesproken, dus we stellen er ons niet veel van voor. Wel, mocht U in de buurt komen, Pucci's is een omweg van een kilometer of 100 meer dan waard.

Maandag 30/9. Door een glaswand in de ontbijtzaal hebben we uitzicht op een grote struik waarin allerlei attributen zijn bevestigd om vogeltjes te voeren. Onder

andere een fles met iets limonadeachtigs, waaruit suikervoëls en suikerbekkies kunnen drinken. Er wordt druk gebruik van gemaakt.

We zien het Jangroentjie, Groot- en Klein-rooibandsuikerbekkie, het Swartsuikerbekkie en het Maricosuikerbekkie, dat hier absoluut niet thuishoort. Haar (het is een vrouwtje dat we zien) leefgebied ligt voornamelijk in Namibië en Botswana en een smalle strook in het noorden van ZA.

De rit richting PE voert ons over de befaamde Tuinroute. Veel lieflijker en comfortabeler dan de Karoo en daardoor ook toeristischer. De stad Knysna, die we al snel bereiken, passeren we daarom altijd zo snel mogelijk. Maar we hebben dit keer van Gaby de “opdracht” gekregen The Heads te gaan bekijken. Knysna is gebouwd rond een lagune, waarvan de monding tussen twee enorme oranje zandsteenkliffen (The Heads) uitkomt op de Indische Oceaan. De oostelijke klif is per auto bereikbaar. Mooi, indrukwekkend, zeer de moeite waard. Maar het meest

Afrikaanse Lepelaar en Schoorsteenveër foto: Herbert de Bruijn

interessante is de toegangsweg. Het eerste deel daarvan loopt over een smal dijkje door wetland dat krioelt van de watervogels. We zien de Kroonkiwiet, Bontelsie (Kluut), Rooipootelsie, Teeleend, Geelbekeend en Schoorsteenveër.

Verderop stoppen we nog even in Plettenberg Bay. We eten er iets en constateren dat het een dorpje is om nog eens terug te komen. Maar nu moeten we naar huis.

Woensdag 02/10. Gerard en ik zijn vroeg opgestaan om te proberen de Visarend te snappen bij de poel “om de hoek”. We blijven niet lang alleen. In een gammel VW busje arriveert een slungelige man die zich voorstelt als Peter. Hij is beroepsfotograaf en dat is aan zijn peperdure uitrusting te zien. Merkwaardig genoeg komt hij niet voor de Visarend maar voor duikers (schollevaars). Die zijn er: in de uitvoeringen Witborsduiker en Trekduiker. Verder zien we nog Geelbekeend, Lepelaar, Schoorsteenveër, Kolgans, Fiskaallaksman, Groot-streepswaai, Swartsperwer, Driebandstrandkiewiet en Miksterbyeter. Geen Visarend. Om half negen geven we het op. Morgenochtend laatste kans!

Na het ontbijt gaan we naar het Seaview Predator Park op zo’n 20 km van PE. Eigenlijk mag U dat niet weten. Het is zo’n parkje waar je als natuurliefhebber niet gezien wilt worden. Het is veel te klein om er roofdieren vrij rond te laten lopen; er zouden binnen de kortste keren geen zebra’s of antilopen meer over zijn. Waarom gaan we dan? Er huizen witte leeuwen. Die kom je in het wild niet tegen en we willen ze graag zien. Landschappelijk is het park een snoepje. Op het slingerende hoofdpad – weg kun je het niet noemen – hebben we soms het gevoel in een echte ouderwetse jungle te zitten. Er is een leuke groep giraffen. Die hadden we in deze vakantie nog niet gezien. Twee jonge mannetjes laten zien dat je ook met je nek kunt vechten. De witte leeuwen zijn interessant, evenals het geroffel dat we horen terwijl we ze bekijken. Zo kunnen we en passant ook nog de Grijskopspeg en de Kardinaalspeg aan ons lijstje toevoegen en later nog de Hop.

Donderdag 03/10. Opnieuw vroeg op en naar de poel.

Peter is er ook weer en vertelt ons dat de Visarend gisteren om kwart over negen is gearriveerd. We onderdrukken de neiging hier onze Schepper op aan te spreken. We doden de tijd met het fotograferen van de vogels die we al tientallen keren hebben gefotografeerd. Tegen half tien geven we het op. We moeten nog pakken.

Ons vliegtuig vertrekt om 18.55 uur uit PE en dat betekent het einde van een vrijwel perfecte vakantie in een nog lang niet perfect, maar geweldig land, dat gestaag vooruitgang boekt op het spoor dat voor een belangrijk deel is uitgezet door Rolihlahla Mandela, beter bekend als Nelson. Het is ongetwijfeld dank zij zijn

verzoeningspolitiek dat wij ons veilig door grote delen van dit land kunnen bewegen.

Sawubona.

P.S. Met dank aan Gerard Pels, die, veel trouwer dan ik dat deed, waarnemingslijsten heeft bijgehouden.

Mij Karoo

*Plat klip en akkedis lê lepel
en in die leegte groei 'n seeroogblom
dis mij Karoo
waar die wind
en die stilte
en die son
hand om die lijf staan
met pers vygies
en die springbok
wat pronk pronk
oor die vlaktes gaan*

Frieda Schoeman

Waarnemingen oktober, november, december 2013

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht is te vinden van de vogels die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Pontische meeuwen

De Pontische Meeuw staat bij velen bekend als een 'moeilijke' meeuw die alleen door specialisten is te onderscheiden van een gewone Zilvermeeuw. Is het eigenlijk wel een aparte soort? Degenen van de vogelwerkgroep die op 23 november op pad waren met meeuwspecialist Mars Muusse weten inmiddels beter. Bij de Uitwatering liet een karakteristieke eerstejaars Pontische Meeuw zich prachtig zien. De kenmerken waren duidelijk – groter dan Zilvermeeuw, lange nek, slanke snavel en tweekleurige bovendelen met grijze mantel en bruine dekveren. Echt een heel andere vogel dan een Zilvermeeuw. En voor wie nog niet overtuigd was liet de vogel ook zijn karakteristieke roep horen.

De Pontische Meeuw is al in 1811 door Pallas beschreven voor de wetenschap. De balgen waren afkomstig van de Kaspische Zee en de Wolgadelta, wat tot op de dag van vandaag een kerngebied is van de soort. 'Kaspische Meeuw' had wellicht ook een passende Nederlandse naam geweest. Lange tijd is de Pontische Meeuw beschouwd als één van de ondersoorten van Geelpootmeeuw, die in een verder verleden weer onder Zilvermeeuw werd geschaard.

Later werd duidelijk dat niet zo nauw aan elkaar verwant waren als gedacht en dat ze als aparte soorten moesten worden beschouwd. Sinds 1998 staat de Pontische Meeuw als aparte soort op de Nederlandse lijst. Al snel werd toen duidelijk dat hij niet heel zeldzaam is en in de winter te zien op veel plekken in Nederland. Een deel van de broedvogels van de gebieden rond de Zwarte Zee en Kaspische Zee verspreidt zich na het broedseizoen niet naar het zuiden (Perzische Golf), maar trekt juist naar het noorden en westen. Via de grote rivieren bereiken ze uiteindelijk ook ons land. Het is vooral een riviermeeuw en wordt daarom meest in het binnenland gezien. Maar ook de kust mijdt hij niet. Bij pelagische tochten wordt de soort zelfs midden op zee gezien.

Het aantal waarnemingen van Pontische Meeuw in Nederland neemt toe en dat is ook in onze regio het geval. Dat komt in de eerste plaats doordat steeds meer vogelaars de soort hebben leren kennen en er op zijn gaan letten. Maar de soort is ook zijn broedgebied aan het uitbeiden in onze richting. Ze broeden inmiddels tot in Polen, Tsjechië en het oosten van Duitsland. Bij de zandsuppletie in Katwijk en langs het Noordwijkse strand verschenen dit najaar gekleurde Pontische Meeuwen die uit deze kolonies afkomstig waren. Geel PKNN, een tweedejaars vogel, was afkomstig uit Zuid-Polen en dook tussen 15 en 24 september regelmatig rond de Uitwatering en op het Noordwijkse strand op (RN, JZ, MK e.a.). Een eerstejaars vogel, groen P493, ook afkomstig van een Pools ringproject, zat op 20 en

Pontische Meeuw 23-11-2013 Strand Katwijk ©Mariska de Graaff

25 oktober bij de zandsuppletie in Katwijk (PS). Op 8 november werd groen XMDK afgelezen op het strand van de Coepelduynen (FM). Deze was in 2013 uit het ei gekropen bij Lausitz in Ditsland, vlakbij de Poolse grens. Wellicht dat we de Pontische Meeuw in de toekomst ook als Nederlandse broedvogel kunnen verwachten. In 2012 bracht een gemengd broedpaar van een Pontische Meeuw en Zilvermeeuw minimaal één jong groot in de meeuwenkolonie op het sluiseland van Amerongen in de provincie Utrecht. Mengparen zijn vaak een voorbode voor een definitieve vestiging. Wellicht gaan we deze fraaie meeuw in de toekomst vaker zien. Een soort om op te letten!

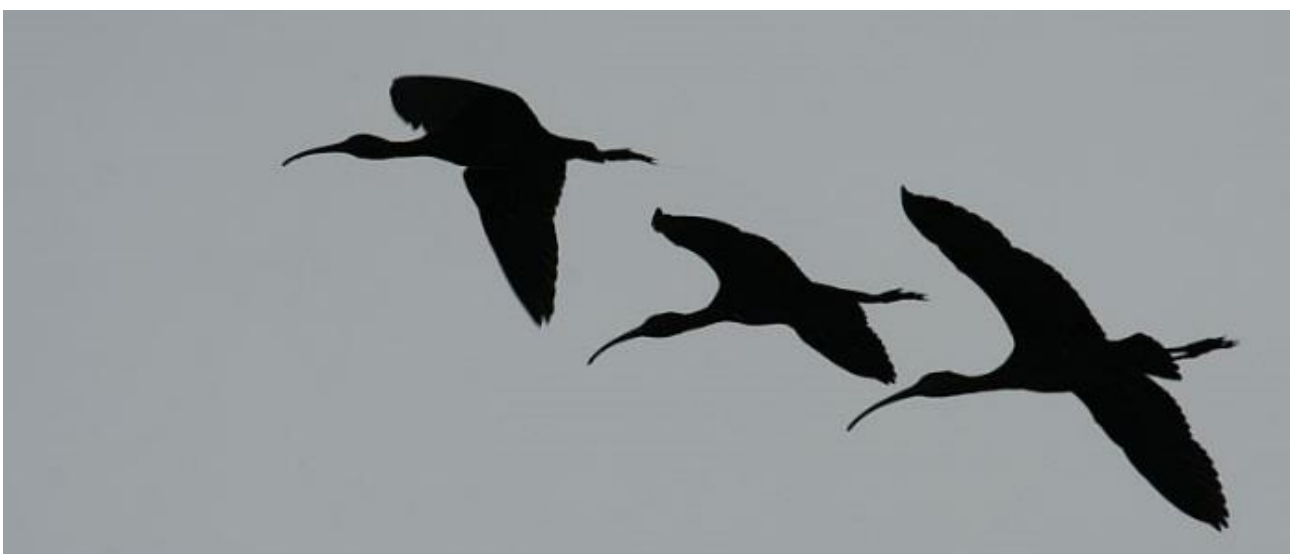
Zwervende Zwarte Ibissen

De slootjes in de Zilkerpolder zijn in de zomer een geliefd jachtterrein voor Lepelaars. Wat ze er precies vangen is niet duidelijk. Als ze met hun lepelvormige snavel door het water maaian zijn ze waarschijnlijk niet kieskeurig en pakken allerlei kleine waterdieren. De slootjes in de Zilkerpolder zijn hier blijkbaar rijk aan. Misschien is dat ook de reden dat van 8 tot 11 oktober een groepje zeldzame **Zwarte Ibissen** juist hier neerstreek. Het was niet de eerste keer dat de Zwarte Ibis in het bollenland in onze regio opdook. Van januari tot maart 2010 overwinterde een vogel in de slootjes langs de Kraaierslaan. Deze was niet schuw, zodat goed te zien was dat hij kleine waterslakjes uit de sloot oppikte. Het groepje van dit jaar in de Zilkerpolder was helaas minder goed te bekijken. Op 8 oktober ontdekte Ruud van der Linden 3 vogels op een droogvallend bollenperceel dicht bij de Leidse Vaart (RL). Op 9 oktober hadden de vogels zich dieper in de polder verspreid en waren vaak lang uit zicht als ze in de slootjes liepen. Wel bleek dat er in totaal 6 aanwezig waren (BB, RJ, ea). Ook op 10 en 11 oktober waren de vogels nog te zien (maximaal 6 en 5 waargenomen), tot ze op de 11e 's avonds om 18:00u wegvlogen in zuidelijke richting (JW).

Eén Zwarte Ibis is al bijzonder, een groep van 6 helemaal! De waarneming in de Zilkerpolder stond niet

op zichzelf. Vanaf 25 september was er een influx in Nederland. Die begon met een groep van maar liefst 24 vogels op onder water gezet bollenland in Noord-Holland. In onze buurt verschenen ze voor het eerst op 6 oktober bij de Starrevaart, een groepje van 6. Andere waarnemingen in de regio waren een groep 3 vogels op 19 oktober bij de Oude Vuilnisbelt van Sassenheim (JW) en 2 bij het Valkenburgse Meer (BB ea). Het zou goed kunnen dat de groep van de Zilkerpolder zich heeft opgesplitst en bij Sassenheim en Valkenburg terecht is gekomen.

De influx van afgelopen herfst heeft alles te maken met de toename van de broedpopulatie in Spanje en Frankrijk. Tot begin jaren negentig ging het slecht met de Zwarte Ibis in Europa. Alleen in ZO-Europa rond de Zwarte Zee waren nog kolonies overgebleven en de soort nam af. In 1993 vestigde de Zwarte Ibis zich na jaren van afwezigheid in Spanje. De aantallen namen snel toe tot meer dan 7.000 paar in 2011. In 2006 keerde de Zwarte Ibis ook terug als jaarlijkse broedvogel in de Camarque en nam snel toe tot meer dan 500 paar in 2011. In dat jaar broedde de soort ook op het Lac du Grand Lieu bij Nantes, op maar 600 km van de Nederlandse grens! De toename gaat samen met steeds meer waarnemingen in NW Europa, vooral in de herfst. De overwinteringsgebieden van de Zwarte Ibis liggen dan wel ten zuiden van de broedkolonies (met name West-Afrika); na het broedseizoen zwermen ze alle richtingen uit. Sommigen steken daarbij zelfs de oceaan over, getuige de waarnemingen van in Spanje geringde vogels op de Azoren en in de Caraïben. Maar een aantal zwerft dus juist naar het noorden. Op voedselrijke plekken kunnen ze dan lang blijven hangen. Zo zijn de vogels van de Starrevaart tot op het moment van schrijven nog steeds aanwezig. We zagen ze toen we daar op 10 november waren voor de vogelcursus. Een buitenkans voor de cursisten om deze zeldzame soort te zien. Hopelijk zien we ze in komende jaren weer in de slootjes in het bollenland verschijnen.

Zwarte Ibissen 10-10-2013 Noordwijkerhout – Zilkerpolder © Eduard Leinwand

oktober

De maand oktober bracht rustig en bewolkt weer. De wind zat vrijwel steeds in het zuiden tot zuidoosten. De onderbrekingen met hardere wind uit het westen waren heel kort: de middag van 9 oktober en de dag van 17 oktober. Pas op 28 oktober trok er een stormdepressie over vanuit het westzuidwesten en bracht een paar stormachtige dagen.

Op 1 oktober was er een **Draaihals** aanwezig in de Coepelduynen bij de Puinhoop (GT). Dankzij het rustige weer en de zuidoostenwinden waren er meer **Bladkoningen** dan ooit te vinden in ons waarnemingsgebied (CZ e.a.). Twee vogels bleven langdurig op dezelfde plek aanwezig: van 4-20 oktober Sint Bavo (MW) en van 11-24 oktober in Noordwijk-Binnen in de tuin van Hein Verkade (HV). Op de vijver van Nieuw-Leeuwenhorst blijft de **Slobeend** toenemen. Op 5 oktober zaten er 57 (HV). Ook liet een **IJsvogel** zich zien (HV). Een tweede vogel werd die dag opgemerkt tijdens de Eurobirdwatch bij Rinus z'n Trap in de Coepelduynen. (AM, KV). In de eerste week van oktober verbleven er nog steeds steltlopers op het strand van de Noordduinen en de AWD, o.a. een **Groenpootruiter**, 4 **Bontbekplevieren**, 10 **Zilverplevieren**, 8 **Rosse Grutto's** (HV) en een **Kanoet** en 3 **Rosse Grutto's** op 7 oktober (JH). Van 8-11 oktober struinde er een groepje **Zwarte Ibissen** door de Zilkerpolder, met maximaal 6 vogels (RL, BB e.a.). De waarnemers die er op af kwamen zagen ook andere leuke soorten die hier anders niet gezien worden, zoals een **Pijlstaart** (BB), een **Zwarte Ruiter** (JD) en een **Rouwkwikstaart** (BB). Ook liepen er twee **Grote Zilverreigers** (RJ, BB), tegenwoordig een vertrouwde verschijning in het bollenland en de graslandpolders rond Noordwijk. De middag van 9 oktober was één van de weinige momenten dat er stormgasten langs de zeetrekhut vlogen: een **Vaal Stormvogeltje**, 7 **Grauwe Pijlstormvogels**, 4 **Grote Jagers** en als klap op de vuurpijl een **IJsdruiker** (NA). Op 17 oktober stond er opnieuw even een harde westenwind, wat een **Noordse Stormvogel** opleverde (HV). De zeldzame **Vale Pijlstormvogel** is vaak juist met rustig weer te zien. Dit was ook het geval op 23 oktober toen er één langs de zeetrekhut vloog. Ook de westzuidwesterstorm van 30 oktober bracht weinig verandering in het magere jaar voor stormgasten. Wel vlogen er toen een **Noordse Pijlstormvogel**, 2 **Grote** en 2 **Kleine Jagers** langs. De **Grote Pieper** was de smaakmaker in de landtrek over de Puinhoop in de eerste helft van de maand. Op de helft van de dagen vloog er één over (RR e.a.). De tweede helft van de maand bracht een aantal goede dagen voor de landtrek. Op 19 oktober was er massale en gevarieerde trek over de Puinhoop met als hoofdmoot 35.000 **Vinken** en daarnaast een late groep van 15 juveniele **Lepelaars**, 2 **Grote Piepers**, 2 **IJsgorzen** en 2 **Smellekens** en een **Velduil** (RR, JZ e.a.). Veel soorten bereikten die dag hun topdag voor het

Bontbekplevier 8-10-2013 Strand Noordwijk ©Jan Hendriks

Strandleeuwerik 22-10-2013 de Puinhoop ©Peter van Duin

seizoen, zoals de 32 **Sperwers** en de 254 **Rietgorzen**. Het lage aantal van 28 **Sijzen** was illustratief voor het zeer magere seizoen voor deze soort. Over zee trokken 756 **Aalscholvers** langs (JD). Een **Strandleeuwerik** streek neer op de veldjes bij de Puinhoop en bleef daar tot 23 oktober aanwezig (RR e.a.). De invasie van **Grote Kruisbekken** in Nederland zette ook de tellers op de Puinhoop op scherp. Op 16 oktober vloog een groepje van 7 over (RR) en

vervolgens één op 22 oktober waarvan de determinatie bevestigd kon worden met een foto (RR, FK e.a.). De laatste **Boompieper** vloog op 8 oktober over de Puinhoop. Later in de maand was het zaak goed te letten op een mogelijke **Siberische Boompieper**. Drie keer werd er één gemeld, waarbij van de vogel van 25 oktober aan de hand van een geluidsopname kon worden bevestigd dat het echt om deze soort ging (WH). De dag van 25 oktober was ook de tweede dag van de maand met massale landtrek over de Puinhoop, met 80.000 **Spreeuwen** en 64.000 **Vinken** (RR e.a.). Ook boven zee vlogen er vele duizenden (JD). Krenten in de pap waren naast de Siberische Boompieper, 3 **Grote Piepers** en een **Pallas Boszanger** die kort neerstreek in de struiken (RR). De eerste **Klapekster** van het seizoen werd op 20 oktober gezien in de AWD (PH). Van 23 oktober tot het eind van de maand zat er een late **Tapuit** in de Elsgeesterpolder (KV, JF, JW).

november

De eerste helft van november was wisselvallig en nat. De wind trok op een aantal dagen flink aan. De depressies volgden een zuidwestelijke route vanaf de Atlantische Oceaan en voerden relatief weinig zeevogels mee. Rustig en droog weer overheerste de tweede helft van de maand. Ondanks dat de wind naar het noordoosten ging bleven de temperaturen relatief hoog.

Ook in november waren er nog late zomergasten. De **Tapuit** in de Elsgeesterpolder was op 1 november nog aanwezig (JW). Twee **Boerenzwaluwen** vlogen over de Puinhoop op 8 november (RR e.a.). De laatste **Bladkoning** van het seizoen werd op 6 november gezien in Boerenburg (waarnemer onbekend). Voor de zeetrekhut is november de maand van de **Middelste Jagers**. In de eerste dagen van de maand vloog er een aantal langs. Maar ook **Kleine Jagers** kunnen nog gezien worden. Op 8 november vloog er één langs (JD). Bijzonder laat was de **Kleinste Jager** die op 9 november langs de zeetrekhut vloog (JD, PS, AS). Dezelfde ochtend kwam er ook een **Vaal Stormvogeltje** langs (JD, AS). Een dag met massale lijstertrek was dit jaar steeds uitgebleven, tot op 8 november zo'n 50.000 **Kramsvogels** en 15.000 **Koperwieken** over de Puinhoop trokken (RR e.a.). Ze waren in gezelschap van opnieuw tienduizenden **Spreeuwen** en **Vinken** en 3500 **Houtduiven** (RR e.a.). Voor het westen van het land is dit een hoog aantal duiven. Op 11 november vlogen de **Kramsvogels** weer massaal en braken met een totaal van 60.000 vogels het telpostrecord. Verder vloog er een **Grote Pieper** over (RR e.a.). Op 11 november liepen er 2 **Strandleeuweriken** en 4 **Sneeuwgorzen** op het strand bij Nora (RJ). Dat zien we nog maar zelden tegenwoordig! Datzelfde geldt voor de 4 **Fraters** die op 15 november aan het voedsel zoeken waren in de Coepelduynen (PS). Ook bij de zeetrekhut waren even **Sneeuwgorzen** aanwezig, 3 op 21 november en 9 op 25 november (JD). Op 13 november verbleef een **Velduil** in de Coepelduynen (RR). Op 21 november ontdekte Maarten Wielstra een **Siberische Tjiftjaf** bij de St Bavo (MW), die in elk geval t/m 23 november aanwezig was. Vanaf 18 november markeerden toenemende aantallen de aankomst van de winterpopulatie **Roodkeelduikers**, met een piek op 22 november met 1250 naar zuid langstrekkende vogels (JD). Op 26 en 27 november was een grote groep van ca. 600 **Drieteenstrandlopers** aanwezig op het strand bij de Coepelduynen, met daartussen een in Groenland of IJsland door Jeroen Reneerkens geringde vogel (AM).

december

December was zeer zacht en relatief zonnig. De aanhoudende zuidelijke stroming voerde zachte lucht van de Atlantische Oceaan aan. Dit betekende ook veel wind en perioden met regen. Op 5 december was er een zware noordwesterstorm met tot windkracht 9.

Kleine Burgemeester 14-12-2013 Strand Noordduinen ©Casper Zuyderduyn

Op 1 december werd een **Boommarter** gezien in het dennenbos in de Noordduinen (HF). Op 2 december was een Velduil aanwezig in de zuidelijke AWD (RA). Naast een mooi aantal van 662 Drieteenstrandlopers leverde de strandtelling van 3 december tussen Noordwijk en de provinciegrens ook een eerstejaars **Grote Burgemeester** op (HV). Op 27 december was er opnieuw één kort aanwezig op het strand van de Noordduinen (CZ). Ook de **Kleine Burgemeester** deed ons waarnemingsgebied aan. Op 8 december was een eerstejaars vogel aanwezig bij de Uitwatering (JZ, NA ea), op 14 december op het strand van de Noordduinen (CZ) en op 15 december bij de Binnenwatering (AM). De 'Sinterklaasstorm' bracht weinig stormgasten. Op 6 december vlogen een **Kleine Jager** (CZ, HV) en een **Noordse Stormvogel** (PS) langs de zeetrekthut. De **Raven** die bij Wassenaar verblijven en broeden, zwerven af en toe zo ver noord als ons waarnemingsgebied. Op 7 december zaten er 2 in een groep kraaien in de Zilkerpolder (PS). Op 8 december was een **Kuifaalscholver** aan het vissen in de branding bij de Uitwatering (RR, NA ea). Het zachte weer was gunstig voor overwinterende insecteneters. Op 7 december zat er een overwinterende **Roodborsttapuit** bij de zeetrekthut (JD) en op 14 december 2 in de AWD bij het Pindabergje (GH). In Polder Hoogeweg zat die dag nog een **Witte Kwikstaart** (JD) en op 29 december één in de Hogeveense Polder (PS). In Noordwijkerhout verbleef op 14 december een Zwartkop (RD). Na vorig jaar vrijwel afwezig te zijn geweest waren er dit jaar weer overwinterende **Vuurgoudhanen**, zoals in het Duinpark op 15 december (JD). Ook waren er weer **Tjiftjaffen** te vinden. Bij de Duindamse Slag zat op 14 december een **Siberische Tjiftjaf**, in een groep met ook **Tjiftjaf** en 2 **Vuurgoudhanen** (MW). De Siberische Tjiftjaf was in elk geval tot 28 december aanwezig (MW). De eerste **Kleine Rietganzen** vlogen al op 26 december langs de zeetrekthut terug richting hun Deense overwinteringsgebied (JD). Er was weer een flinke groep **Zeekoeten** voor de kust aanwezig, met vanaf de tweede week van december dagen met honderden langsvliegende alkachtigen, waarschijnlijk vrijwel allemaal Zeekoeten. De topdag was 16 december met 1166 alk/zeekoeten en 13 Zeekoeten (JD). Onvolwassen **Middelste Jagers** waren sporadisch aanwezig, met waarnemingen vogels op 10 en 23 december (JD, HV). Op beide dagen werd een (dezelfde?) vogel vanaf het strand waargenomen (PD, HV). Op 10 december vloog ook een **Grote Jager** langs (JD). In de zeetrekthut werd het jaar afgesloten met een **Kuifduiker** (PS) en **Middelste Jager** (HV, JD).

Waarnemers

AM	Annelies Marijnis	JD	Jelle van Dijk	PH	Pel van Hattum
BB	Bas van der Burg	JF	Jaap Faber	PS	Peter Spierenburg
CZ	Casper Zuyderduyn	JW	Jan Wierda	RA	Rob Arts
GT	Gijsbert Twigt	JZ	Johnny van der Zwaag	RD	Rineke Dedding
HF	Hans Feijen	KV	Koene Vegter	RJ	Rob Jansson
HV	Hein Verkade	MK	Maarten van Kleinwee	RL	Ruud van der Linden
FM	Frank van der Meer	MW	Maarten Wielstra	RR	René van Rossum
FK	Fred Klootwijk	NA	Noël Aarts	WH	Wouter Halfwerk
GH	George Hageman	PD	Peter van Duijn		

bron: www.waarneming.nl

Beflijster 31-10-2013 De Puinhoop © René van Rossum

b.v.

TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

T 071 - 361 35 58

F 071 / 362 03 92

E joopfaase@wanadoo.nl

Good morning beautiful

Word beschermmer van het Zuid-Hollands Landschap

Tussen vele gebouwen en wegen laat onze provincie zich van haar beste kant zien. U ook?

Sta stil bij uw natuur en help ons om de unieke natuur-

gebieden in Zuid-Holland te behouden en uit te breiden. Word nu beschermmer van het Zuid-Hollands Landschap. Van ons krijgt u elk kwartaal een gratis tijdschrift.

☎ 010-2722222

Zuid-Hollands Landschap
www.zuidhollandslandschap.nl

BESCHERM DE DUINEN

Stichting Duinbehoud geeft 4x per jaar het magazine DUIN uit, met foto's, artikelen en wetenswaardigheden over de duinen. Actuele duinberichten worden regelmatig op de website geplaatst. Hier kunt u zich ook aanmelden als donateur en onder andere gratis een digitaal nummer van DUIN downloaden.

WWW.DUINBEHOUD.NL

bedden
SPECIALIST.NL

beddenspecialist VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinoLux

Uw grafisch dienstverlener

...zowel particulier als zakelijk

MultiCopy Katwijk/Noordwijk

De Scheysloot 3, 2201 GN Noordwijk

T 071 408 10 03

E katwijk@multicopy.nl

I www.multicopy.nl/katwijk

MultiCopy Teylingen

Wattstraat 64, 2171 TR Sassenheim

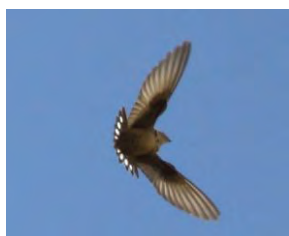
T 0252 21 50 99

E teylingen@multicopy.nl

I www.multicopy.nl/teylingen

MULTICOPY
THE
COMMUNICATION
COMPANY

KOM VOGELN IN DE KAUKASUS

Geheel verzorgde vogel-
en natuurreizen in een
ruige en vogelrijke regio
o.l.v. Nederlandse gids.

Vogelreis Georgië-

Batumi 18 t/m 29 sept. 2014 voor € 1.625,-
(all-in, incl. tickets) o.a. kans op 27 soorten roofvogels

Natuur- en Cultuurreis Armenië 19 juli t/m

1 aug. 2014 voor € 2.150,- (all-in, incl. tickets)
incl. culinaire hoogtepunten!

volledige aanbod en data:

www.kaukasusplus.nl

info@kaukasusplus.nl

t. 0031(6)234 60236

Kaukasus Plus Reizen

Reizen met een Plus in de Kaukasus!

www.strandloper.nl

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Wij organiseren natuurbelevingstochten, kant en klaar of op maat, voor vogelaars en liefhebbers van fietsen, wandelen en kanovaren. Wij zijn er voor kleine groepjes, families en individuele reizigers. Ook organiseren we studiereizen/excursies en groepsreizen. Ter plekke maken we veelvuldig gebruik van kleinschalige accommodaties, vaak gewoon bij mensen thuis. We reizen zoveel mogelijk per trein of minibus naar onze bestemmingen.

Vogelreizen 2014

Polen , Oderdelta & Slonsk, Zeearenden	19-4
Roemenië , Donaudelta	25-4
Polen , Biebrzamoerassen & oerbos Bialowieza	9-5
Zweden , Falsterbo, vogeltrek	20-9 & 27-9
Hongarije , Hortobágy, Kraanvogelspektakel	11-10

Wij organiseren reizen in

Albanië	Kroatië	Roemenië	Slowakije
Bulgarije	Montenegro	Schotland	Tsjechië
Engeland	Noorwegen	Servië	Turkije
Hongarije	Polen	Slovenië	Wit-Rusland

Het Kleine Reiscollectief is een initiatief van

Meander reizen

info@hkrc.nl www.hkrc.nl 085-7853820

ANTIQUARIAAT

Moby Dick

*gespecialiseerd
in natuurboeken*

Schoolstraat 31

2202 HD Noordwijk

Tel. (071) 361 94 98

www.mobydicknoordwijk.nl

DE BESTE Boekverkoper
van Nederland

Online boeken
bestellen?
Sta achter je
Noordwijkse
boekhandel en ga
naar onze webshop

www.boekhandelvandermeer.nl

Vandaag besteld en morgen
overal in Nederland
thuis bezorgd.

L Boekhandel van der Meer
Libris Noordwijk > www.boekhandelvandermeer.nl

Alleen samen
kunnen we de
natuur beschermen
Helpt u mee?

Het Zuid-Hollands Landschap beschermt de natuur in een drukke provincie. Dat doen we door natuur en (cultuur) landschappen te verwerven, te beheren en te ontwikkelen. Zo kunt u blijven genieten van prachtige natuurgebieden, waarin van alles te ontdekken en te beleven is.

Voor dit belangrijke werk zijn we afhankelijk van uw steun. Voor meer informatie zie onze website:
www.zuidhollandslandschap.nl/steun-het-landschap

010-2722222

Zuid-Hollands Landschap
www.zuidhollandslandschap.nl

